

România literară

16

editată cu sprijinul
Fundației ANONIMUL

și cu sprijinul
Fundației INSTITUTUL
PENTRU LIBERĂ INIȚIATIVĂ

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România 25 aprilie 2008 (Anul XL). 32 pagini. 3 lei

Marile repere

A r fi foarte, foarte multe de spus despre Monica Lovinescu. Mai exact, despre Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, nume imposibil de despărțit nu numai în istoria literară, ci și într-o adevărată istorie a luptei împotriva comunismului. Ei ilustrează cu prisosință un capitol important, încă neanalizat cum se cuvine, al rezistenței prin cultură. Căci, cum bine observa Monica Lovinescu în *Jurnalul* său din 28 decembrie 1982: „Niciodată România nu se va instala destul în liniște pentru a-și oferi luxul să-și demistifice istoria.” Acest lucru nu a fost posibil nici după căderea comunismului deoarece tot felul de frustrații și de lași au apărut pe „câmpul de luptă” mai târziu, după ce au fost ridicate statuile învingătorilor – ca să folosesc metafora unui celebru critic literar francez – și, în deplină siguranță, au început să le dărâme. Pentru fideliile ascultători de ieri ai *Europei libere*, vocea atât de cunoscută a Monicăi Lovinescu, dătătoare de speranță și încredere, era așteptată cu religiozitate de către cei ce nu se puteau exprima, nu știau sau nu aveau unde. Dar și cu mare neliniște de puterea vremii. Aceasta vedea în Monica Lovinescu un adversar de temut, de unde și tentativa criminală de a o suprima. În ceea ce mă privește, am avut șansa să-i vizitez pe Monica Lovinescu și pe Virgil Ierunca de câteva ori la domiciliul lor din Paris și, de fiecare dată, la întoarcerea în țară, prima întrebare ce mi se punea la partid, la securitate sau de către turnătorii obișnuiți, altfel persoane respectabile, cu prestigiu intelectual, era dacă i-am întâlnit. Cum puteam recunoaște? La plecare eram amenințat că ei, securiștii, au oameni peste tot și că voi fi urmărit. Dacă plătiți oameni să mă urmărească, să vă spună ei! le răspundeam. Cum aș putea să uit orele petrecute în compania Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca? Mi-ar fi imposibil, căci, prin tot ceea ce făceau, „ trăiau ” numai în România și pentru această țară. Se interesau de fiecare dată cum puteau să mă ajute mai bine în țară, ca și în puținul timp petrecut la Paris. Astfel că stabilisem diverse coduri pentru eventualitatea în care mi s-ar întâmpla ceva neplăcut. N-am abuzat de ele, dar mă simțeam oarecum asigurat că erau la curent cu aventurile cărților mele și ale colegilor mei, în drumul lor către cenzuri și după... O singură dată, când am avut teribilele scandaluri cu romanul meu, *Refugii*, am riscat telefonându-le din București și rugându-i ca, în cronică pe care urma să o consacre cărții, să nu amintească, pe cât posibil, cuvântul „miner”. Am găsit consemnat acest detaliu în același *Jurnal* al Monicăi Lovinescu, din 1984: „Citesc – cu uimire – noul roman al lui Buzura, *Refugii*, și nu mă mir că a avut peste un an de hărțuieli cu cenzura, ci că a apărut. [...] Sînt subjugată și – în același timp – speriată la gândul că voi avea de scris despre carte. Buzura ne-a transmis să nu ne slujim de termenul „miner”. Dar dac-ar fi numai atât. De fapt, nimic din acest roman n-ar trebui numit, spus, identificat, într-atîta ficțiunea e ruptă din cea mai implacabilă dintre realități”. Articolele acestor minunați oameni și intelectuali de la *Europa liberă* îi derutau pe urmăritorii ce îmi țineau evidența fiecărei pagini deoarece nu erau niciodată siguri dacă am reușit sau nu să-mi trimit manuscrisele în străinătate,

monica LOVINESCU

In memoriam

semnează: Nicolae Manolescu, Alex. Ștefănescu,
Livius Ciocârlie, Ioana Pârvulescu, Gheorghe Grigurcu,
Alexandru Niculescu

p. 16-17

așa cum îi amenințam. Între un scandal mare și unul mic, adică între publicarea cărților incomode în străinătate sau tipărirea lor în țară, autoritățile preferau varianta ultimă. La plecarea din Paris, Monica Lovinescu mă întreba dacă îmi cumpărasem cărțile ce mi se păreau importante, iar Virgil Ierunca, un excepțional cunoscător al muzicii și al marilor interpreți, mă aprovizionea cu discuri pe care altfel nu mi le-aș fi putut procura.

După Revoluție i-am întâlnit de două ori, la Paris, când un avion de scriitori au avut șansa să se întâlnească în deplină libertate cu autoritățile culturale franceze și cu valorile incontestabile ale emigrației noastre. Și, mai târziu, la București, la Conferința Scriitorilor din aprilie '90. Pentru mine Monica Lovinescu și Virgil Ierunca rămân un reper moral și intelectual esențial, o amintire prețioasă din anii când comunismul era o realitate brutală. Dumnezeu să o odihnească în pace pe Monica Lovinescu!

Augustin BUZURA

s u m a r

Un om, un destin, un card de Barbu Cioculescu - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Vă place Sagan?

In memoriam Paul Miron de Sorin Lavric - p. 4

CRONICA PESIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 5
Fericiți cei ce tăgăduiesc

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 6
Liturghia filosofică

CRONICA LITERARĂ de Cosmin Ciotloș - p. 7
Les faux monnaieurs

Poeme de Miron Kiropol - p. 8

TROPICE SURĂZĂTOARE de Mihai Zamfir - p. 9
Paște brazilian

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumaru - p. 9

Ultimul cititor în limba română de Leo Butnaru - p. 10

TICHIA DE MĂRGĂRITAR de Alex. Ștefănescu - p. 10

CARTEA ROMĂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Flacăra Roșie

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Noica între extreme

Ce s-a întâmplat de curând la Brașov de Ion Simuț - p. 13

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 14
Viețile altora

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 15

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 15

IN MEMORIAM MONICA LOVINESCU - pp. 16-17
Semnează Nicolae Manolescu, Alex. Ștefănescu, Livius Ciocărlie, Ioana Pârvulescu, Gheorghe Grigurcu, Alexandru Niculescu

JURNAL - pp. 18-19
Creștetul gheșarului de Constanța Buzea

Are și literatura partea ei de Al. Săndulescu - p. 20

In memoriam Dan Grigorescu de Iordan Datcu - p. 21

Citeva conotații subiective de Ion Cocora - p. 22

Tiberiu Olah și cele șapte porunci ale postmodernismului de Liviu Dănceanu - p. 23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici - p. 24
Dragoste și puțină holeră

CRONICĂ PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 25
Despărțirea de Nicăpetre

CRONICA TRADUCERILOR
Călătorii inițiatice de Codrin Liviu Cuțitaru - pp. 26-27

Pietre de pavaj de Linard Candreia - p. 27
Prezentare și traducere de Magdalena Popescu-Marin

Pentru copii și cinici de Mircea Lazaroniu - p. 28

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 29
Les trois Grâces

POEMUL ȘI SCRISOAREA de Constanța Buzea - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

DIN CARTEA CU FLEACURI de Livius Ciocărlie - p. 31
Luna de pe cer

OCHIUL MAGIC - p. 32

România literară®

Director:

NICOLAE MANOLESCU

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**

CRISTIAN TEODORESCU

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 8, 18, 19, 20, 22, 25, 30, 31),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 4, 10, 13, 14, 23, 26, 27, 32),

ECATERINA IONESCU (pag. 3, 9, 11, 12, 15, 16, 17, 21),

NINA PRUTEANU (pag. 1, 2, 5, 6, 7, 24, 28, 29).

Grafica: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *In memoriam*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**

(Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU, MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romania_literara@yahoo.com;

revistaromanialiterara@gmail.com; <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **FED PRINT**

Revista **România literară** este editată de Fundația **România literară** cu sprijin de la **Fundația Institutul pentru Liberă Inițiativă**, **Fundația „Anonimul”**, **Uniunea Scriitorilor din România**, **Ministerul Culturii și Cultelor**, prin **Administrația Fondului Cultural Național**.

Sponsorizare de la Banca Română de Dezvoltare - Groupe Sociétés Générales.

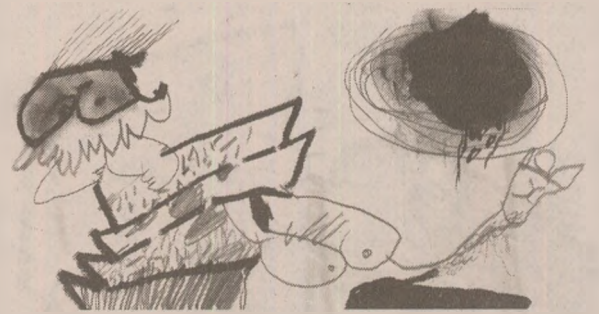
Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

statistică liniștitoare confirmă că numai unul din cinci români suferă de afecțiuni nervoase. Când ar fi unul din doi, nu s-ar mai ști care e medicul și care pacientul.

a c t u a l i t a t e a

Un om, un destin, un card

Sau iedera verde sub zăpada ce se topea...

În curtea casei, printre hortensii țâșneau brotaci, scuturând boabele de rouă, pânzele marelui păianjen cu cruce pe spinare străluceau sub soarele de după ploaie. Noptile, cucuvaile din podurile Facultății de Medicină convorbeau cu cele de pe streșinile palatului Cotroceni, în nesfârșite șuete. Afară de rezultatele mele școlare în cea de a treia clasă a Liceului Gheorghe Lazăr, totul era în ordine – dacă n-aș ține un pariu, aș putea, în schimb, ca oltean, să mă jur că așa a fost. Dar ce liniște, ce saț de viață, cu un veac înainte! Am o irefutabilă dovadă: fotografia, panoramică a unei mari părți din oraș, cu străzi, uliți, cvartaluri, la ceas de lumină, poate toiu zilei. Pe toată întinderea, țipenie de ființă omenească – sau de oricare alt soi – de parcă fotograful – Szathmary? – le-ar fi cerut tuturor bucureștenilor să nu iasă din case.

În schimb, un filmuleț arăta Calea Victoriei în zilele sfârșitului copilăriei mele, singurul centru al Capitalei pe atunci, foind de lume șiroitoare în sus și în jos, cam la aceeași oră. Era un obicei al locului, căruia numai cel de-al doilea război mondial i-a pus capăt. Când, tot în anii premergători conflictului, reputatul filosof de origine baltă Hermann von Keyserling a vizitat România – gurul se afla în posesia darului special de a intui firea adâncă, ascunsul caracter și, de aici, destinul unui popor – proaspăt dejugat a admis că destinul poporului nostru este de a duce mai departe faima și flamura Bizanțului, privilegiu parăsit de maica Rosia, devenită U.R.S.S.

În privința Bucureștilor a făcut curioasa observație că orașul îi părea izbitor de asemănător cu Sankt Petersburgul de dinaintea revoluției roșii. Memoria îmi joacă o festă în ce privește contextul: îl impresionase masa de oameni trecând hipnotic în ambele sensuri, pe Cale, sau, dimpotrivă, aspectul adormit al unui oraș cu infinită siestă? Ceea ce știu este că pe atunci Bucureștilor li se spunea Micul Paris și nu doar de către cei ce-i locuiau. Oraș vesel, frumușel, fără noxe, totuși în plină dezvoltare, apărat de scuturi de pădure și aerisit de o centură de lacuri recent asanate, Bucureștii creșteau pe verticală, se americanizau, precum constata eroul din *Cartea nunții*, Jim, al lui G. Călinescu.

De la nobila dignitate a Parcului Bonaparte, a Bulevardului Dacia, a rondului Lahovary, la capătul de linie a tramvaiului 16, oprind într-un pitoresc cartier străjuit de o cruce de piatră, de la vilele de pe țărmurile lacului Herăstrău la căscioarele feroviarilor

din Giulești, stările sociale se delimitau, s-o spunem, tăios. Și întocmai cum un strat nou de grosime se adaugă în fiecare an arborilor, și, orașul se îngroșă. O bună și veche prietenă din exil își luase rămas bun, la plecare, de la un copăcel de la Șosea, pe care-l îndrăgise, poate în plimbări sentimentale. Îl căutase, la o scurtă revenire acasă, după patruzeci de ani și-l regăsise copac bătrân, pe duca.

Pe punctul de a-și pierde conștiința de sine sunt Bucureștii de astăzi, după amputările din perioada comunismului și operațiile cosmetice din zilele noastre. După gravul eșec al unor șiruri de edili de a-i restitui vestigiile istorice – sau, macar de a-i păstra fizionomia. Scump, cândva în sentiment, a devenit acum exorbitant de scump pe metrul pătrat. O fotografie luată de sus ar înfățișa din nou o urbe lipsită de oameni, dar înțesată de automobile, ca de o gigantică invazie de goange „bară în bară”. Iar pe fiecare arteră comercială o agenție de schimb valutar, o farmacie, o bancă și un market. Străinul în trecere, tare în intuiții asemenea contelui Keyserling, va constata că dis-de-diminează, bucureșteanul schimbă valută, cu banii obținuți cumpără doctorii, alifii, balsamuri, dar mai cu seamă antidepressive, apoi trece la bancă, unde obține un împrumut ce-l angajează pentru restul vieții. Când nu se oprește la bancomat, înainte de a pătrunde în paradisul marketului, din care va ieși încărcat cu toate bunătățile pământului. Un om, un destin, un card...

O statistică liniștitoare confirmă că numai unul din cinci români suferă de afecțiuni nervoase. Când ar fi unul din doi, nu s-ar mai ști care e medicul și care pacientul. Din surse întotdeauna bine informate știu însă că în București oricât de mulți oameni și-ar pierde mințile, nu ar găsi autoritățile nepregătite, posibilitatea ca toți bucureștenii să fie asistați este asigurată prin semestriale rectificări de buget, la rândul lor acoperite prin spectaculoasele creșteri ale PIB-ului. De aceea năzuiește fiecare român care se respectă să locuiască în București. Dar nu numai ei: sunt dovezi concrete că un gând asemănător îi furnică pe d-nii Bush, Putin, Brown, pe madam Angela, pe Voronin al nostru...

Orașul jubileului de la 1906, al Lunii Bucureștilor, din 1935, al unui festival mondial al tineretului, prin o mie nouă sute cincizeci și nu mai știu cât, al summit-ului U.E., în 2008, când și când se înnoiește, se curăță de zgură - sigur că nu este o Gomoră și că nu va deveni Las Vegas-ul Europei de Răsărit. Dar în aceste zile când, orașule al meu, în toate parcurile tale înfloresc cornii, iar în grădini magnoliile, când sângele ni se primenește de primăvară, parca te înțeleg mai bine. Poate unde ne asemănăm. Și, oricum, după atâta vreme împreună...

Să-mi fi târât papucii bătrânețelor prin Valparaiso sau Bogota – ba chiar să fi călcat pavelele Parisului, inclusiv pe aceea mai adâncită care i-a stârnit lui Proust mecanismele recăștigării timpului – ce-aș mai fi plâns după tine!

Barbu CIOCULESCU

Premiile de Debut ale României literare

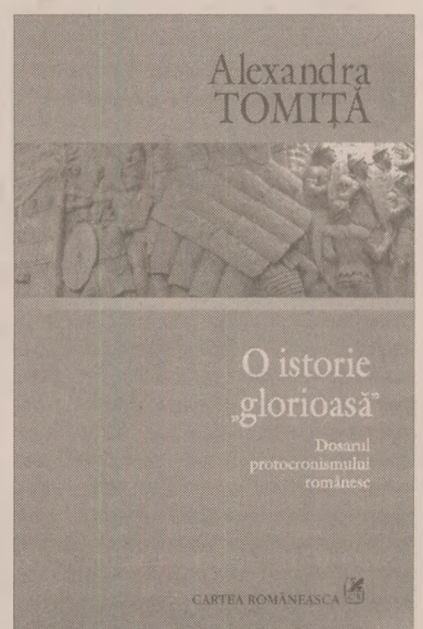
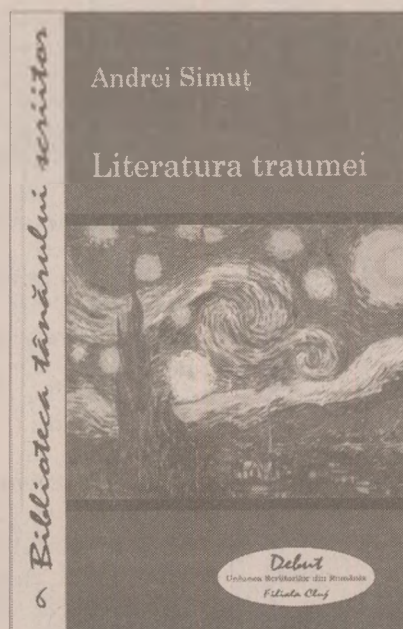
În seara zilei de 22 aprilie, la Clubul Prometheus, a avut loc decernarea **Premiilor de Debut ale României literare** – acordate, ca în fiecare an, cu începere din 2002, cu sprijinul Fundației Anonimul.

Au fost premiate volumele:

● **Eminescu, negocierea unei imagini** de Iulian Costache, Editura Cartea Românească

● **Literatura traumei** de Andrei Simuț, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca

● **O istorie „glorioasă”. Dosarul protocronismului românesc** de Alexandra Tomiță, Editura Cartea Românească

Un lucru e cert: nu tăgăduiești, nu contești, nu negi Inexistentul, te războiești numai cu ceea ce există. Paradoxal, pentru tăgadă e nevoie de prezență, de credință.

AR MERITA FĂCUT odată un top al clișeeilor critice. Dacă pe locul I se află, fără îndoială, „Luceafărul poeziei românești“, formula cea mai cunoscută, cea mai rezistentă și cea mai repetată din istoria receptării românești, la locul doi ar putea concura, cred, cu bune șanse de câștig, „Arghezi oscilează între credință și tăgadă“, împreună cu alte câteva, tot despre poeți. Întrucât are un cod al ei, poezia e percepută de cititorii neavizați ca o limbă absolut de neînțeles, amenințătoare, de aceea formulele învățate pe dinafară despre un poet sau altul funcționează ca ancore lingvistice pe o mare plină de primejdii. Dacă limba aceasta necunoscută și de neînțeles este despre Necunoscutul și Neînțelesul însuși, adică despre Dumnezeu, cum se întâmplă cu *Psalmii* arghezieni, nu e de mirare că ancorarea se face rapid și reflex.

Încă de la primul curs despre poezia interbelică îi previn pe studenți că reproducerea formulei cu pricina fără un minim comentariu are drept consecință picarea examenului. Îi dedic eu însămi bogate explicații și nuanțări de-a lungul semestrului, repetând avertismentul. Cu toate acestea, nu există ocazie să nu-mi scrie măcar o persoană, cu seninătate aforistică, „Arghezi oscilează între credință și tăgadă“, punct. Încerc totuși să-i salvez: le pun întrebări de istorie literară (Care e originea acestei formule?) și de bun-simț (Cum adică „între credință și tăgadă“, ce înseamnă asta?), la care răspunsul este o mare tăcere uimită. Anul acesta am coborât stacheta și i-am întrebat pur și simplu pe toți cei care intraseră la oral: „Ce înseamnă cuvântul *tăgadă*?“ De știut, nu știa nimeni. I-am invitat atunci să deducă din context și am primit răspunsurile cele mai aberante cu putință, foarte departe de ceea ce așteptam, „contestare“ sau „negare“.

Dacă studenții la *Litere* care devin apoi profesori de literatură română l-ar fi citit pe Arghezi însuși și ar fi preluat de acolo sintagma, ușor modificată, și nu din comentariile de pe internet ori din auzite, lăutărește, nu mă supăram. Trei dintre cele mai citate versuri argheziene: *Te drămuiesc în zgomot și-n tăcere, Pentru credință și pentru tăgadă și Vreau să te pipăi și să urlu „Este!“* reprezintă armătura (începutul, miezul și finalul) unui singur *Psalm*.

*Te drămuiesc în zgomot și-n tăcere
Și te pândesc în timp, ca pe vânat,
Să văd: ești șoimul meu cel căutat?
Să te ucid? Sau să-ngenunchi a cere.*

Încă din această primă strofă se întrevăd cele două variante ale cerului arghezian: cu un Dumnezeu care poate fi doborât prin negare, ucis, pentru că nu te ascultă când îi *ceri* sau cu un Dumnezeu al credinței supuse: oricum, cu un Dumnezeu. Se vede limpede că, în ambele variante, cerul lui Arghezi e *cu șoim*. Dar să vedem urmarea:

Pentru credință și pentru tăgadă,

Ioana Pârvolescu

CRONICA PESIMISTEI

Fericiți cei ce tăgăduiesc...

Te caut dârz și fără de folos.

Ești visul meu din toate cel frumos

Și nu-ndrăznesc să te dobor din cer grămadă.

Întrebarea din prima strofă și-a găsit deja răspunsul, „oscilația“ între „să te ucid“ și „să-ngenunchi“ s-a rezolvat, măcar în privința primei variante: „Nu-ndrăznesc să te dobor din cer“ pe tine, care ești, așadar nu aleg negarea, tăgadă, ci credință. Dacă însă cel care a ales e dispus să îngenuncheze nu se știe. Urmează, în acest *Psalm*-cheie pentru mistica argheziană, un mic ocol metaforic, o strofă în care se descrie reflectarea în noi, oamenii, a Dumnezeului din cer: „Ca-n oglindirea unui drum de apă, / pari când a fi, pari când că nu mai ești;“ – la fel cum orice imagine apare și dispăre în luciul undelor, nu pentru că n-ar exista, ci pentru că oglinda este imperfectă, bătută de vânt. Iar apele sufletului sunt cele mai tulburi, cele mai puțin netede. „Ca taurul sălbatec când se-adapă“, omul nu e în stare să-l vadă pe Dumnezeu sus, în puritatea eterului, ci numai jos, „printre pești“, în reflectare, într-un *joc secund* care, spre deosebire de cel barbian este *mai impur*. Finalul e tautologic, nu aduce noutăți decât la nivelul formulării:

*Singuri, acum, în marea ta poveste,
Rămân cu tine să mă mai măsoar,
Fără să vreau să ies biruitor.*

Vreau să te pipăi și să urlu: «Este!».

Așadar, din perspectiva argheziană nu se pune problema existenței / inexistenței lui Dumnezeu – cum înțeleg unii dihotomia credință-tăgadă –, ci numai a posibilității omului de a-l percepe, fie prin văzul interior, fie prin „pipăit“ (tot interior, o pipăire sufletească așa cum e „mâncarimea“ sufletească a îndrăgostirii, „sufletul bolnav de râie“). O exprimare paradoxală a singurătății omului este folosirea adverbului la plural și a verbului la singular: *singuri acum... rămân*. Singuri sunt, până

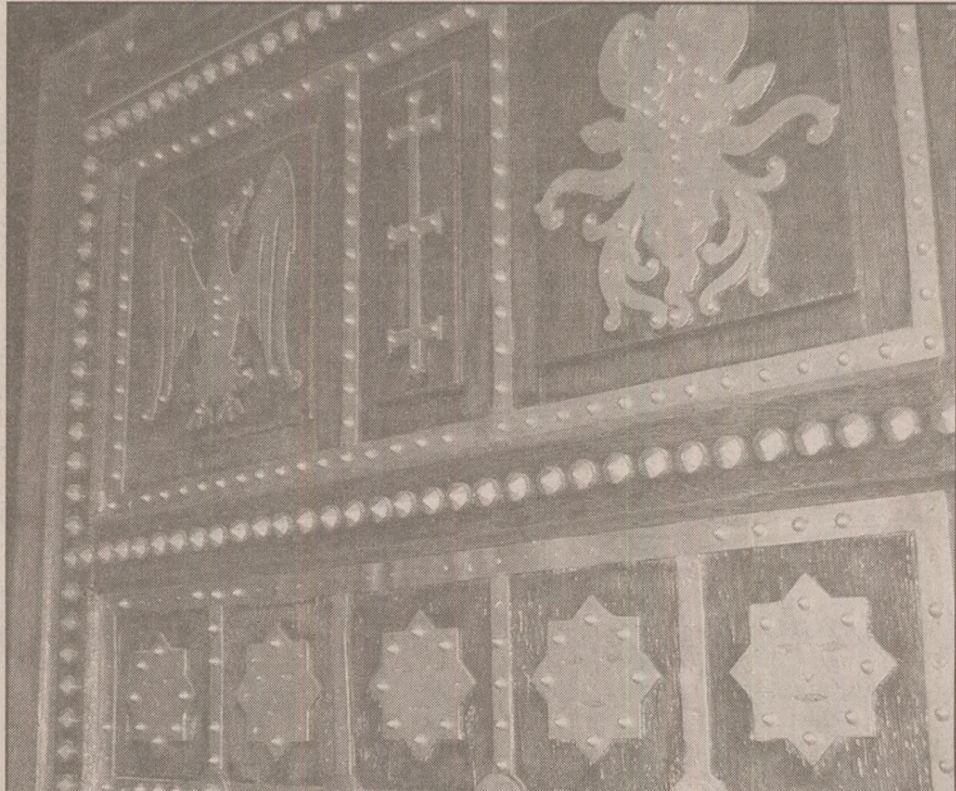
literatură

la urmă omul, fiecare om în parte, și Dumnezeuul său, dar, în viziunea lui Arghezi, legați în eternitate. Există o reciprocitate a celor două singurătăți, umană și divină, care-și corespund și fac ca *singurătatea cu Dumnezeu* să fie plurală.

Cel care a impus însă formula „între credință și tăgadă“ (fără *oscilează*, care e adaus apocrif) este criticul Șerban Cioculescu. În volumul *Introducere în poezia lui T. Arghezi*, capitolul dedicat poeziilor mistice argheziene este intitulat *Între credință și tăgadă*. Ca toate „formulele norocoase“, adică ușor de reținut, cu priză la public, și aceasta a fost curând pervertită, tocită și până la urmă repetată în gol. Chiar dacă la comentarea versului din psalmul pe care-l parafrazează, Șerban Cioculescu vorbește, de alături în treacăt, despre „căutarea zadarnică“, el strecoară însă și ideea contrară: „Chiar când domină sentimentul îndoielii, nevoia credinței se afirmă impetuoasă, ca o recunoaștere indirectă a lui Dumnezeu, după consolatorul cuvânt pascalian: *Tu ne me chercherais pas si tu ne me possédais*“. De fapt fraza pascaliană e „Dieu – Console-toi: tu ne me chercherais pas si tu ne m'aurais trouvé“. Substituția lui Șerban Cioculescu, care pune verbul *a avea* în locul lui *a găsi* dă chiar un sens mai puternic aserțiunii: Nu m-ai căuta dacă nu m-ai avea, altfel spus dacă n-aș exista în tine. Nimic din toate acestea n-a mai rămas la cititorii mai noi: între credință și tăgadă a devenit un clișeu, vid ca oricare altul. Dacă totuși se trece de repetarea papagalicească, în genere interpretarea e deformată (anii comuniști au contribuit la asta), iar Arghezi devine un poet jumătate credincios, jumătate necredincios.

Nimic mai departe de adevărul scrisului arghezian. În absolut tot ce scrie, poezie, proză sau publicistică, Arghezi îl are pe Dumnezeu alături. În *Rugăciunea lui Coco* din *Bilete de papagal*, spune răsplat că nu scrie nici măcar un rând fără să se roage înainte: *Dumnezeule, puternicule și gingașule, au ești pasăre au ești gând, au ești stea călătoare; au ești munte peste luceafăr, au ești vis, au ești fără să fii, te ghicesc... Vino la mine cu vântul, vino cu raza, vino cu vuetul lin al întunericului, din pământ, din holdă, din foc și din gheață, din mugetul vacilor și din scuturarea frunzelor, vino cu morții, vino cu viii și cu cei ce nu vor fi... Vino și ridică-mi cuvintele, ca o bolborosire fierbinte din fundul mълului care mă robește, până la fața undelor lucii de sus... Susul pur și mълul apelor noastre sufletești sunt aceleași ca în *Psalm*.*

Un lucru e cert: nu tăgăduiești, nu contești, nu negi Inexistentul, te războiești numai cu ceea ce există. Paradoxal, pentru tăgadă e nevoie de prezență, de credință. Situându-se între credință și tăgadă, Arghezi face parte, *tocmai de aceea*, dintre fericiții care cred fără greș și fără sincope. Fericiți cei care pot tăgădui... ■

comentarii critice

MIMENI nu ar citi cărți de filozofie dacă n-ar simți că se alege cu ceva de pe urma lor. Dacă accepți acest lucru nu-ți rămâne decât să afli care anume e câștigul cu pricina. Iar dacă volumul asupra căruia ne oprim e unul de doctă desfășurare terminologică – scris într-un jargon a cărui dificultate descurajează pe jumătate din cititori – întrebarea devine cu atât mai sîcîitoare. Ce anume poate oferi o carte de strictă și aridă alură lexicală – cum este cea a lui Jean-Luc Marion – încît să existe un public cultivat care s-o guste? Orice tentă malițioasă trebuie lăsată la o parte. Nu e vorba de a rosti verdicte sarcastice pe seama disciplinelor speculative, ci de a întui ce se petrece în mintea unui om care le îndrăgește.

Oricît de desprins de realitate ar fi un amator de filozofie, el rămîne o ființă profund egoistă: își urmărește interesul cu încăpăținare. Asta înseamnă că nu e dispus să facă lucruri inutile. Iar dacă sunt alții oameni care pot da unei lucrări de speculație filozofică o întrebuintare personală, înseamnă că acolo, în actul lecturii, se petrece ceva folositor. Ca să aflăm care este acest folos, cartea lui Jean-Luc Marion e cît se poate de nimerită. Ea este un excelent material de studiu, căci întrunește două condiții fundamentale: 1) e scrisă în jargon abstract și 2) se sprijină pe tradiția creștină.

Mesajul cărții lui Marion poate fi rezumat astfel: Dumnezeu, ca temei al lumii, este o instanță inaccesibilă oamenilor: nu-l putem gândi și nici nu putem ajunge la el în vreun fel. Inaccesibilitatea aceasta face ca între noi, creaturile lui, și el, creatorul nostru, să se caște o distanță pe care nici o teologie și nici o metafizică nu o pot acoperi. Există o prăpastie între noi și el. O neștiință lucie. Și atunci, tot ce putem face e să compensăm neștiința închipuindu-ni-l pe Dumnezeu în felurite chipuri. Toate aceste chipuri sunt idoli, forme umane de a concepe ceva non-uman, așadar biete încercări de a gândi în van de negînditul. Cuvîntul „idol“ nu trebuie luat aici în sensul idolatru, ca formă ilicită de prețuire a fapturii în locul creatorului, ci mai curînd în sensul etimologic: idolul (*eidolon*) e forma sensibilă prin care oamenii își reprezintă elementul divin.

În acest caz, idolii pot fi reprezentați de icoane, și atunci avem de-a face cu butaforia simbolică a cultului religios, sau pot fi descriși cu ajutorul noțiunilor, și atunci avem de-a face cu teoriile teologico-filozofice. Deși în prima situație avem reprezentări, iar în a doua avem concepte, în ambele avem de-a face cu aproximații neizbutite. Cum e ființa divină nu știm, dar îi știm idolii pe care ni i-am făcut din ea. Și astfel, idolul este ca o treaptă care, umplînd un gol, ne sugerează distanța care ne desparte de Dumnezeu. Cum s-ar spune, idolul e tot ce a găsit omul în lipsă de altceva mai bun. Acest *faute de mieux* metafizic e blestemul filozofiei: nu putem vorbi de Dumnezeu decît repetînd întruna că nu știm nimic despre el.

Gîndul că toate modurile prin care vrem să înțelegem ființa divină sînt idoli nu poate să nu ne deștepte imboldul de a ne dispensa de ele. Căci dacă fiecare doctrină e o tentativă nereușită de sesizare a Domnului, atunci s-o lăsăm în plata lui. Numai că, dacă ne lepădăm de ele, cădem iarăși în golul de la început: regăsim prăpastia inițială care ne separă de Dumnezeu. Pentru Marion, deznodămîntul acesta nu trebuie să ne descurajeze, dimpotrivă: numai după ce am măturat drumul de rămășitele și vestigiile tradiției, vom putea să ne apropiem de temeiul lumii. Altfel spus, ca să ne apucăm de treabă, trebuie mai întîi să facem curățenie. Concluzia paradoxală la care ajunge Marion este că, întrucît Dumnezeu este absolut, adică cu totul dezlegat de mintea noastră, impasul acesta e chiar punctul nostru de vedere asupra lui Dumnezeu. „Ab-solutul desface legătura care îl leagă de gîndirea noastră. El se desface, și de aici provine și înfrîngerea noastră, care se acordă în chip riguros cu ab-solutul ca atare și, în înfrîngerea ei, îl cinsteste. Imposibilitatea de a gândi în mod absolut de negînditul, imposibilitate practic și teoretic de neocolit, nu numai că nu pune punct încercării de a-l gîndi, ci autentifică această încercare și, într-un anumit sens, o inaugurează.

Confirmarea experimentală a faptului că de negînditul nu este iluzoriu constă tocmai în faptul că gîndirea nu reușește să-l gîndească. Gîndirea se întărește prin neputința ei în fața celui de negîndit. Această neputință îi devine un prim refugiu și o nouă incitare. – Prin urmare, afirmăm: nu numai că trebuie să rostim distanța, dar imposibilitatea de a o rosti ca pe un enunț oarecare o atestă, și chiar o împlinește. Ceea ce noi numim, puțin pripit, o aporie, ascunde de fapt singura adevărată a discursului la acel ceva despre care este vorba.“ (p. 204)

Citatul e patognomic. Pentru un ochi cinic, diagnosticul nu lasă loc de controverse: iată un autor care, etalîndu-și neputința, își face din ea un titlu de mîndrie, ba chiar ajunge să-și privească neputința ca pe sursa adevăratei putințe. Omul fără braț nu numai că își simte brațul, dar chiar îl mișcă, atîta doar că totul se întîmplă pe planul gîndirii. O disciplină ai cărei adepți își recunosc incapacitatea de a-l gîndi pe Dumnezeu ar trebui să-și pună armele-n cui și să-și declare falimentul. În filozofie se întîmplă invers: falimentul e convertit în triumf și discursul se leagă dezinvolt cu o poftă lexicală de zile mari: și astfel filozofii încep să scrie cu o

vervă infatigabilă despre neputința de a-l gîndi pe Dumnezeu. Așa că, întărîndu-se pe seama faptului că, neajutorati cum sînt, își mărturisesc neajutorarea, devin dintr-o dată puternici: își bravează infirmitatea preschim-bînd-o în virtute. Și astfel ciungii seamănă cu schilozii cărora mărturisirea publică a estropierii le dă aripi, iar teoreticienii brodează pe bandă rulantă contradicții: urîțenia e adevărata podoabă a frumuseții, minciuna e începutul adevărului și frica e pedala declanșatoare a curajului, în timp ce gîndirea începe de la neputința de a gîndi ceva, tot așa cum, de vreme ce știi că despre Dumnezeu nu se poate scrie nimic, tresari de uimire constatînd că totuși s-a scris atît de mult.

Dacă lăsăm la o parte tonul cinic al unei spontane reacții de respingere, singura explicație pe care o avem în privința faptului că genul acesta de filozofare are un public fidel e una psihologică: discursul speculativ supraviețuiește fiindcă are efect. Sunt oameni care îi simt nevoia și îl degustă la propriu.

Ei bine, în ce constă efectul discursului speculativ? În faptul că întreține o dispoziție care nu se deosebește prea mult de sensibilitatea religioasă a credinciosului din biserică. Atîta doar că, în acest caz, altarul și naosul lasă locul textelor tradiției și științei etimologice. În cazul filozofiei, cititorul e martorul unui ceremonii lexicale la care participă empatic: e ca și cum ar lua parte la un ritual de pe urma căruia se încarcă cu o stare de spirit. El este spectatorul unei scenografii filozofice al cărei principal rost este acela de a-i hrăni nevoia de mister. Tocmai de aceea cele mai bune cărți filozofice sunt suficient de obscure ca, prin chiar echivocul premeditat al expresiilor folosite, să sugereze o enigmă ce urmează să fie dezlegată în paginile lor. Amănuntul că volumul se încheie fără ca autorul să rezolve vreo enigmă nu are importanță: important este că senzația de mister a fost creată.

Și atunci ce deosebește un mergător la biserică de un cititor de filozofie? Faptul că al doilea nu-și poate cultiva nevoia de mister pe cale obișnuită. Cu alte cuvinte, odăjdiile preoților oficiînd misteriiile tradiționale nu-l mai satisfac. El vrea entități subtile și, de preferință, nesensibile. El vrea concepte de factură abstractă, nu pereți întunecoși și nici bolboroseală de strană. În rest, ritualul la care participă e curat religios: un ighemonicon tainic ale cărui subînțelesuri provoacă un veritabil fior de presimțire a „dincolo“-ului. E un lucru știu că, acolo unde imaginația e confuză, hrînindu-se din nebuloasa unor reverii, acolo sentimentele nelumești înfloresc de la sine. Chiar asta se întîmplă într-un tratat speculativ: etalarea cadentată a unor odăjdii conceptuale sugerînd existența unor misterii divine, dar niște misterii la care nu poți ajunge decît așa, pe calea abstracțiunilor, etalarea aceasta iscă o reverberație fantasmatică ce merge mîna în mîna cu credința propriu-zisă.

Ce înseamnă asta? Un lucru foarte simplu: jargonul filozofic are o funcție liturgică, credința cititorului hrînindu-se din concepte cu aceeași ardoare cu care un mirean, bătînd mătănii în timpul slujbei, se reculege cu evlavie. Că cititorul de filozofie este prea rafinat ca să se mulțumească cu mirosul de tămîie cădelnițat între proscomidie și euharistie este iarăși un lucru secundar: substratul trăirii e același, doar cauzele exterioare care o declanșează sunt altele. Rugăciunea e înlocuită cu citatul celebru, iar tainele bisericești lasă locul paradoxurilor pe care filozofii le cultivă ca scop în sine, după un protocol ce amintește de sobrietatea hieratică a preotului din altar. Filozoful slujește la propriu, atîta doar că n-o recunoaște.

Jean-Luc Marion este un preot nehirotonisit care se achită de oficiul divin sub forma incantării unor aporii speculative. Urmarea este că francezul creează un univers de sine stătător în care sunetul de orgă al cuvintelor rezistă prin conotațiile sugerate (adică prin încărcătura lor emoțională), iar nu prin denotații (prin referința lor la realitate). A căuta vreo legătură între cuvintele lui Marion și lumea reală înseamnă să te străduiești în van. De fapt autorul nici nu-și propune asta, cum nici un preot, atunci cînd își ține slujba, nu pretinde că vorbește despre realitate. Lumea unei lucrări de filozofie este autarhică: nu are nevoie de realitate pentru a exista. În schimb are nevoie de cititori care, sub efectul unui ritual de degustare conceptuală, își scot din latență o sensibilitate religioasă. ■

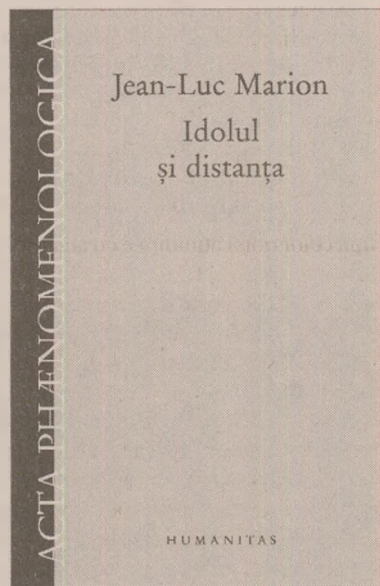
Jargonul filozofic are o funcție liturgică, credința cititorului hrînindu-se din concepte cu aceeași ardoare cu care un mirean, bătînd mătănii în timpul slujbei, se reculege cu evlavie.

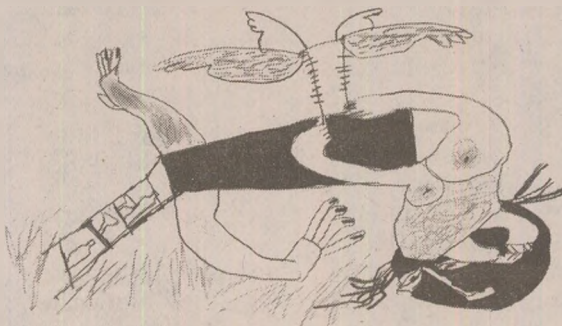
Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

Liturghia filozofică

Jean-Luc Marion, *Idolul și distanța*, trad. din franceză de Tinca Prunea-Bretonnet și Daniela Pălășan, control științific de Cristian Ciocan, Humanitas, 2007, 354 pag.

Specialistul veritabil va fi – în această polarizare oarecum dictată – inconsecvent. Iar electoratul său intelectual îl va urma, pe un versant sau pe altul.

Cosmin Ciotlos

CRONICA LITERARĂ

Les faux monnayeurs

Mircea Anghelescu, *Mistificiuni. Falsuri, farse, apocrife, pastişe, pseudonime și alte mistificații în literatură*, Editura Compania, București, 2008, 208 pag.

AR FI, la rândul său, o *mistificiune* gestul critic de a considera recentul volum al lui Mircea Anghelescu drept prima – sau singura – lucrare autohtonă de istorie literară perfect accesibilă publicului lipsit de pregătire filologică. Ba mai mult decât atât, o *mistificiune* tributară, ca atâtea altele de la pașoptism încoace, unei uluitoare iluzii a vocației de întemeiere. Să deconstruim, așadar, povestea, fără a știrbi cu vreo fărâșă certă importantă a cărții purtând un asemenea titlu, deopotrivă neobișnuit și captivant. În chestiunea – destul de malformată, ce e drept, de calapodul exigențelor sportive – pe care-o reprezintă întâietatea, e suficient să amintim, dintr-un condei, măcar de câteva din studiile lui Ștefan Cazimir (*Nu numai Caragiale, Caragiale față cu Kitschul sau Alfabetul de tranziție*). Nu se citesc ele și acum, așa erudite cum sunt, cu explozii de încântare? Nu sunt ele în stare să preschimbe, la lectură, orice amator onest de picanterii lingvistice într-un împătimit bovaric al științelor umaniste?

Nu altul e traseul convertirii spontane a cititorului în actualul caz al *Mistificiunilor* publicate de Mircea Anghelescu. Iar faptul nu are de ce să ne mire. Așa se întâmplă de obicei când un istoric literar cu adevărat competent se decide să se joace cu imaginarul amorf al publicului său virtual și să speculeze ingenios ceea ce acesta așteaptă în mod pasiv de câteva decenii. Adică forma de snobism înalt la care se raportează, cel mai frecvent, cei mai mulți dintre cititori. Adică, dacă este să fim corecți, măcar din anii '70 încoace, fenomenul borgesian. Însoțit, evident, de numeroasele sale avataruri. Care, fără a putea fi puse în directă legătură cu opera prozastică a argentinianului, se revendică, marginal, din ea. Mă gândesc, ferindu-mă totuși să comit acte de lezmajestate, chiar la un Paolo Coelho sau un Dan Brown. Terenul fertil al literaturii de conștientă a început să nu mai fie suspansul (ca în proza de mistere a secolului al XIX-lea), ci un anume detectivism literar. Necunoscuții geniali câștigă prim-planul în dauna spadasiilor de elită.

Deținătorii de manuscrise rarissime îi lasă în urmă pe aristocrații cu viața scindată. Desigur, aici avem un Borges citit în literă și ignorat în adâncime. Dar, în totului tot, îl avem.

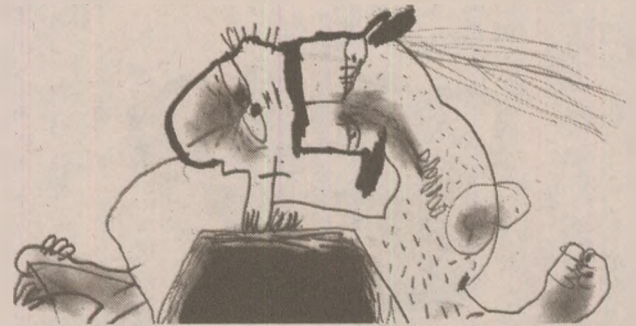
Cine ar fi putut înțelege mai bine esența pur literară a unor atare devieri de la ordinea adevărului (fie el biografic sau bibliografic) decât un istoric literar format chiar în perioada de emulație locală a *Ficțiunilor* și exersat continuu în biblioteci, așa cum e Mircea Anghelescu? Prejudecata aridității poveștilor datate și vechiul clișeu al istoriei literare ca domeniu mai degrabă ursuz se spulberă. Cartea se citește pe nerăsuflăte și pentru că se oferă dintru-nceput unei asemenea grile de lectură: „Există în toate culturile o zonă de umbră, puțin cunoscută marelui public și chiar specialiștilor, în care se plasează o categorie de documente, de scrieri greu de definit: pentru unii, cheie secretă a unor episoade oculte, încă neelucidate; pentru alții, un fel de rebut al istoriei, texte care nu sunt ce par sau ceea ce au vrut să pară. La prima vedere, ele sunt doar compuneri apocrife, falsuri, «mistificări». Ar fi deci texte cărora cititorul nu le poate acorda nici o încredere pentru că fie nu au fost scrise de persoana căreia i se atribuie, fie nu-i aparțin epocii de la care se reclamă, fie conțin un alt element care alterează și astfel anulează statutul invocat de regulă în titlu sau pe ceea ce se numește «foaia de titlu» a operei, tipărite sau manuscrise, sau caracterul său legal, dacă este vorba de un document oarecare. [...] În literatură însă, mistificările nu sunt doar «altceva decât pretind» să fie, niște contrafaceri care, o dată dovedite, își pierd orice valoare. Pentru a putea înșela gustul și competența unor cititori, fie și numai pentru o clipă, aceste mistificări – termenul francez *supercherie* e mai cuprinzător și mai sugestiv, având și o nuanță de sfidare, de provocare – trebuie să inspire prin ele însele încredere, să sugereze calități pe care le-ar avea și originalul.” (pag. 8)

Sau nu, sunt tentat să completez ultima frază citată. Fiindcă există, pe o scală înțesată de zeci de tonuri, două tipuri de lectură ale unor asemenea texte de frontieră. Una credulă și – surpriză! – una dezinteresată. Prima, validând fără precauții autenticitatea documentelor. Cea de-a doua, preocupată, pe urmele postmodernismului livresc, numai și numai de expresivitatea acestora. Ba chiar exploatănd energic orice firavă posibilitate de fals, în vederea unei noi articulări a contextului. Prima, descinzând dintr-o eroare de calcul, dar menținându-se (prin urgența și necesitatea depistării unui adevăr) într-o paradigmă științifică. Cea de-a doua, aducând cu ea un întreg inventar de concepte slabe, de deprinderi constructive, hedoniste și vivificante.

Rămâne de discutat unde se plasează, statistic, opțiunea publicului. Nu trebuie uitat că, dacă ignoranța le este – în linii generale – proprie cititorilor inocenți, nevoia de certitudini nu e numaidecât un blazon al celor avizați. Cred că repartiția celor două atitudini e cu atât mai dificilă cu cât una dintre necunoscutele ecuației se plasează, în permanență, de cealaltă parte a clișeului. Specialistul veritabil va fi – în această polarizare oarecum dictată – inconsecvent. Iar electoratul său intelectual îl va urma, pe un versant sau pe altul.

Și în intenția, și în alcătuirea *Mistificiunilor*, Mircea Anghelescu rezolvă dilema în favoarea sa. El introduce rigoarea expertului în pledoaria de apărare – literară – a tuturor categoriilor de texte deviate pe care le identifică. Falsurile, farsele, apocrifele, pastişele, pseudonimele sunt salvate de discredutul de care-au avut parte până nu demult, cel puțin în spațiul românesc. De la exemple formale arhicunoscute (cum ar fi celebrul proces de plagiat în care a fost implicat Caragiale de imundul jurnalist Caion sau falsa memorialistică genuină din *Însemnarea* lui Dinicu Golescu) pe care le supune unui judicios exercițiu de reinterpretare și până la scrieri adesea inaccesibile chiar și cunoscătorilor (pretinsa cronică a lui Huru, un contemporan al voievodului Dragoș sau industria de mistificare pusă la cale, în exilul său francez, de Adrien Le Corbeau, pe numele său real Rudi Bernhaut), inventarul se ramifică parcă de la sine. În sensul reformulării unei tradiții a unor asemenea ludice – sau, alteori, meschine – monede calpe.

S-ar cuveni insistat ceva mai mult asupra falsificatorului de geniu care a fost Rudi Bernhaut. Nu pentru a narativiza nepermis de mult o cronică ce nu și-a propus să rezume, ci pentru că aici mi se pare că stă centrul de greutate al

comentarii critice

unei cărți cu multe capitole care aspiră la acest statut. Plecat din România la sfârșitul primului deceniu al secolului trecut, se acomodează greu în Parisul pe care intenționase să-l cucerească, gravitează fără prea mare succes în jurul unor autori consacrați, pe care nu reușește să-i convingă și de atenția cărora beneficiază numai fragmentar. În sfârșit, ideea de a compune, printr-o muncă aproape maniacală și cu rezultate de o nebanuită veridicitate, ipoteticele memorii ale unei doamne din intimitatea lui Maupassant se dovedește salutară pentru nefericitul emigrant. Debutul va urma nu după mult timp și va fi spectaculos: „Primul roman al fostului postulant apare în 1922 la editorul care-l și folosea ca funcționar la serviciul de expediții, Fasquelle. Intitulat *Le Gigantesque*, romanul este o parabolă filozofică a scurgerii timpului, așa cum se reflectă, în existența milenară a unui *Sequoia gigantica*, doborât în cele din urmă de o forță superioară: un trăsnet îl face să ia foc și-l ucide. Romanul a fost primit cu un interes relativ în presa franceză, ceea ce se reflectă, firesc, în chip exagerat, în sensibilitatea autorului. Putem bănuși febrila așteptare a consacării după ecourile ce au pătruns în corespondența lui Adrien Le Corbeau cu unul dintre puținii scriitori francezi care-i manifestă simpatie și încredere, uitatul astăzi dramaturg și romancier Saint-Georges de Bouhélier.” (pag. 155) Interesant, poate, mai mult decât alte detalii e faptul că versiunea engleză a cărții îi aparține lui T.E. Lawrence, aventurierul implicat în luptele din Peninsula Arabă, autor – o știm bine – al *Celor șapte stâlpi ai înțelepciunii*.

Bineînțeles că lista lui Mircea Anghelescu e restrictivă și minimală. Bineînțeles că se pot adăuga, concentric, câteva situații de mistificare cel puțin echivalente, ca grad de interes, cu cele trecute în cuprins. Dar numai ca formă de dialog intelectual elevat și, în fapt, de legitimare a termenului titular, care, hazliu-teoretic, are în față șansa clară a unei cariere de circuit – ca în legile electronicii – comutabil. Se deschide doar celor care știu să-l folosească. De pildă acelora care vor trăi, nu peste multă vreme, surpriza regăsirii personalității versatile a lui Mateiu I. Caragiale în jurnalul ticluit cu neverosimilă știință a amanuntului de prozator Ion Iovan.

Fin cunoscător al perioadei, Mircea Anghelescu îl lasă, bunăoară, deoparte pe un romantic minor – complet minor – ca Alexandru Hrisoverghi (1811-1837). Mă întreb de ce, având în vedere că biografia acestuia, asezonată de prieteni după tiparul câtorva traduceri la modă pe atunci, ar fi putut susține cu cinste un capitol al *Mistificiunilor*? Bănuiesc motivul și confirm așteptarea implicită a autorului. Da, conceptul acesta e perfect valid. Și da, el atrage magnetic, în sfera pe care-o delimitează, alte exemple. Remarcabile. ■

CĂRȚI

● Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, text integral, vol. I (1871-1884), vol. II (1885-1900), vol. III (1901-1910), vol. IV (1910-1918), vol. V (album foto, rezultat din colaborarea lui Mihai Oroveanu, Mihai Manea și a editorului Dan Petre Popa), București, Ed. Albatros, 2007. 448+416+320+478+120 pag.

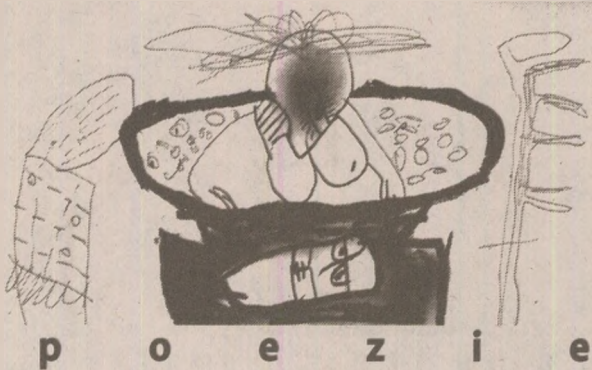
● Nichita Stănescu, *O pată de sânge care vorbește/ A bloodstain that speaks*, ediție bilingvă, antologie alcătuită de Dionisie Duma, trad. în limba engleză de Mike Fröhlich, prefață de Liliana Ursu, ediția a II-a, Galați, Ed. Pax Aura Mundi, 2008. 80 pag.

● Bogdan O. Popescu, *Poeme în loc de tutun*, primele zile ale lasatului de fumăt împreună cu alte speranțe, cu 11 ilustrații de Mihai Zgondoiu, Timișoara, Ed. Brumar, 2007. 104 pag.

● Aurelia Corbeanu, *Timp de patimă*, Geamănu, Tiparg, 2008 (roman). 168 pag.

● Florin Costinescu, *Secunda eternă*, poezii, cu un cuvânt înainte de Eugen Negrici, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2008, 250 p.

miron KIROPOL

22 decembrie 2006

Cheamă jocul după numele mitului,
Numai așa se poate spune că ești.
Cheamă ceea ce în mintea umană e nimic
Gratuitatea, hazardul,
Și totul împrejur se va preface
În aer subtil, în fericirile copilului
Când aruncă în unde pietricele
Și vede în pustiul celuilalt mal
O citadelă a anticilor.

23 decembrie 2006

Piatră linsă de apele de dinainte de întâia
zămislire,

Ochi desprins dintr-un zeu,
Singurul bine ce rămâne
În mâna cerșetorului
Aproape de râul ce-și pierde respirația
În tumultul vârtejului
În pieptul bălbăind slabit
Ca înaintea sicriului rugăciunea
De a fi:
Sunt ea în cele mai ascunse
Măruntaie ale sale.
Atunci vine furtuna și mă suge
Din carne, din os și din duh
Până ce mă revărs peste maluri
Despuind digurile de memorie.
Și bine e să uiți chiar și visul
Că lacrima ți-a fost mireasă.

25 decembrie 2006

Vine o liniște turbată
Din orice spațiu dăruit
Lacrima dacă își arată,
Oglindă sieși, pe cel ce a murit.
Vine un joc venit din spații
Vizitate fără corp,
Un alt început al vieții
Un alt sfârșit al morții.
Locul ocupat în carne se face
Podoabă infinitului.

26 decembrie 2006

Lovește ziua trupul meu lovit.
Auzi-l cum nu se mai aude.
Lumina va mai scădea din prea puținul ei
Până în visul surpat,
Până când imi va vorbi
Cu coaja sfâșiata,
Iar ceea ce imi va spune
Va fi tăcerea întâiului har,
Înflorirea ce din sfâșiere zămislește.

*

Lumina din lumina, vindecare din vindecare,
Inima bate dincolo de ea
În ceea ce se zidește abia:
Mâna cu mișcări visate de degete,
Ochi gata să se rostogolească din privire,
Unghii moarte înfipte în soare
Pentru a reînvia fierbintele inimii.

Un laur înlănțuie fruntea despicate.
Vezi, din orice văzduh

Ești cel chemat.
Să ne închinăm prieteni, aur și sfere
Fără sfârșit în fără sfârșit,
Miere pe gura Verbului
Ce ne varsă în gâttelej pasărilor,
În cantic tras afară din gușă
De ciocurile puilor.

*

Această muzică e trupul făcut coajă
Din care țâșnește cererea în căsătorie
A mugurilor înconjurați de tandrețea
Ce râde și plânge de bucuria despărțirii
de părinți,
De cer și pământ, pentru a deveni cer și
pământ.

Cautați ceea ce nu mai este
În ceea ce este,
Căci se arată la față
Sora mea ce mușcă din fructul dintâi,
Sânul meu rămas în al ei.

*

Singurătate, veșnică potrivnicie,
Împotriva lacrimii și împotriva mie,
Când mă găsesc fără să fiu,
Poate ca formă de inger în sicriu.
Gonit din mine și născut din scrum,
Maceratie a spiritelor din ieri până acum;
Ah, flori care cădeți ori drepte
Va așezați în morții de pe trepte,
În ceea ce în ei se întrupează
Vampir, fantomă, Dumnezeu cui pază?
Singurătate, amăgire, har?
Arheologic trup vieții îi par.
Apoi, dacă mai sunt, aflați că am
Chipul gemând cu aburul pe geam,
Și ceea ce-mi rămâne din figură
Strabate leacul, dar creat arsură.

*

Sufletul meu, ceea ce mai trăiește din tine
E începutul gloriei.
Deci rămâi hohot de plâns între suspine;
Așa, viața fără moarte,
Se risipesc adunate vis peste vis florile.
Și altceva ce mai pot să spun
În afara cuvintelor de nimeni sprijinite,
Cazut, ridicat de cadere?
Că am existat întâmplător,
Nor devorat de alt nor,
Creat necreat rut
Prin sinea sa ce piere.
Privesc anticele popoare,
Mă las privit de ele.
Lacrima învață să zboare
Cu sarea ca piele.

*

Cuvintele fericirii
Îmi stau pe buze,
Spune-mi o dată și încă o dată

Minunile ascunse.
Mă voi preface
Că nu le-am auzit.
Așa vei veni, pace
Rostită de mit.

Nimeni pe pământ
Nu ne-a uitat.
Suntem aceeași carne,
Leac vinovat.

*

Să nu râzi de mine,
Să nu râzi prea tare,
Să râzi floral
Ca o întrebare
A cerului când pe umerii
Omului cade
Cu stelele toate
Cu Dumnezeu înfașate,
Cu ingenuncherea ochilor
Ce nu mai văd,
Cu ingenuncherea
Auzului ce nu mai aude,
În lumile goale,
Din ceară făcute.
Suflu peste ele și le refac
Zână din veșnic leac.

29 decembrie

Chiar și mireasma are un foșnet cald,
Soarele înveșmântă orice poartă,
Cel ce în sine sinea lui și-o poartă
Trece prin lume ca fald peste fald
De aripi desfăcute ca să ardă,
Facilii îngramădite sub o stea
Ce-i cântă numele din zeu în zeu
Până în secunda devenită cea de pe urmă,
Chemată zămislire.

*

Hölderlin: *Asupra morții unui copil:*
Proprie copiilor frumusețea se cere,
Dăruire a Domnului răsfrângerii;
Au ca el odihna și tăcere,
Lucru pentru care sunt lăudați și ingerii.

*

Acolo unde lumina își are locul nașterii
Vin pe lume pentru a lua har
Din toate și mai ales din mine,
Căci imi sunt dat,
Și sunt dar celui ce mă conține:
Copil și început, sfârșit și eternitate.

1 ianuarie 2007

Se desfășoară în sare așteptarea
Înaintea zidului, se vede
Dincolo grădina, abia un ram
Din când în când plutește.
Ceva supracelest a copt în sevă
Și iată pământul peste morți a pleznit
Cu zbucium de strigăte cântate.
Nu mai e mult până la veștile
A tot ceea ce din carne
Devine duh, stele și fire de iarba:
Veșmânt pentru încoronare.

2 ianuarie 2007

Mă redau mie însumi
Nemărginit sfâșiere,
Punct chemat în punct chemat

Din care curg toate circumferințele
În mine deasupra astrilor și în ei.
Câta dorință de a fi prin a nu fi,
De a nu rămâne om în carne,
Cuvânt degustat și respins,
Astfel ne iubim din corp în corp,
Din ceea ce am fost în ceea ce suntem.

*

Că te-am visat, prin vis erai pierdută,
Un nimic fosforescent.
Prea mult buzele mele l-au rostit.
Acum îi spun de tăcerea îi da viața.
Toate lucrurile vor fi nori
Ce și-au inchipuit că sunt corp.

4 ianuarie 2007

Mă aflui singur în comun sfârșit,
Nu se aude decât mirajul infinitului
Ce-mi suflă peste chip.
Zile tocmită cu cerul se desfata
Ca limbile moarte nepovestite de nori.
Mă aflui ca un cerc vrăjit
Înconjurând pământul.
Mă spun în vis, trec prin zicerea umbrelor.
Focul mi-e hrană până când
Oasele scrumite ale tuturor oamenilor
Renasc din măduva mea
Pe un pământ de regi.

*

Spune-mi că am înviat
Mai înainte de a fi căzut în moarte,
Tu, Doamne ce ești fericirea lacrimii
Și bucuria celui ce susține cerul
Cu gemetele lumilor dispărute
Pentru a se face har.
Vecine trompete de ingeri
Și flaute înaripate
Vestesc un conținut
De Cantic devorator de zborul abisului
Tandru cu cel pustiit.

5 ianuarie 2007

Cuvântul se așează pe ornamente
Cu vești de copii,
Adulmecă cerul cu vocale, silabe,
Viziuni mai vechi decât cerul,
Miracol e carnea când se întoarce
Către privirea celui ce o iubește
Recreată în semne sacre,
În cuvinte rostite chiar nerostite.

*

Lumina zilei geme vinovată
Peste chipul ce a trăit pe culmea
Dusă la vale.
Câte stânci s-au rostogolit în prăpastie,
Au acoperit drumul
De la o veșnicie la alta!
Nimeni nu are timp să-și aducă aminte
De căderea lor în care oameni
Și fortărețe au încetat să fie.
Chiar dacă azi pământul e leagăn
Unui sfârșit geaman.

Frau peisajul și atmosfera unui Paște de la noi, căzut întimplător ceva mai târziu, spre sfârșitul lui aprilie.

Mihai Zamfir

TROPICE SURĂZĂTOARE

Paște brazilian

ÎN ȚĂRILE CATOLICE, Paștele a fost dintotdeauna o sărbătoare mai importantă decât Crăciunul: dacă acesta din urmă celebrează o naștere, deci o virtualitate – nașterea celui promis secole la rînd, dar despre care nu se știa încă nimic – sărbătoarea primăverii marchează o înviere, adică un miracol. Nașterea este la rîndul ei un miracol, dar un miracol

petrecut de miliarde de ori; cel al învierii înseamnă însă eveniment fondator, început de istorie. Sărbătorirea intensă și emoțională a Paștelui s-a instaurat în toate țările creștine ale Europei.

Dar în Brazilia? Dar în America de Sud? Dacă luăm în serios statisticile, aproape 85% din populație ar fi aici catolică, ba chiar catolic-practicantă. Ateismul și agnosticismul par să fie, tot după statistici, ca și absente. Și totuși, atmosfera pascală în sens european a lipsit în Brazilia lui martie 2008 aproape cu totul, deși clima ar fi trebuit să ajute la producerea iluziei: o atmosferă ca la începutul verii europene, ploi dese și călduțe urmate de cer senin intens, mare de flori în copaci și pe pământ, parfum discret în aer. Erau peisajul și atmosfera unui Paște de la noi, căzut întimplător ceva mai târziu, spre sfârșitul lui aprilie. În Brazilia nu era nici pe departe primăvara, ci doar un fel de toamnă luminoasă, însoțită și înflorită la maximum. Pe cît de intens trăiesc brazilienii Crăciunul, la peste treizeci de grade Celsius, în profuziune vegetală, pe cît de atent își construiesc ei, cu mijloace locale, simbolurile iernii și ale sărbătorii (de la zăpadă artificială și Moș Crăciun la milioane de brazii împodobite), pe atît de inexplicabil întorc ei spatele Europei în momentul festivității pascale. La Paște, ei nu mai sunt fiii depărtați ai Vechiului Continent, ci oameni ai Lumii Noi, ai unei lumi construite după altă măsură. La Paște, ei nu trăiesc Învierea și minunea începutului, ci trăiesc aproape exclusiv Patimile Mîntuitorului; nu celebrează înnoirea lumii, ci se apleacă, obsesiv, asupra chinurilor cristice din Săptămîna Mare, refăcînd cu fervoare, la nesfîrșit, *Via Crucis*. Există, fără îndoială, și o festivitate de tip european, cu liturghii solemne de duminică, oameni eleganți mergînd la slujbă, biserici împodobite cu mii de flori; dar ea atinge doar infima pătură suprapusă din marile orașe. Pentru că, în Brazilia profundă, lucrurile se petrec cu totul altfel.

Acolo suferința face parte din cotidian și de aceea sărbătoarea Paștelui capătă proporții de spectacol singeros. Există sute de comunități citadine și rurale unde etapele drumului crucii sunt refăcute în Vinerea Mare scrupulos, cu atenție specială acordată chinului fizic, durerii și exasperării. Participă mii de oameni – de cele mai multe ori într-o tăcere mormintală: actorii improvizați, interpreți ai principalelor personaje din tragedia judecării și răstignirii lui Isus, sunt oameni notabili ai satului ori cartierului, cetățeni proeminenți sau persoane cu talent dramatic recunoscut; mulțimea locuitorilor ține să participe la spectacolul improvizat măcar ca simpli anonimi, dar ca anonimi ce trăiesc cu tot sufletul narațiunea evanghelică; granița dintre participanții la acest *auto* religios și publicul aflat de o parte și de alta a drumului pe care Isus, cu crucea în spate, este tîrît sub lovituri, se șterge curînd: bărbații, femeile și copiii de pe margine nu mai știu dacă se afla acolo ca spectatori ori ca actori.

După ore de peregrinare chinuitoare, cortegiul

ajunge la locul Răstignirii: e situat de obicei pe o înălțime, în fața unui zid ruinat. Crucificarea expune toate suferințele fizice posibile și capătă uneori accente atît de autentice, încît filme artistice pe aceeași temă (precum cel al lui Pasolini din urmă cu cîteva decenii) par astăzi mai degrabă edulcorate în comparație cu spectacolul *live* ce are loc în sute de localități braziliene. În unele țări (slavă Domnului că Brazilia nu e dintre ele), bietul interpret al lui Isus e biciuit de-a binelea, singele care curge e singe adevărat, ba uneori se procedează chiar și la un fel de crucificări veritabile. În America de Sud asemenea excese nu există; însă o parte din suferința Calvarului este aici voluntar și conștient asumată de mari mase de oameni, tocmai pentru că suferința continuă să fie teribil de prezentă în această margine a lumii. Paștele, ca eveniment al calendarului, se concentrează în Vinerea Mare.

După ce trece printr-o asemenea traumă, populației locale nu-i mai rămîne destulă energie pentru a celebra cu prea mult fast sărbătoarea de duminică. *Hybris*-ul a acționat într-adevăr răscolitor. Asistînd la spectacolele populare din Săptămîna Mare inscenate în America de Sud, începi să înțelegi ce va fi însemnat tragedia greacă, reprezentată în secolul V înainte de Cristos, care era starea de spirit a spectatorului atenian pus să urmărească întîmplările zeilor și ale eroilor, cu nefericirile cărora se identifica integral.

A doua zi de Paște, în Brazilia se lucrează după program normal, ca într-o zi obișnuită. Școlile își reiau cursurile fără să fi beneficiat de vreo vacanță. S-ar zice că emoțiile intense i-au oboșit în asemenea măsură pe credincioși, încît ei reintra aproape cu plăcere în rutina cotidiană. ■

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Obîrșiile mele-s într-un flutur...

Obîrșiile mele-s într-un flutur,
Mă trag din pîlcuri de ciuperci c-otravă,
Însă nurlui; izvoare-mi duc pe tavă
Dulci genealogii ce-n începuturi
Raiul îl au, cu șerpișori și-arhangheli,
Și-un pom stufos cu mere cît încape,
Bostănării, răzoare de sparanghel,
Legume somnoroase dînd din pleoape,
Mărar pustiu pînă-l atingi cu sîinii,
Fîntînă grea de rouă cînd te-apleci
Cu genele să-i mîngîi ape reci,
Către amurg, la spartul săptămîinii.

Căci ne-mpletim iubirea printre steve,
Priviți de-un Dumnezeu fărădelege
Ce spaima, -n bunătatea-i, ne-nțelege...

Fototeca României literare

Foto: Ion CUCU

Radu Cosău, Constantin Toiu - 1992

l i t e r a t u r ă

ULTIMUL CITITOR în limba română...

Lui Gheorghe Grigurcu

PRIN SECOLUL 33 (XXXIII – cu cifre romane...), în Republica Moldova, sau, posibil, în România, ba chiar, nu este exclus, în România Mare-bis – nimeni nu poate ști ce și cum se va întâmpla până atunci în – hăt! – hatul secolului 33, încât urmașii noștri se pot trezi chiar cu toate teritoriile întregite în cadrul Europei Unite cu Statele Unite ale Americii sau chiar cu cele două Americi, de sud și de nord, plus Cuba, Triunghiul Bermudeilor, – ca să nu excludem din calcul Eurasia și China, în special, – astfel că nu sunt în zadar pledoariile noastre prezente pentru un dimpreună-a-fi...

Dar s-ar părea că o luarăm pe părția unui alt subiect, dramatic, stringent non-stop, dar totuși – altul, față de intenția inițială a narațiunii prezente, în desfășurare sub ochii domniilor voastre... Numai că nu se poate desfășura sub ochii dumneavoastră, dacă, asemeni personajului care iată-iată apare peste câteva rânduri de text – în text, sunteți de asemenea din secolul 33... De ce nu se poate?... Pentru că problema, ecuația e următoarea: în acel secol 33, în țările, uniunile sau comunitățile pe care încerc să le presupun, să le conturez, trăia – atenție! – un cititor în limba română. Ceilalți, concetățeni sau con-continentali, con-intercontinentali-interplanetari etc. (deja în lume apăruseră multe noțiuni noi, în dependență de modelele, modulațiile și tribulațiile politice, statale, etnice ș.a.m.d.); așadar, ceilalți îl considerau pe acest unic cititor din Moldova, România sau... (vezi textul de mai sus) un pic cam ieșit de pe fix. Dar, mă grăbesc să-i dau dreptate cititorului, – nu era așa, ieșit-sărit: pur și simplu, omul era extrem de legat de lectură, ca într-un basm foarte vechi, de prin secolele 27-29, poate, când, cică, mai citeau încă până și fata babei și fata moșneagului, și Făt-Frumos și Ileana Cosânzeana, Meșterul Manole și Ana, președintele țării și unii politicieni etcetera. Așadar, era un ins de modă veche, antică, s-ar putea spune, homeriană, chiar

dacă, din cauza orbirii, Homer nu putea nici să scrie, nici să citească.

Însă românășul nostru citea! Se încapățâna să citească. Acolo, în peste 12 secole de aici înainte! Nu, nu s-ar fi putut spune că are atingere cu ieșitul de pe fix – liceul l-a terminat aproape cu eminentă, a participat la olimpiada internațională a elevilor cititori (încă), unde, din vreo 50 de state, se găsiră doar vreo 21 de concurenți. Mergea bine și la Universitate, însă de acolo, prin anul trei, fu exmatriculat: un coleg de cămin l-a turnat că, noaptea, citește sub plapumă la lumina unei lanterne!

Dar, în fine, chiar și cu studii universitare incomplete, s-a descurcat. Și-a procurat un avion supersonic, astfel că, dacă ai casei îl cicălesc că citește și citește și tot citește, lectorul acesta ciudat zboară aiurea, într-un loc numai de el știut, unde se mai poate citi în relativă liniște. Oricum, familia o poate întreține din citit – din reclama de genul: „Vizitați Chișinăul! Printre alte curiozități, vă veți întâlni cu omul care mai citește! Întâlnirea – cu bilete plătite“.

În mare, totul e ca la oamenii obișnuiți. Numai că, – mă rog, – chestia asta cu cititul... îl deosebea. Îl... retro-particulariza. Radical. De ceilalți. Asta e: îi placea să citească. Și nu, colea, o oră-două pe an, sau, hai să zicem, pe lună, ci – devora carte după carte. Minuțios, atent, fără grabă citea.

Când cineva se plângea că el strică aspectul general al societății, autoritățile constatau, oarecum abătute: „Ar putea fi și mai rău... Lăsați-l în pace...“ Și de ce n-ar fi fost lăsat? În pace. Nu bârfea pe nimeni, nu turna la CNSAS; când era chemat la școală, că, mă rog, unul din cei cincisprezece copii ai săi a comis cine știe ce abatere de la regulament, – se ducea. Frecvența adunării părintești. La 1 martie, le dăruia mărtisoare alor casei, la 8 – flori soției. Pe 1 decembrie se prindea în hora unirii pe podul de peste Prut care, spre fericirea noastră, nu devenise apa sâmbetei.

Ei, dar asta e (buba), – devora, rând pe rând, cărți din bibliotecile ce mai rămăseseră pe ici-colea în oraș. Niște... rămășițe, bibliotecile... Nimeni-țipenie în ele, ci doar gardianul. Nici vorbă de director, bibliograf, bibliotecari – nimeni, ci doar gardianul.

I se mai impută că nimeni nu mai înțelege ce fel de cărți citește el. „Românești“, le spune calm. „Păi și noi suntem români, de ce nu înțelegem?“ Ce să le răspundă?... Și el – citește românește, încă; precum și ceilalți conaționali ai săi, vorbește o altă limbă. Esperanto, se pare, sau, poate, încă engleză... Nu e frivol a presupune – și chineză... Sau – hindi... Astfel că, repet, în românește

citește numai el, pe când ceilalți 11 milioane de conaționali – atâția mai erau potrivit ultimului recensământ, din anul 3233... – nu.

Citește, citește, citește, apoi strânge cu acuratețe volumele răvășite, le așează frumuseț în raft – Doamne, – raft! – ce arhaism! Papură Vodă, nu altceva! După care se întinde în pat și visează cu ochii mișiți. Cuprins de euforie. Bine că a strâns cărțile de pe dușumele – să nu se împiedice de ele vreun găgălici din familie, unul din mai recentii veniți pe lume. Și pe lună, s-ar putea spune. Pentru că, în familie, ei toți, părinți și copii, și-au făcut un scop din a aduna o sumă necesară pentru a plăti 17 locuri – racheta ful – pentru o excursie în lună. Astfel că, pe de o parte, ai casei se străduie să nu-i prea arate iritarea lor, când îl văd că citește sau vin turiști de aiurea, îmbulzindu-se în casa lor, să vadă cum taticul e absorbit de lectură. Vă spuneam doar chestia aia cu reclama: „Vizitați Chișinăul! Veți vedea un român care citește! Vederea – cu bilet de intrare“.

Numai că nu a fost să ajungă și el în lună... Din cel mai banal motiv: pur și simplu, s-a prăpădit...

A început să vadă prost cu un ochi. Apoi cu celălalt. Soția îi zice, hai în vizită la oculist. Iar acesta, doctorul, era chiar unul din rudele lor îndepărtate. S-au salutat, apoi a luat loc în fotoliu, oculistul a pus o lumină, alta, a luat microscopul, oglinzi, lupă și altele, s-a porăit mult cu ruda sa importantă, cititorul nostru, mândria noastră etnică din secolul 33, însă după o oră de studiu, cercetare, diagnosticare suspină adânc, poate că chiar dureros, spunând doar atât: „Nu mai e nimic de făcut...“ Auzind astea, cititorul – ba! – o dă în infarct! Și chiar moare...

El se temea nespun de tare de oculiști. Că-i vor spune odată că nu-i mai pot reîntoarce vedere. Deci, că nu va mai putea citi. Precum i se și întâmplase în fotoliul rudei sale îndepărtate. (Poate că chiar de pe altă planeta...)

Da, se temea de oculiști.

Dar cine nu se teme de ei. Da, da, chiar mai mult decât de stomatologi se tem! Pentru că nu este echivalență scoaterea unui dinte cu scoaterea unui o...!!!...chi!!!

Leo BUTNARU

P.S. Bineînțeles, aveți dreptate în ceea ce vă gândiți: într-adevăr, pe piatra sa de mormânt fu scris, simplu: „Ultimul cititor în limba română“.

Vizitarea mormântului era și ea pe bază de bilete. Astfel că familia rămasă în urma sa nu o ducea deloc rău...

ICHI A DE
mărgăritar

Inegalabilul Marin Mincu

ÎN REVISTA *Cafeneaua literară* nr. 3/2008, Virgil Diaconu relatează, pătruns de importanța momentului, o întâlnire a lui Marin Mincu cu studenții de la Universitatea Pitești, prilejuită de lansarea volumului său *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al douăzecilea*.

Călin Vlasie, care figurează în antologie la secțiunea *Textualiști. Postmoderni*, a prezentat – conform relatării lui Virgil Diaconu – în termeni entuziaști antologia, considerând-o completă, întrucât „acordă atenție textualismului“ (nu neapărat lui Călin Vlasie). După opinia (dezinteresată) a lui Călin Vlasie, „azi nici nu se poate imagina o enciclopedie a poeziei românești fără textualism“.

Același Călin Vlasie salută faptul că antologia (enciclopedia, panoramă) începe cu Macedonski „pentru că el este deschizătorul poeziei moderne, nu Eminescu“. Nu contează faptul că o antologie a poeziei românești din secolul douăzeci nu avea cum să înceapă cu Eminescu (care, potrivit unor surse demne de încredere, a trăit în secolul nouăsprezece). Important este că Marin Mincu nu a optat pentru Eminescu.

„Știm – explică Virgil Diaconu – că pentru Călin

Vlasie, Eminescu nu este nici cel puțin un poet minor: «Eminescu este idiotul național» – declară el într-un interviu cu Daniel Corbu în revista *Feed back* nr. 2/2005. „Nu știam chiar toți că pentru Călin Vlasie Eminescu este idiotul național. De acum înainte însă vom ști. Și vom ști, implicit, și cine este idiotul județean.“

Alte fraze răsunătoare notate de Virgil Diaconu: „Această carte este o biblie a poeziei românești din secolul al XX-lea. În străinătate ar produce senzație, pentru că poezia românească este cu mult peste poezia străină – franceză, germană, italiană, americană.“; „Peste antologia lui Mincu nu se poate trece. Ea este sinteza unei epoci spirituale. Putem uita tot ce a făcut Mincu, dar această antologie nu o putem uita. Nici Manolescu, nici Simion nu puteau face o antologie ca asta.“

Câteva comentarii:

Ni se aduce la cunoștință că antologia-enciclopedia-panorama este de fapt o biblie... Să sperăm că această calificare reprezintă ultima adăugire la fișa ei de identitate.

În străinătate, antologia-enciclopedia-panorama-biblia ar produce senzație... Bineînțeles. Pe străzile Parisului simpatizanții poeziei lui Macedonski ar sărbători în delir victoria raportată împotriva celor ce au rămas fani poeziei lui Eminescu. Iar la Londra mii de tineri ar saluta, cu focuri de artificii și petarde, prezența lui Călin Vlasie în secțiunea *Textualiști. Postmoderni*.

Poezia românească este cu mult peste poezia străină – franceză, germană, italiană, americană... Reiese din această apreciere că, în timpul său liber, Călin Vlasie a citit toată poezia franceză, toată poezia germană, toată poezia italiană și toată poezia americană. Trebuie să-i corectăm însă entuziasmul anunțându-l că poezia albaneză este cu mult peste poezia românească și că poezia bulgară este cu mult peste poezia albaneză.

Peste antologia lui Marin Mincu nu se poate trece... Sigur că nu se trece. Cine ar avea curaj?

Putem uita tot ce a făcut Mincu, dar această antologie nu o putem uita... Problema este că nu putem uita tot ce a făcut Mincu.

Nici Manolescu, nici Simion nu puteau face o antologie ca asta... Este adevărat, Marin Mincu nu poate fi egalat.

De altfel, printr-o coincidență, și Marin Mincu are despre sine păreri favorabile. Reproducem în continuare – de data aceasta fără să mai comentăm – extrase din declarațiile sale, așa cum le-a consemnat Virgil Diaconu. Iar dacă unele dintre ele ne fac să izbucnim în răs, vina nu este a lui Marin Mincu, ci a noastră, pentru că nu avem simțul măreției:

„Poate că în bibliografia obligatorie a studenților de la Litere profesorii Universității piteștene vor introduce și cărțile mele.“;

„Nu s-a spus că sunt scriitor bilingv.“;

„Sunt primul produs al culturii românești calificat în Occident.“;

„În receptarea critică românească a poeziei sunt trei mari etape. Prima este aceea a lui Titu Maiorescu. [...] A doua fază de receptare critică a poeziei este *Istoria...* lui G. Călinescu. [...] A treia etapă critică este *Panorama...* aceasta.“;

„Cartea cuprinde 94 de poeți. Cine nu este aici nu este important.“;

„Singurul critic român e Manolescu. Dar faptul că i-am criticat metoda m-a costat absența din *Istoria...* lui. Să-i spui lui Niki (către Călin Vlasie, care urmează să editeze *Istoria...* lui Manolescu) că limbajul lui critic a rămas la fel de urechist.“

Problema e dacă are sau nu ureche muzicală. Pe de altă parte, rămâne o enigmă de unde știe Marin Mincu că este absent într-o istorie aflată încă în lucru.

În ceea ce ne privește, îl asigurăm că este prezent într-o istorie a umorului involuntar românesc la care lucrăm în momentul de față.

Alex. ȘTEFĂNESCU

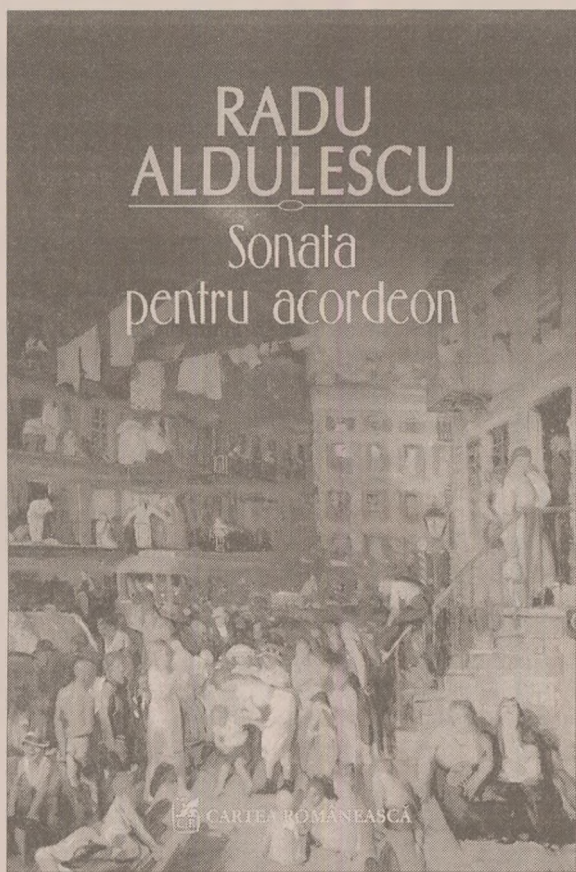

Radu Aldulescu se înscrie în cea mai bună tradiție a mării proze obținute prin acumularea și filtrarea de mici istorii, biografii, destine umane. Această filiație se vede mai clar în *Sonata pentru acordeon*, cronica unei familii și a unui mediu proletar.

Daniel Cristea-Enache
CARTEA ROMÂNEASCĂ

Flacăra Roșie

Radu Aldulescu, *Sonata pentru acordeon*, ediția a II-a, Editura Cartea Românească, București, 2008, 384 p.

AEXISTAT, în primii ani postrevoluționari, un interval gol al receptării critice profesioniste și sistematice. Între momentul retragerii din oficiul de cronicari a ultimilor „mohicani” din generația '60 (1991-1993) și cel al apariției unei noi promoții de comentatori (1997-2000) se observă un *no man's land* care s-ar fi convenit gestionat de către „optzeciști” și „nouăzeciști”. Dacă aceștia n-ar fi avut alte preocupări, de bună seamă mai importante... Era în fond miza lor să urmărească o literatură, în sfârșit, scăpată din chingile cenzurii și care începuse deja să producă proză și poezie pe stoc. Și aceasta fiindcă, în pofida ignoranțelor și cărtitorilor care „nu înțeleg” rostul și rolul criticii, operele lirice și prozastice nu pot respira fără ea. În acei ani romantici ai exploziei de tipărituri, scriitorii cu adevărat buni s-au pierdut în plutonul miilor de veleitari – un fel de amestec inform, de pastă din care criticii de meserie ar fi trebuit să-i extragă.

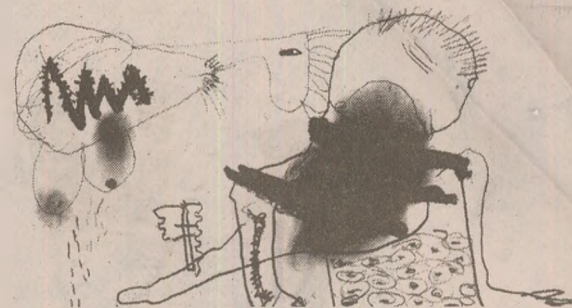
Este și cazul lui Radu Aldulescu, autor care nu a reușit să debuteze editorial înainte de Revoluție, iar când a făcut-o, în 1993, n-a prea mai avut pe cine să impresioneze. N-a prea mai fost cine să-l citească și să-l analizeze, deși prozatorul primise Premiul

Uniunii Scriitorilor pentru un prim și splendid roman: *Sonata pentru acordeon*. Deficitul de imagine al acestui romancier pursânge (nici mai mult, dar nici mai puțin decât atât) este cu siguranță remediabil, dar el a avut drept cauze carentele ori dezinteresul criticilor, nicidecum hibe ale cărților sale. Solide la propriu și la figurat, dense și totodată trepidante, cinematografice în sensul bun al termenului, scrise cu o veritabilă artă compozițională și stilistică, aceste romane de sute de pagini publicate, în ultimii cincisprezece ani, își așteaptă încă lectorii. Inclusiv pe cei ce se prezintă drept critici literari și care afirmă – *sancta simplicitas!* – că n-au citit nimic de Radu Aldulescu.

Gurile rele, de serviciile cărora niciodată nu ne putem lipsi, i-au și lipit scriitorului „nouăzeciști” o etichetă: un autor cu vână, dar scriind numai din talent și din „redarea” numeroaselor experiențe de viață prin care a trecut. Un prozator fără cultură, fără cap teoretic, fără manieră, care boxează la nesfârșit între corzile romanelor sale, fugărindu-și dintr-un colț în altul personajele. Nu găsim la el pic de intertextualitate, deși biografism ar fi: și încă din abundență. Mi se par realmente amuzante astfel de obiecții, din seria celor care i-au fost aduse, în altă epocă literară, și lui Marin Preda (cum poate să înjure de mamă un asistent la Filozofie, fie el și „cel mai iubit dintre pământeni?”). Fiindcă se confundă, din candoare sau în mod voit, eul creator cu eul biografic; și romanul realist-obiectiv, cu cel postmodern, autoreferențial și metatextual („doricul” cu „corinticul”, în termenii lui Nicolae Manolescu).

Radu Aldulescu se înscrie în cea mai bună tradiție a mării proze obținute prin acumularea și filtrarea de mici istorii, biografii, destine umane. Această filiație se vede mai clar în *Sonata pentru acordeon*, cronica unei familii și a unui mediu proletar făcută prin juxtapunere și compactare epică. În *Amantul Colivăreșei*, ca și în *Istoria eroilor dintr-un ținut de verdeață și răcoare*, perspectiva se lărgeste treptat, în spațiu și în timp, prin cercuri concentrice având în centrul configurator un personaj-cheie. Utilizând cu dexteritate și în mod creativ stilul indirect liber și pe cel direct legat, alternând persoanele gramaticale și înfățișând „eroii” din exterior sau dinlauntrul lor, autorul face să crească volumul și complexitatea unor ficțiuni sprijinite pe câte o axă narativă și caracterologică. Ponderea faptelor, structura obiectivă a lumii epice sunt, așadar, marcate și influențate de psihologia, morala și comportamentul unui subiect, precum în romanul „ionic” (deși fără extrema solipsistă de acolo). În *Istoria eroilor...*, subiectul, în această accepțiune, este un scriitor, Aurel Golea, iar subiectele subiectului, ca să zic așa, sunt existențele altora și viața sa.

În *Sonata pentru acordeon*, perspectiva fluctuează, fiind „ocupată”, succesiv, de o pluralitate de euri care vor să se manifeste și să se exprime. Frații vitregi Marian și Gelu Dei apar în scene în care se pune reflectorul pe ei, un observator atent, scormonitor făcând naveta și intermediind la nesfârșit între noi și personaje. De regulă, acestea se individualizează și devin pregnante prin vorbele, tonul, gestică, mimica, faptele și înjurăturile colorate, captate vizual și auditiv, ca în proza comportamentistă. Apar însă și infiltrări în interiorul conștiinței lor, *flash-uri* ce luminează deodată gânduri profunde, lacunar exprimate, sentimente încă ascunse, obsesii care îi macină pe sub aparența de băieți duri, de Ferentari. *Vezi*, pare că ne avertizează prozatorul, folosindu-se cu subtilitate de ubicuitățile ori alternările naratoriale; *gândește-te numai*, întărește el, vorbind atât cu lectorul relaxat, cât și cu personajul istovit de „ocna de viață”. *Ai zice*, revine vocea supraconștiinței, căutând aproximări și echivalări cât mai adecvate pentru a exprima – în acest mod colocvial – ceea ce e atât de greu exprimabil: răbdarea pe care protagonistul din edenul socialist și-o pierde încetul cu încetul, speranțele care îi lăncezesc. Eroii aceia fugitivi, picarești din proza lui Radu Aldulescu, care tot schimbă locul pentru a

comentarii critice

schimba odată „norocul”, nu apar în acest cadru. Cu excepția unui Pitic mare cartofor, pe care toți îl caută, dar nimeni (dintre milițieni, securiști, activiști) nu-l poate găsi, personajele sunt aici blocate, legate cu lanțuri de mediul lor familial și profesional. Au venit și s-au înșurubat aici, la capătul Bucureștilor, angajându-se și muncind pe brânci în vreun depou sau o fabrică. Ciocioana, mama fraților Dei, cu un nume desprins parcă dintr-un film neorealism italian, lucrează toată ziua la bandă, la Flacăra Roșie, unde va munci apoi și Nina, fiica sa, și probabil urmașele urmașelor ei... Marian, în iadul depoului său, aproape că nu se mai distinge din canalele „înnoțite cu flegma de motorină amestecată cu ulei și apă”, fiind zilnic tocat de compresoarele locomotivelor electrice. Șomerii nu au un program fix, dar prestează activități alternative nu mai puțin solicitante. Curvele (ca Mantiliza) preacurvesc. Sectoristul Piroteala vine regulat să-și ia tainul. Un boxer ca Gigi Bombonaru, cu cât repurtează mai multe victorii, cu atât ia mai mulți pumni în cap. Un coșciugar bate suta de ani, tot încropind coșciuge. La rândul său, cizmarul Gică Dei, *al bătrân* din familia ramificată sub ochii noștri, îi ține practic pe toți: mamă și soție, copii și nepoți.

Romanul este în buna măsură static, fiindcă această lume proletară e legată și fixată de noua glie, a Statului. Casele vor fi demolate și înlocuite de blocuri, curțile vor dispărea, păsările, purceii, mieii vor lua conturul fluid al viselor de oameni cu foamea-n gât, pierzând tot mai mult timp la cozi tot mai dese. Imobilismul mediului scanat și radiografiat de romancier se datorează însă, după cum vom vedea, nu numai ingineriei și planificării sociale (cu clasa muncitoare, chipurile, în postura conducătoare), ci și unei repetitivități biologice, la nivelul diferitelor generații. Cu diferențele de rigoare, tot mai șterse pe măsură ce romanul avansează, copiii vor reitiera greșelile părinților și vor retrăi, când va veni vremea, dramele lor. Sistemul socio-economic, regimul politic și, pe de altă parte, legile implacabile ale eredității îi vor aduce pe junii de azi exact în punctul de perspectivă și de suferință al tinerilor de ieri; și bătrânilor de mâine. Interpretez în exces romanul? Marian Dei îl *trăiește*, ca și părinții lui, pe propria piele: „În toamnă se mutaseră din camera lor închiriată, tot aici în cartier, la capatul dinspre Piața Ferentari al străzii Trompetului. Nu erau Gelu și Nina, iar el avea cinci ani; cizmarul care stătea cu Mamaivana îi luase de un an și ceva pe el și pe mama, întâi în cămaruța aia și pe urma aici; îi era tată de-acum și oricum n-avea să-și afle altul vreodată, și i-a mai rămas viu în memorie mirosul de istovire al acelor seri, când taticu și mama aproape că picoteau cu nasurile în farfurii, în timp ce vorbele lor se estompau în pâlăiala de vis a lămpii cu gaz, ce au făcut și ce-ar mai fi de făcut, saci de ciment și suluri de carton și cărămidă de cumpărat, rate la mobilă și rate la îmbracaminte” (p. 78). După treizeci de ani, spre finele romanului și pe una dintre turnantele epuizante ale vieții sale în cerc, fostul copil și ex-ciclistul campion la juniori are exact aceleași stări. Oboseală, disperare, greață: „Nici pe el nu-l prea auzise plângându-se, deși se întâmpla să amâne să se ducă la veceu din pricină că are treabă până peste cap sau e prea murdar pe mâini pentru astfel de îndeletniciri, deși avea un salariu mai mic cu aproape o mie de lei decât al ei. Doar că-l vedea mai mereu ostenit în ultima vreme, mai spunea câteodată că-l dor oasele de parcă ar fi bătut, și când venea de la lucru adormea înainte să apuce să mănânce. Osteniseși, pesemne. Prea timpuriu, dacă faci socoteala anilor pe degete. N-ai decât s-o duci așa mult și bine, să te lași dus, așa cum toți se lasă duși.” (pp. 340-341)

Și totuși, ce se petrece, care sunt întâmplările din acest roman-cronică al unui perimetru strâmt și criogenizat? Se întâmplă multe. ■

(va urma)

comentarii critice

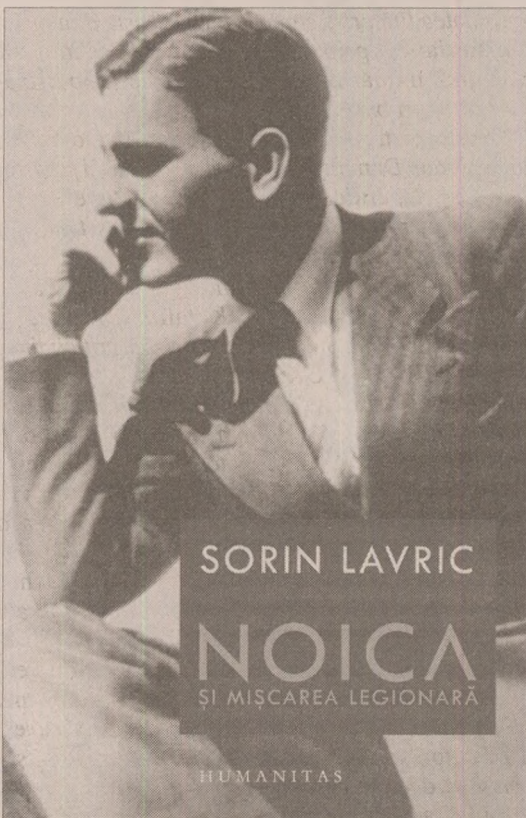
ARE DREPTATE din capul locului Sorin Lavric. A încerca să vorbești azi, în România, despre legionari la un mod pe cât cu putință obiectiv înseamnă a-ți aprinde paie în cap. Când nu e de-a dreptul tabuizată, tema e sortită unei tratări unilaterale, cu o puternică, pînă la detumare, tentă afectivă, cu o concluzie dinainte stabilită, ilustrînd o poziție politică sau alta: „Ori ne așezăm obstinați în raza unor verdicte obtuze și simplificatoare, ori alunecăm într-o simpatie frenetică și nostalgică, o simpatie care, mărind neașteptat proporțiile fenomenului, împrumută un ton elegiac de prohod istoric. În ambele situații, distanța optimă în fața temei dezbătute e ratată. Perspectiva lipsește, iar puțința de a vorbi cu o minimă adecvare despre fenomenul legionar pierde”. Într-atît de pasională e atmosfera ce înconjoară fenomenul istoric cu pricina, încît pînă și plasarea cercetătorului într-un „spațiu neutru”, al înregistrării evenimentelor, nu e scutită de suspiciunea unei tendențiozități mascate, a unui odios partizanat disimulat. Și totuși nu putem trece cu vederea la nesfîrșit ori a eticheta rudimentar faptul că am avut a face cu o mișcare de masă, care a cuprins straturile sociale cele mai felurite, dintre care trei mai semnificative, după aprecierea lui Mircea Vulcănescu, conținută în scrierea sa dedicată lui Nae Ionescu: „În mișcarea Gărzii de Fier au venit să fuzioneze, cu timpul, mai mult sau mai puțin trainic, cel puțin trei straturi diferite: grupul mic al conducătorilor de la-nceput, provenit din extrema dreaptă a mișcării studențești, apoi grupul, mai mare, al micii burghezii încercate de concurența evreiască și-n sfîrșit grupul mai larg al muncitorimii atrase de tendințele sociale de sînga ale mișcării. Acestor trei grupuri le-ar trebui adăugat și grupul răsleț al aristocraților și intelectualilor, nemulțumiți de poziția lor în societate, căutători ai unei noi așezări în cadrul națiunii”. Firește, fiecare din aceste entități și-a conturat o figură distinctă, și-a urmărit obiectivele imanente în cuprinsul mișcării, „scofînd-o pe nesimțite din făgașul ei inițial și îndemnînd-o, cu sau fără voia conducătorilor ei, spre orientări pe care aceștia nu le bănuiau la început”. Prezența unei serii de intelectuali de elită precum Mircea Eliade, Cioran, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Radu Gyr, Aron Cotruș, Horia Stamatu, Mihail Polihroniade, Haig și Arșavir Acterian, Sextil Pușcariu, Ion Barbu, P.P. Panaitescu, Dragoș Protopopescu, Ernest Bernea ca și inspiratorul multora dintre aceștia, Nae Ionescu, nu face decît să indice complexitatea fenomenului. Să fi fost toți aceștia niște primejdioși fanatici, niște incurabili obsedați, niște penibili rătăciți? Empatia lor de dreapta să fi anulat meritele lor, să-i fi compromis pentru totdeauna? E suficient să rostim sentințe prefabricate, să azvîrlim anateme pe urmele propagandei comuniste care mixa în furoarea sa negativă adevărul și minciuna, binele și răul, valoarea și nonvaloarea, pentru a da naștere la un produs de întrebuițare obligatorie? Spre deosebire de fascism și de nazism, legionarismul nu a avut un punct de plecare preponderant politic, ci unul spiritual, declarîndu-și țeluri educative, pe un fundal regenerativ în raport cu politicianismul oneros, cu afacerismul parazitar al interbelicului. Iată cuvintele lui Noica: „Sînt oameni care, în judecata lor, au rămas în urmă cu anii: ei înțeleg legionarismul ca o mișcare politică sau chiar haiducească, în loc s-o vadă drept una spirituală, adică interiorizată și năzuind către forme de viață creștină. E adevărat, pot fi și dintre legionari unii care au rămas la mentalitatea politică sau la cea haiducească. Dar ei sînt întîrzițați mișcării, sau atunci structural înapoi spre a progresa odată cu ea. De aceea, nu judecați mișcarea după cei care nu stau decît la periferia ei, ci după cei buni, care năzuiesc să fie încă mai buni și stau ca atare în inima ei. Dacă veți spune: am văzut un legionar făcînd cutare acțiune nevrednică – nu veți înțelege ce este de înțeles. Când însă veți vedea – și-l veți vedea – un legionar care încă nu e mulțumit de sine, atunci veți fi văzut ceva din Legiunea însăși”. Ne dăm seama de vulnerabilitatea actuală a unor atari aserțiuni, care cu ușurință pot fi abordate într-o cheie parodică. Și totuși nu există deosebire între legionarismul incipient, dominat de Corneliu Zelea Codreanu, și cel degenerat în violențe vindicative, din

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

NOICA între extreme

Sorin Lavric, *Noica și mișcarea legionară*, Ed. Humanitas, București, 2007, 316 pag.

etapa Horia Sima, între membrii idealști ai mișcării, de la preoții și învățătorii din mediul rural, de la muncitorii oropsiți, de la periferiile marilor orașe, la intelectualii de vîrf ai țării și indivizii încrîncenați care s-au datat la asasinat? Legionarul, precizează Sorin Lavric, a alcătuit postura tragică a unor oameni ce au dorit cu ardoare să înlătureze un ideal religios, „mîntuirea neamului”, apelînd, regretabil, la instrumentele politicii. Psihologia sa mesianică a eșuat în fatala confuzie dintre mistică și acțiune, ducînd la anularea simțului ce separă ideologia de fapte. Plecînd de la principii nobile, cămașile verzi au ajuns a fi o „întrupare a Răului”, printr-o gravă dereglare de comportament, care a constat în tentativa de-a instaura viziunea etic-religioasă cu ajutorul pîrghiilor vieții civile. Legionarul e un halucinat al ideii pînă la încălcarea limitelor admisibile de regulile competiției sociale, un vizionar derapat ce comasează obiectul contemplației cu realitatea: „Legionarul nu mai trăiește printre oameni, ci trăiește printre idei și icoane sau, mai bine zis, săvîrșește fapte în întregime supuse poruncii ideii contemplate, și nu cîntării rezultatului acțiunii”. Orizontul spiritual, de o deschidere (iluzorie) fără precedent, era seducător. Mircea Eliade scria entuziasmat: „În nicio parte a lumii, astăzi oamenii nu-și propun un scop atît de puțin lumesc, atît de spiritual. Numai în așa-numitul Grup de la Oxford se mai speră astăzi într-o salvare a Europei prin creștinism. Dar nici acolo nu s-a pomenit un jurămînt atît de aspru, un jurămînt aproape călugăresc”. Gazetarul Noica

de la *Buna Vestire* și de la Radio era aservit unei asemenea stări de spirit întrucît nu gîndea ideologic, ci trăia ideologic, își ideologiza viața. Îl va fi atras și aspectul inițiativ-ritualic al manifestărilor cămașilor verzi, trăsătura lor de sumbru cavalerism, cu tentă medievală, ce dorea a respecta un „cod al onoarei” pe care-l semnala și Alexandru Paleologu (nicadorii și decemvirii s-au predat benevol autorităților, după execuțiile comise, ceea ce, să recunoaștem, nu e un gest de toate zilele). Din nefericire, un avertisment pe care-l lansa Noica sună ambiguu: „Tot nu simțiți că binele vine dinăuntru? Tot nu vedeți că binele Legiunii e să ne facă mai buni – și abia după aceea vor răsări faptele bune? Cum credeți că pot crește flori dacă sufletul nostru este încă împietrit în necredință și rele? Legiunea nu poate face decît două lucruri: sau să însufletească și să transforme în bine inimile noastre, ale celor mulți, față de care binele nu se poate face decît cu puțințelul, cum spunea profesorul acela; sau, dacă nu vom fi vrednici, Legiunea va trebui să facă binele cu sila; cu poliția”. Acest bine făcut cu „poliția”, cu forța includea un abuz: cel de-a trece de la ceea ce îți poți trasa ca program de viață personal la un program extins asupra colectivității. Aci apare excesul fundamentalist cu valențe criminale care a marcat dezastrul unei mișcări izvorîte din înalte principii, închizînd un cerc demonic. Dacă doctrina legionară prevedea lupta împotriva corupției, a unui sistem democratic mistificat, slujitorii săi au ajuns a lupta cu armele adversarilor lor, a substitui un șir de abuzuri cu altul, ilustrînd contrariul propovăduirii cu ardentă încărcătură sufletească a lui Noica: „România nu se afla sub har, remarcă Sorin Lavric, iar legionarii, departe de a fi *înfricoșător de buni*, reușiseră în acele zile să fie *însăpăimîntător de răi*. Spectrul acestor crime îi va urmări pe legionari de-a lungul întregii lor istorii, iar propaganda comunistă va ști să exploateze atît de bine faptele acestea, încît memoria românilor asociază automat imaginea legionarilor cu crimele din luna noiembrie 1940”. E corect sau nu? Oricum, „dintre toate crimele pe care le-au săvîrșit partidele politice pe scena interbelică românească, singurele care țîșnesc de la sine în mintea noastră sînt cele ale legionarilor”. Într-adevăr, se uită terorismul de stat al lui Carol al II-lea și al unora dintre politicienii apropiați acestuia, care s-a soldat cu mult mai multe victime decît cele ce pot fi puse în seama legionarilor și care, neîndoios, a provocat riposta lor. Nu se cuvine să privim situația pe ambele-i versante? Nu e cazul să stabilim o legătură causală, o logică, oricît de sîngeroasă, a conexiunii evenimentelor? „Chiar dacă legionarii au săvîrșit mai puține crime decît adversarii lor, memoria selectivă a posterității a reținut faptul că numai legionarii au fost criminali și, lucru mult mai grav, că tot ei au introdus violența pe scena politică interbelică”. Demonizarea unei singure tabere nu are cum să slujească adevărul istoric și, desigur, nu echivalează cu o totală justificare a celeilalte tabere. Să stăm strîmb și să judecăm drept. Pentru fărâdelegile lor, unele abominabile, legionarii au primit o triplă pedeapsă, din partea lui Carol al II-lea, a lui Antonescu și a comunistilor, multe mii dintre ei pierind pe frontul de Est unde au fost trimiși intenționat în linia întîi. Au fost sancționați cu vîrf și îndesat. Pentru fiecare crimă pe care au săvîrșit-o cămașile verzi, au pierit măcar cîteva zeci din rîndul lor. Comparativ, căpeteniile, tortionarii, propagandiștii totalitarismului comunist n-au primit nici 0,1 la sută din aceeași pedeapsă! Unii din exponenții sistemului comunist se mai află în Parlamentul României, suflînd în trîmbițele lor retardate, iar alții apar cu nonșalanță pe micul ecran, între ei și un faimos general stigmatizat de aportul său la terorism. Dacă, Doamne ferește, cineva ar cuteza să vorbească la un post de televiziune despre „părțile bune” ale Legiunii n-ar izbucni un scandal care ar trece dincolo de granițele țării? Nu cumva din acest dezechilibru moral, generator al unei conștiințe încărcate, provine măcar în parte stînjnirea noastră de a consacra o discuție liberă legionarismului, analizei și explicitării resorturilor sale, ducînd, după cum afirmă Sorin Lavric, la „o ratare a înseși esenței acestui fenomen cu urmări atît de tragice pentru istoria noastră”? Din păcate, aplicăm încă celor două extremismе, de sînga și de dreapta, măsuri diferite. ■

(va urma)

Eugen Simion și Nicolae Manolescu au fost prezenți la Brașov, în zilele de 17 și 18 aprilie. Au ascultat cu stoicism comunicările prezentate de studenți și profesori.

comentarii critice

a trecut, ca pe un document de istorie literară, ce-i va putea face invidioși pe cei care nu au participat):

**Universitatea Transilvania Brașov
60 de ani de învățământ superior**

**Colocviul Național Universitar de Literatură
Română Contemporană,
ediția a IV-a,
Brașov, 17-18 aprilie 2008**

Dimensiunea originală a învățământului universitar filologic la Brașov a fost, încă de la creare, prezența la catedră a unor importanți scriitori și critici literari români. Gheorghe Crăciun, Alexandru Mușina, Romulus Bucur, Ovidiu Moceanu, Caius Dobrescu, Cornel Moraru, Al. Cistelean, Virgil Podoabă, Mihai Ignat au predat și predau la Literele brașovene.

În plus, cu timpul, Literele brașovene au dezvoltat, pe lângă o puternică dimensiune științifică, evidențiată prin volume de studii și proiecte de cercetare naționale și internaționale, și una care a urmărit să dezvolte creativitatea literară a studenților. Această dimensiune s-a materializat prin publicarea, mai ales în ultimii ani, a unui număr impresionant de cărți aparținând autorilor tineri brașoveni.

S-au format, de-a lungul anilor, la Brașov: poetul și dramaturgul Dumitru Crudu, criticul literar și prozatorul Iulian Ciocan, criticul literar Nicoleta Cliveț, criticul și istoricul literar Adrian Lăcătuș, poetul și criticul literar Mihai Oprea, prozatorii Dan Țăranu și Mihail Tomulescu, prozatoarele Ștefania Mihalache, Adriana Bărbat, Ina Crudu, Cristina Podoreanu, Katalin Szilagy, Anca Andriescu, Cătălina Stoica, Mihaela Bîja, criticii literari Georgeta Moarcăș și Evelina Oprea.

Considerăm astfel că Brașovul a reușit și va reuși să fie gazda potrivită a unei manifestări internaționale dedicate literaturii române contemporane, manifestare care să aducă împreună studenți, profesori și invitați speciali din toate centrele universitare din România, dar și din străinătate.

Succesul edițiilor de până acum ne îndeamnă să credem că putem deveni, împreună, creatorii unei tradiții academice de autentică anvergură.

A patra ediție a colocviului va dezbate operele a două mari personalități ale lumii culturale românești contemporane, criticii Eugen Simion și Nicolae Manolescu. Ambii autori sunt invitați speciali ai Colocviului și și-au anunțat deja, în principiu, prezența la manifestare.

Joi, 17 aprilie, va avea loc sesiunea de deschidere a Colocviului, precum și sesiunea de comunicări a studenților care-și vor susține lucrările în cele două secțiuni:

Eugen Simion, critic și istoric literar, dar și autor de jurnal;

Nicolae Manolescu, critic și istoric literar.

Cele mai bune lucrări ale studenților vor fi premiate de organizatori la propunerea juriilor celor două secțiuni.

Vineri va avea loc sesiunea de comunicări a profesorilor. În funcție de înscrieri și de prezența invitaților speciali ai manifestării, vom adăuga la program și două

dezbateri pe temele literaturii române contemporane.

La lucrări este invitat un cadru didactic și doi studenți din fiecare centru universitar unde există specializarea limba și literatura română. Studenții participanți vor fi înscriși unul la prima secțiune, celălalt la a doua. Este admisă și participarea masteranzilor în limita celor două locuri propuse de organizatori.

Facultatea noastră asigură masa și cazarea invitaților speciali, studenților și profesorilor participanți.

Participanții sînt rugați să anunțe, pînă în 11 aprilie 2008, data și ora sosirii la Brașov.

Rugăm centrele universitare să selecteze studenții participanți și să ne comunice pînă în 28 martie 2008 titlurile comunicărilor profesorului și studenților pe adresa de e-mail: andrei_bodiu@yahoo.com sau pe adresa poștală Universitatea „Transilvania” din Brașov, Facultatea de Litere, B-dul Eroilor nr. 29, Brașov. Detalii se pot obține și la numerele de telefon 0268/474059 sau 0745/475662.

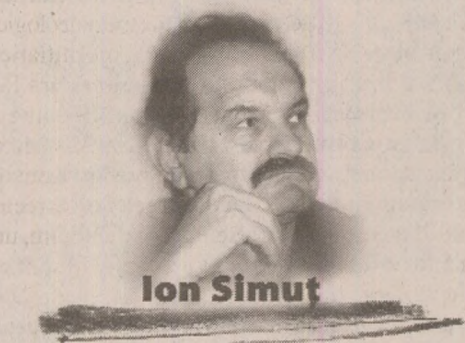
Manifestarea este inclusă în programul „Universitatea Transilvania Brașov – 60 de ani de învățământ superior”.

Decan,

Prof. dr. Andrei Bodiu

Cu un tic al istoricilor literari, aș zice că documentul nu mai are nevoie de comentarii. Totuși, are. În primul rând, trebuie să spun că acest colocviu chiar a avut loc și nu am consemnat aici doar un proiect. Eugen Simion și Nicolae Manolescu au fost prezenți la Brașov, în zilele de 17 și 18 aprilie. Au ascultat cu stoicism comunicările prezentate de studenți, câte 15 la fiecare secțiune, și comunicările prezentate de profesori în plenum colocviului (Sanda Cordoș, Caius Dobrescu, Gheorghe Manolache, George Achim, Vasile Spiridon, Andrei Grigor, Rodica Ilie, Angelo Mîchilevi, Delia Ungureanu, Mircea A. Diaconu și Ion Simuț). În după-amiaza zilei de vineri, 18 aprilie, a avut loc și o dezbateri: despre constituirea canonului estetic neomodernist. Eugen Simion și Nicolae Manolescu au participat la discuții, au făcut observații și au dezvăluit, în confesiuni speciale, interesante aspecte ale biografiei lor intelectuale – confesiuni și opinii ce ar merita să fie transcrise în documentele sau analele Colocviului. A fost o atmosferă dintre cele mai plăcute, un prilej de comunicare care s-a transformat într-unul de comuniune intelectuală. Nu s-au rostit elogiile convenționale sau gratuite. Spiritul critic a fost la el acasă. Au fost impresionați de consistența acestui dialog nu numai studenții, ci și profesorii invitați.

Colocviul Național Universitar de Literatură Română Contemporană, desfășurat la Brașov în 17-18 aprilie 2008, a fost mai mult decît un eveniment al vieții universitare: a fost un eveniment important al vieții literare. Cel mai simplu și firesc elogiu pe care îl pot aduce acestei inițiative a lui Andrei Bodiu este regretul că nu am fost prezent la celelalte ediții. Sunt convins că asemenea manifestări culturale universitare, aplicate ingenios asupra celor mai importante valori ale literaturii române contemporane, vor aduce roade, întreținând pasiunea pentru literatură: interpretări inteligente, dialoguri stimulatoare, consolidarea prestigiului unor valori ce tocmai au intrat sau vor intra în canonul estetic neomodernist sau postmodernist. ■

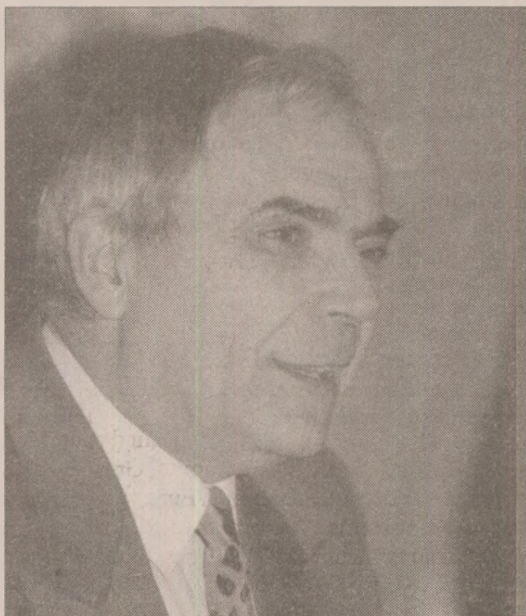

Ion Simuț

Ce s-a întîmplat de curînd la Brașov?

ANDREI BODIU, poet, prozator și critic bine cunoscut, decanul Facultății de Litere din Brașov, a creat un eveniment al vieții universitare românești: Colocviul Național Universitar de Literatură Română Contemporană, aflat în acest an la a patra ediție. Consemnându-l publicistic, îmi fac datoria de martor și participant. Merită semnalat ca atare în presa culturală, pentru că el înseamnă un prilej de comunicare a vieții academice (de obicei, închistată și imobilă, conservatoare în sens rău) cu actualitatea cea mai vie și mai dinamică (indiferentă spațiilor aulice), un mod fericit de intersectare a două sfere intelectuale ce trebuie, necesarmente, să se stimuleze reciproc. Fiind eu însumi implicat ca profesor în viața universitară, observ că este din ce în ce mai obsedată, în mod disproporționat, de probleme privitoare la asigurarea condițiilor de desfășurare a procesului de învățământ (ce ar trebui să fie secundare): rentabilizarea economică, acreditarea programelor de studiu, adaptarea la sistemul Bologna, cu licența obținută în trei ani și studii de masterat în alți doi (ca liceul în două trepte). Dificultățile/obsesiile financiare, administrative și curriculare ocupă aproape tot timpul unui universitar interesat de reformă. Trecerea la sistemul Bologna este una dintre cele mai mari prostii ale învățământului superior românesc, prostie acoperită sub denumirea de reformă sau compatibilizare europeană. E o situație care ar merita o discuție separată: dacă această transformare a adus vreun profit studenților, profesorilor, învățământului și societății românești. Meritul lui Andrei Bodiu este cu atât mai mare cu cât a reușit să se sustragă acestor probleme sterile ale unei reforme de dragul reformei și să implice învățământul filologic în dinamica valorilor literare actuale. Această implicare înseamnă punerea față în față a trei factori: studenții (cititori și specialiști în formare, parte din publicul receptor), profesorii (ca formatori de opinie și de competențe estetice, intermediarii unei relații) și scriitorii (creatorii de valori, în căutare de public și exegeți). Intră astfel în joc termenii unei piețe de idei și de interpretări, câțiva dintre factorii decisivi ai unei consacării, ai dobîndirii sau ai menținerii unui prestigiu, ai unui rang axiologic. Cu alte cuvinte, un colocviu național universitar de literatură română contemporană, dacă este bine gândit și bine organizat cum este cel inițiat de Andrei Bodiu, participă la fenomenul viu al consacării unor valori durabile. Subiecții anilor anteriori au fost: Mircea Horia Simionescu și Emil Brumaru (aprilie 2006), Ana Blandiana și Gabriela Adameșteanu (martie 2007) și, anul trecut, postum, Gheorghe Crăciun (decembrie 2007).

Invitația din acest an a cuprins următoarele informații (o dau, cu toate detaliile, în întregime, deși evenimentul

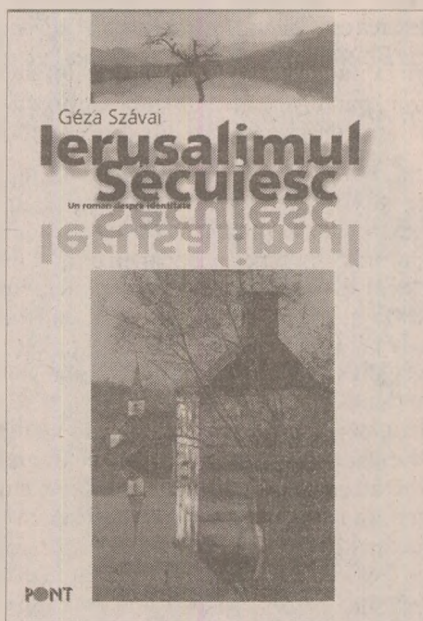
comentarii critice

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Viețile altora

Géza Szávai, *Ierusalimul Secuiesc*, în românește de Alexandru Skultéty, Pont Kiadó, Budapest, 2008, 442 pag.

PRIMA SLUJBA din viața mea a fost aceea de profesor în localitatea Zetea, aflată la 10 kilometri de Odorheiu Secuiesc. Era la mijlocul anilor '80, marile orașe erau închise, iar eu, ca timișorean, îmi doream un post într-o localitate transilvană, aflată în proximitatea unui oraș în care să locuiesc. Zetea părea din acest punct de vedere soluția ideală. Și, într-un anumit fel, chiar a fost. La școală, toți profesorii și toți elevii erau maghiari și, firește, vorbeau între ei doar în ungurește. Doar când cineva mi se adresa direct, folosea limba română. Chiar și în discuțiile în trei, atunci când vorbeau între ei, ceilalți doi foloseau limba maghiară. Sincer să fiu nu m-a deranjat niciodată acest lucru. Nu sunt indiscret, aveam întotdeauna ceva de citit la mine, dacă puneam întrebări mi se răspundea cu amabilitate, iar dacă cineva avea ceva de discutat cu mine, găsea toată deschiderea. Am ajuns la un *modus vivendi* reciproc avantajos. Eu eram scutit de participarea la ședințe (le-am spus de la început că dacă aș participa ar trebui fie ca ei să vorbească românește, fie ca eu să stau cu ochii pe pereți 2-3 ore – pe vremea aceea ședințele presupuneau pierdere de vreme, nu glumă –, când ar fi fost mult mai simplu ca ei să discute cum vor, iar a doua zi cineva să-mi spună în două vorbe la ce concluzii au ajuns). Funcții nu mă interesau, elevii aveau asigurată nota de trecere în condițiile unui comportament decent și a unei minime bunăvoințe. Altminteri, fusesem perfect asimilat în colectiv, mergeam la toate petrecerile colegilor mei, făceam parte din echipa de fotbal a școlii, ieșeam împreună la iarbă verde. Pentru că nu am vrut să renunț la buletinul de Timișoara nu am primit niciodată o locuință și îmi amintesc și astăzi camera de la căminul de nefamiliști a Fabricii de Matrițe din Odorhei, mai ales că până atunci nu locuiseam în viața mea într-un

Pentru fiecare locuitor al acestor locuri, indiferent de limba pe care o vorbește, Transilvania înseamnă acasă. Este locul de care îl leagă poveștile părinților și bunicilor săi, mormintele strămoșilor îngropați în cimitirul satului.

cămin. Dar aveam 20 de ani și confortul era ultimul lucru care mă interesa. Cum gândul meu a fost mereu să mă întorc la Timișoara sau chiar să mă stabilesc la București (scriam deja cu asiduitate la „Orizont”, „Viața studentescă” și „Amfiteatru”), am refuzat cu seninătate toate ofertele care mi s-au făcut de a mă muta la școli din Odorheiu Secuiesc sau Miercurea Ciuc și chiar postul – foarte învidiat – de redactor la ziarul local. Raportat la Timișoara sau București mi-era egal dacă sunt la Zetea, Odorhei sau Miercurea Ciuc. În plus, la Zetea mă obișnuisem cu oamenii și mă simțeam mult mai liber. În ultimii șaptesprezece ani nu am revenit niciodată la Zetea. Dar amintirea locului și a oamenilor îmi provoacă încă intense nostalgii. Cred că experiența mea harghiteană m-a îmbogățit sufletește, m-a făcut să înțeleg altfel substanța lucrurilor și să accept că orice idee poate fi remodelată dacă renunți la autosuficiență (nu cred să o fi avut vreodată) și analizezi cu deplină bunăcredință argumentele celuilalt.

Toată această rememorare nostalgică mi-a fost prilejuită de lectura splendidului volum al lui Géza Szávai, *Ierusalimul Secuiesc*. Cartea este o incursiune în istoria Transilvaniei, din perspectiva destinului localității Bezidul Nou, supranumită „Ierusalimul secuilor evrei”. Scriere incomodă, ea nu menajează sensibilitățile românilor, maghiarilor și germanilor care împart de secole pământul multietnic și multiconfesional al Transilvaniei. Fiecare dintre aceste popoare are propria sa viziune asupra istoriei locului care, de cele mai multe ori, proclamă întâietăți și drepturi istorice făcând abstracție sau minimalizând agresiv istoriile celorlalți. Interesele politice, cursul contorsionat al istoriei, strategiile de propagandă au produs mituri ale imaginării etnic care s-au sfârșit de multe ori tragic pentru comunitățile de români sau de maghiari. Géza Szávai vorbește, firește, în numele minorității maghiare din Transilvania, căreia îi aparține. Venite din această sursă, unele afirmații pot fi dificil de digerat pentru cititorii de etnie română, familiarizați cu o anumită istorie a Transilvaniei. Nu este ușor pentru un român să afle că: „...În primul război mondial, România a anexat Transilvania, iar marile puteri au consfințit anexiunea prin tratatele de pace. Stăpânirea românească a lichidat până și autonomiile culturale stipulate în tratatele de pace” (p. 190). Sau că „Gărzile teroriste ale lui Maniu (care ar fi acționat după 23 august 1944 și despre care istoriile noastre nu amintesc) varsă sângele populației civile maghiare. Marile puteri anexează din nou Transilvania României” (p. 391). Cine are puterea să accepte astfel de afirmații fără să arunce volumul cât colo va avea numai de câștigat. Pentru că autorul este cel puțin la fel de dur atunci când judecă politica maghiară în Transilvania. În mai multe rânduri autorul recunoaște politica dezastruoasă a Budapestei, care nu a ținut cont de specificul multietnic și multiconfesional al Transilvaniei. Un singur exemplu: „În timpul revoluției de la 1848, când a fost proclamată unirea Transilvaniei cu Ungaria, au avut loc conflicte interetnice. După acordul dualist austro-ungar din 1867, Transilvania a

fost încorporată administrativ, fără să se țină seama de caracterul ei specific, în statul maghiar (austrodependent: culminare a unei situații grotesti) și a început lichidarea multisekularelor formațiuni istorice locale de esență autonomă. S-a întezit antimaghiarismul sașilor, al românilor”. Autorul însuși a fost martorul unui eveniment grotesc petrecut la Budapesta în anul 1992. Patru tineri în haine de piele au urcat într-un tramvai pe care l-au vandalizat umilindu-i pe călătorii (printre care se afla și autorul) incapabili să reacționeze și amenințând că „O să le facem tuturor jidanilor de petrecanie” (vezi p. 271).

Ierusalimul secuiesc, de Géza Szávai, îmbină istoria cu experiențele personale ale autorului și cu mărturiile bătrânilor din satul său și din localitățile învecinate. Este o carte de suflet, în care zâmbetul nostalgic se îngemănează cu lacrima, iar splendidele ilustrații spun povestea unei lumi dispărute. Mai presus de toate este însă o carte invitație la dialog. Transilvania a fost de-a lungul seculare sale existențe un model al toleranței etnice și religioase. În pofida unei istorii adesea contorsionate, românii, ungurii și sașii care populează acest ținut au reușit să-și păstreze limba și identitatea culturală. Pentru fiecare locuitor al acestor locuri, indiferent de limba pe care o vorbește, Transilvania înseamnă acasă. Este locul de care îl leagă poveștile părinților și bunicilor săi, mormintele strămoșilor îngropați în cimitirul satului. Transilvania nu trebuie să aparțină nici Ungariei, nici României, ci locuitorilor ei. Toți oamenii născuți pe aceste meleaguri mirifice, au dreptul să trăiască așa cum au făcut-o generațiile anterioare, cu deplin respect pentru valorile vecinului, indiferent de limba pe care o vorbește sau de confesiunea pe care o practică. Pentru aceasta este însă nevoie de dialog (chiar dacă ceea ce îți este dat să auzi nu este întotdeauna flatant și ușor de digerat) și de ceea ce Géza Szávai numește „filtrarea prin afect” a nevoilor celuilalt. Românii și ungurii trebuie să se așeze la aceeași masă, să se privească în ochi și să facă efortul de a-și înțelege reciproc problemele. Scrie Géza Szávai și nu putem decât să subscriem: „Uneori, *filtrarea prin afect* a problemelor celuilalt e mai importantă; omul care-l înțelege din perspectiva propriului său afect pe celălalt îl și urmărește cu îngrijorare în suflet, să vadă ce va face acesta în clipa în care o să poată simți tot ce s-a petrecut cu el, ce o să se întâmple atunci... (...) *Simțirea și filtrarea prin afect* pot îngloba orice cerc. Între simțire și filtrarea prin afect, planează – dacă există – conștiința” (pp. 274-275).

Cartea lui Géza Szávai este o invitație la dialog și o pledoarie pentru multiculturalism și multiconfesionalism. Oricine o citește va înțelege că dincolo de retorica răstăită, adesea belicoasă, a politicienilor există oameni reali, care nu cer decât dreptul la o viață liniștită în limba și tradiția culturală a predecesorilor lor. Într-o Europă unită, a multilingvismului și multiculturalismului, modelul transilvan devine unul de referință. Iar invitația la dialog lansată de Géza Szávai poate duce la soluții capabile să asigure viabilitatea lui. ■

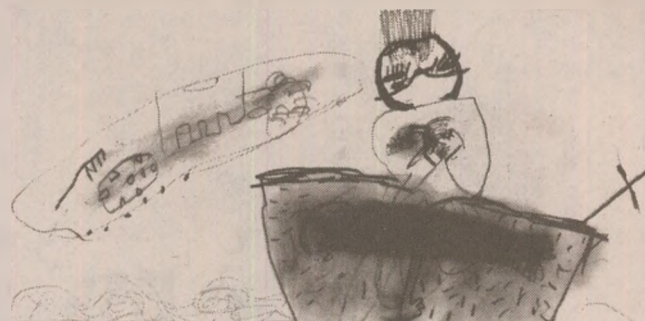
CĂRȚI primite

- Dinu & Nelli Pillat, *Biruința unei iubiri*, pagini de corespondență, cuvânt înainte de H.-R. Patapievici, ediție îngrijită de Monica Pillat, Editura Humanitas, București, 2008, 380 p.
- Alexandru George, *Litere și clipe*, publicistică literară, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2007, 288 p.
- Petru Cimpoșu, *Nouă proze vechi. Ficțiuni*, proză scurtă, Editura Polirom, Iași, 2008, 330 p.
- Nicoleta Popa, *Animal de povară*, poezii, prefața de Radu Aldulescu, Editura Paralela 45, Pitești, 2007, 64 p.
- Albert Kovaci, *Poetica lui Dostoievski*, studiu, ediția a II-a, Editura Est-Vest, Editura Leda, București, 2007, 374 p.
- Alexandru Miran, *Versuri*, vol. I-II, București, Ed. Vitruviu, 2007. 336+444 pag.
- Dr. Anatol Măcriș, *File din istoria mai veche și mai nouă a României*, localitate nementionată, Ed. Paco, an de apariție nementionat. 188 pag.

REVISTE primite

- *Contrafort*, nr. 3 / 2008, Chișinău. Colaborează la acest număr: Iulian Ciocan, Nicolae Spătaru, Alexandru-Florin Platon, Grigore Chiper, Mircea A. Diaconu (eseul „Cui i-e frică de Emil Cioran?”), Mariana Codruț (rubrica „Jurnalul unei testoase”), Igor Mocanu (cronică la volumul „În Țara Miticilor” de Ioana Pârvolescu), Nichita Danilov (interviu). Mariana Codruț, Mircea Cărtărescu, Ioana Nicolaie împărtășesc impresii de la Târgul de Carte de la Leipzig. La ancheta cu tema „Cărți și scriitori” răspund: Nicolae Prelipceanu, Grigore Chiper, Calina Tufan, Emilian Galaicu-Păun, Vladimir Bulat.
- *Rampa și ecranul*. Revistă de cultură teatrală. Anul VIII, serie nouă. Director general: George Genoiu. Revista reproduce fragmente ample dintr-un interviu acordat de Eugen Ionescu în anii 90 teatrologului sârb Branka Bogavac. Radu Beligan este omagiat la a 90-a aniversare. O secțiune generoasă consacră *Rampa și ecranul* directorului său general la împlinirea vârstei de 75 de ani.

a c t u a l i t a t e a

Cenzura... in integrum

Constantin Toiu
PREPELEAC

ÎN ANTICHITATE, istoricul lăsa să treacă timpul „urilor proaspete încă”, spre a trece mânia stăpânilor, și abia ele trecând, ei se eliberau și puteau să scrie despre faptele adevărate...

Tacit a spus-o. Notând vremea imposibilă a „urii proaspete încă”. Care, în viitor, avea să rămână observația capitală în scris... Ne referim la cel istoric, în orice istorie, până la... Stalin, cea mai cruntă perioadă a totalitarismului. Cu Hitler, acest tip de cenzură totalitară avea să ducă, de exemplu, la distrugerea culturii iudaice și la promovarea triumfalistă a ideii ariene.

De la *Inchiziție*, oarecum mai îngăduitoare cu literatura de ficțiune, intratabilă până la arderea pe rug cu tot restul, veni, în secolul douăzeci, *totalitarismul*, pe care unii dintre noi l-au trăit.

Se poate vorbi de... o cenzură... *in integrum*. Se cenzura o istorie a unei societăți trecute și care trebuia condamnată cu o altă istorie victorioasă, la începuturile ei, și care trebuia susținută, sprijinită în orice chip, până la nesocotirea celor mai vechi și mai incontestabile realități...

Ce să mai discutăm! Cenzura,... *înlocuia*,... *exclusea*, pur și simplu, una pe alta, convenabila.

Orașele țării abia se născuseră. Brașovul nu era Brașov ori Kronstad, - ci *Orașul Stalin*, după cum Cetatea istorică a lui Petru cel Mare deveni Leningrad.

Nu se mai umbla cu tâmăcopul. Se muta totul cu Caterpillarul.

A fost un vis urât. Câți ani să fi avut, în epocă, V. Putin?...

Curenți reci mai circula prin atmosfera de atunci.

*

Trecem peste realismul socialist. Cea mai nostimă cenzură avea loc în secolul al șaptesprezecelea. Se depășise de mult *inchiziția spaniolă*.

Se întâmplase cu o piesă și cu autorul ei, Jean-Baptiste Poquelin, zis și Molière.

Cum să lași, într-o piesă de teatru, replicile unui personaj care spunea pe scena publică...

„Și nu-i păcat, a păcătui-n tăcere...”

„*Et c'est ne pas pecher, que pecher en silence...*” în lojă fiind chiar regele?... Ce va zice clerul cu oamenii lui răspândiți prin sală?...

E prima dată când se pune problema unei cenzuri, și nu atât regele e în cauză, cât înaltul cler. Nici nu i se mai cere autorului, - domnului Poquelin, - să facă ceva...

Un curtean se apleacă la urechea lui Ludovic al XIV-lea, atât de fină și îi susură o idee... ce-ar fi, majestate să se pună o notă... nu în text, la subsolul paginii - sau să se șoptească din culise, - că, aici... mă rog, acolo... la pagina indicată... *il parle un scélérat*... aici... *vorbește un scelerat*, ceea ce Tartuffe și este, nu-i așa?...

Regele clatină din cap făcând peruca bogată să azvârle un miros de lavandă royală amestecat cu mătreață, mai prizează într-o nară ceva ce-l face să tușească, - și zice, bine, bine, dar Biserica? ați anunțat-o, - cum să nu, dar, este posibil?... - Richelieu știe, e de-acord! - E sigur că s-a înțeles? - Sigurissim, majestate, de altfel Tartuffe acesta se spune că ar fi,... - și se apleacă iar la urechea regelui și-i mai șoptește ceva, - ei, nu mai spune, serios? face regele, dar nu l-aș fi crezut atât de inteligent...

S-a făcut. Mai trebuie încunostițat și autorul, care dacă aude de rege, - autorii atât așteaptă.

- Da' dar domnul Poquelin nu se va supăra? reia regele. - Cine, domnul Molière? Păi artiștii ăștia atât așteaptă; nici pomeneală, majestatea voastră, îl onorați, nu mai spun, și face un gest cu palma, care înseamnă bani.

- Daaa, face mirat regele, n-aș fi crezut, atunci să le mai mărim tantiemele, ceva,... - Nu, nu, ajung, îl potolește pe rege curteanul, să nu-i învățăm, lăsați-i așa, modestia hrănește cel mai bine talentul, a și scris cineva o piesă în genul ăsta...

- Care? face regele, *Avarul?* - Acela, majestate, da, deși e vorba de viciul avariției, de cei ce nu cunosc valoarea banului, și-l strâng,... îl strâng... fără folos.

- M-da! conchide regele și întoarce spatele.

*

Cine știe ce drăcovenii mai pot ieși din capul unui scriitor. Dar trebuie să ai înainte un Ludovic al XIV-lea care să înțeleagă și care să se prefacă jucat de curteni.

Et puis,... acest *et ne pas pecher, que pecher en silence* nu-i rău deloc, dar deloc, se gândește noaptea, în pat, răsucindu-se în așternut majestatea sa, după premieria cu *Tartuffe*, cuprins de o criză de insomnie. Deci: „Și nu-i păcat...” dacă totul este făcut în surdina... ■

„O mie și una de lucruri...”

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

FAPTUL că specialiștii care se ocupă de cultivarea limbii repetă de atâta vreme că „ora doisprezece” și „doisprezece teme” sînt construcții incorecte, fără ca frecvența erorilor să scadă (dimpotrivă!), ne face să credem că tendința puternică, poate chiar de nestăvilit, este de a folosi numeralul invariabil, distincția de gen dispărînd cel puțin la formele compuse (la cele simple nu pare să existe, deocamdată, riscul de a auzi „ora doi” și „doi fete”). Desigur, așa cum am mai arătat altă dată, situațiile exemplificate sînt diferite: doar în „doisprezece teme” e vorba de un acord propriu-zis (al unui numeral cu valoare adjectivală), „ora doisprezece” fiind o formulă tradițională, în care se păstrează, apozitional, forma numeralului din „douăsprezece ceasuri”. Tendința de simplificare și de regularizare e așadar mai puternică pentru „ora doisprezece”, dar este explicabilă și în celelalte cazuri (în fond, majoritatea numeralilor nu au distincție de gen).

Complexitatea limbii naturale se manifestă însă și prin existența multor tendințe de sens contrar: aparute fie din dorința vorbitorilor de a urma norma și acolo unde nu e cazul (fenomene de hipercorectitudine), fie prin acțiunea unor modele și asocieri diferite. De pildă, în cazul numeralilor e, surprinzător că între abaterile frecvente de la normă se numără nu numai apariția formei de masculin (*unu, doi, doisprezece...*) în locul celei feminine (*una, două, douăsprezece...*), ci și substituția inversă. E un fenomen care nu se lasă surprins în scris, pentru că în redactarea rapidă sau neglijentă numeralile se scriu aproape întotdeauna cu cifre (care ascund flexiunea). Din atestările orale culese de ultima monitorizare lingvistică a posturilor de radio și televiziune, din martie 2008 (de găsit pe site-ul Consiliului Național al Audiovizualului: www.cna.ro), putem alege destule exemple elocvente: „douăzeci și una de grame” (Prima TV, 13.03.2008); „o sută optzeci și două de centimetri la Postăvarul” (Național TV, 16.03.2008); „la nivelul a patruzeci și una de procente” (Radio România Actualități = RRA, 5.03.2008); „cel de-al douăzeci și douălea meci” (N24, 1.03.2008); „nu una, ci două SMS-uri” (InfoPro, 7.03.2008); „suntem douăzeci și una de milioane” (TVR1, 14.03.2008). Evident, sînt și mai numeroase reducerile la forma invariabilă, masculină, la „numele” cifrei („locuitorii a doisprezece țări”, Radio Guerrilla, 7.03.2008; „acum doisprezece episoade, toată lumea vorbește...”, OTV, 4.03.2008; „s-a născut la orele doisprezece”, B1 TV, 5.03.2008; „până la ora doisprezece se lucrează...”, RRA, 7.03.2008, „după douăzeci și unu de zile”, Prima TV, 2.03; „trezeci și unu de sutimi”, RRA, 10.03.2008 etc.).

Examinînd exemplele de mai sus, constatăm că forma de feminin (*una, două*) se folosește în locul celei neutre sau masculine nu în situații de imediată vecinătate și acord

adjectival („două centimetri!”), ci la o anumită distanță, creată de obicei de bariera prepoziției *de*; singurul exemplu adjectival (*al douăzeci și douălea meci*) se poate explica prin dificultățile de flexiune ale numeralilor ordinales românești. În genere, erorile de tipul citat țin de neatenția uneori explicabilă într-o comunicare orală, dar și de acțiunea unor trăsături ale sistemului gramatical. Confuzia formelor e favorizată de faptul că pluralul substantivelor nu este transparent, lăsînd loc unei ambiguități a interpretării semantice. Identitatea de formă a desinenței de plural *-e* pentru substantive feminine și neutre și mai ales acordul identic al acestora (cu formele de feminin ale adjectivelor) permit alunecarea insesizabilă de la neutru la feminin. Existența pronomelor cu valoare „neutră” (mai exact generică, globală) - *o* (*am făcut-o, am spus-o*), *asta* (*Asta e! am spus asta*), *una* (*una ca asta!*) consolidează această legătură. Extinderea terminației de plural *-uri*, specifică neutrelor, la feminine (*treburi, mărfuri, vremuri, mătăsurii* etc.) indică aceeași afinitate între feminin și neutru. În plus, se știe că s-au produs în evoluția limbii, în adaptarea ca neutre sau ca feminine a unor neologisme, destule oscilații, confuzii, reinterpretări și specializări ale genurilor: *favor* și *favoare*, *onor* și *onoare*, *grup* și *grupă*, *program* și *programă* etc. Există substantive defective de singular la care pluralul e, de fapt, indecidabil - la fel de plauzibil ca feminin și ca neutru. Substantivul *aplauze* este înregistrat în DEX ca feminin, deși nu are singular. Avînd în vedere că etimonul său italianesc - *applauso* - e masculin, ca și sursa sa latină, substantivul poate fi considerat mai curînd un neutru cu pluralul în *-e* (precum *caiete, teatre* etc.) - așa cum apare de altfel în dicționarele mai vechi și cum propune și noua ediție a DOOM.

Unul dintre exemplele de mai sus arată că forma de feminin a numeralului e folosită și pentru un masculin - *centimetri*. De fapt, unitățile de măsură *metru* și compusele sale (de la *milimetru* la *kilometru*) sînt atipice, ca masculine într-o serie de inanimate și abstracte pentru care în română se folosesc în genere neutru și femininul. În cazul dat, acordul straniu cu femininul e așadar provocat de semantică mai mult decît de formă.

Evident, multe dintre exemple sînt anacoluturi, fraze scăpate de sub control, dar direcția schimbării e semnificativă: „în una dintre cele mai costisitoare divorțuri.” (RRA, 18.III.2008), „una dintre capetele de afiș ale producției” (B1TV, 15.XI.2007). Cea mai răspîndită dintre formule, cu atestări și în scris, este *o mie și una de lucruri*: „*O mie și una de lucruri* imposibile” (blogs.click.ro), „aș vrea să fac *o mie și una de lucruri*” (cafeneaua.com), „visează la *o mie și una de lucruri*” (onemagazine.ro). Construcția se explică în parte prin presiunea clișeului cultural, intertextual „*o mie și una*” (*de nopti*), dar și prin faptul că *lucru* intră în seria cuvintelor cu sens generic, dominată de feminine: *chestie, treabă, una, alta...* ■

Monica Lovinescu

(19 noiembrie 1923-21 aprilie 2008)

Marea Doamnă ne-a părăsit

Am văzut-o ultima oară pe Monica Lovinescu duminică 13 aprilie în clinica de lângă Paris, unde se afla internată. Deși starea ei continua să fie gravă, reapăruseră unele speranțe de viață. Ce e drept, nu și de însănătoșire. După aproape șase ani, de când nu mai putuse părăsi patul, Monica Lovinescu rămăsese aceeași personalitate puternică, vie, decisă, la curent cu tot ce se petrecea în lumea literară românească. Dispariția lui Virgil Ierunca o marcase profund. Continua să vorbească despre el ca și cum ar fi fost prezent. Dacă-i atrăgeai atenția că Virgil nu mai este printre noi, te privea o clipă în ochi și se mira că o poți crede în confuzie. Nu, știa bine că Virgil nu mai trăiește, dar refuza să accepte ideea. Îi cunosc pe amândoi de mai bine de patruzeci de ani. Mă număr printre cei mai vechi prieteni ai lor. Am mai scris despre întâlnirea noastră din septembrie 1967, de la Paris. Ca și despre felul în care ne-am revăzut în decursul deceniilor. Cu toată boala de care nici unul, nici altul nu s-a despărțit de citava vreme încoace, și care i-a chinuit îngrozitor, moartea Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca mi se pare intolerabilă. Au reprezentat, de la mijlocul anilor '60 și până la sfârșitul anilor '80, cele mai ascultate voci ale exilului românesc, și în primul rând ale criticii literare. Au jucat un rol neprețuit în ridicarea moralului nostru, al celor din țară. Ne-au inspirat încredere. Și, într-un fel, nu ne-au lăsat să dormim somnul dogmatic al celei mai oribile nopți din întreaga noastră istorie.

Cu Monica Lovinescu, astăzi, trec în istorie o epocă și o lume. Nu ne vom putea niciodată plăti datoria pe care am contractat-o față de ea. Dumnezeu s-o aibă în paza Lui pe Marea Doamnă, a cărei voce inconfundabilă, de la Radio „Europa liberă”, ne va răsună în urechi pentru tot restul vieții noastre!

Nicolae MANOLESCU

Luciditate și patetism

Va trebui să o recitim mereu pe Monica Lovinescu, ca să nu uităm ce înseamnă luciditatea. Este vorba de un refuz al „beției de cuvinte” învățat de Monica Lovinescu de la tatal ei, care, la rândul lui, l-a învățat de la Titu Maiorescu. Lipsa de iluzii n-are, în acest caz, nici o legătură cu cinismul. În mod numai aparent paradoxal, lucida Monica Lovinescu este patetică, angajându-se existențial în practicarea spiritului critic.

Poate rămâne cineva lucid chiar și atunci când vorbește despre sine? Monica Lovinescu dovedește că da, prin cărțile de memorii din ciclul *La apa Vavilonului*. Memorialistei nu-i tremură de emoție mâna cu care ține stiloul atunci când își evocă propria copilărie. O privește pătrunzător pe fetița care stătea fără să scoată un cuvânt în fața unui abecedar, în timp ce tatăl ei, unul dintre cei mai de seamă oameni de cultură ai vremii, o îndemna să pronunțe legat sunetele C-U-C.

„Deasupra literelor era desenată o pasăre neagră privind cam fioros de pe ramura unui pom. C-U-C rostea tata calm, îndemnându-mă să repet după el: C-U-C. Silabiseam și eu, ce să fac? După vreo două-trei aplicații practice, tata a hotărât brusc să treacă la stadiul superior. Și s-a precipitat: – Acum repede, spune-le împreună, repede, auzi, hai, ce aștepți?! Deodată singură, pierdută, neînțelegând ce mi se cere, zbatându-mă fără ajutor, am aruncat o privire panicată pe ilustrația din abecedar

spre pasărea tuturor nenorocirilor mele și am spus într-un suflu: Cioară.”

*

Ne putem face o imagine despre primejdia pe care o reprezenta Monica Lovinescu, pentru propaganda comunistă trecând în revistă forțele mobilizate în vederea combaterii influenței ei. Exista, așadar, pe de o parte, o femeie care locuia la mii de kilometri depărtare de România și care din când în când vorbea la un post de radio, destul de greu de prins de români, din cauza calității proaste a aparatelor lor de recepție. Iar pe de altă parte existau: puternice stații de bruiaj, securiști, reviste murdare, autori cu vocație de mercenari. Acest uriaș arsenal era folosit cu un fel de disperare împotriva doamnei invizibile de la Paris (Securitatea organizând chiar la un moment dat – din inițiativa lui Nicolae Ceaușescu – și o expediție de pedepsire fizică a ei). Și totuși vocea care spunea adevărul despre soarta literaturii române continua să se facă auzită.

*

Multe erau de admirat la Monica Lovinescu: cultura și bunul-gust, însușiri prin ele însele anticomuniste, devotamentul față de literatura română, cu nimic mai prejos decât cel al ilustrului ei tată, Eugen Lovinescu, luciditatea și spiritul critic, curajul, căldura sufletească dovedită în susținerea celor persecutați. În ceea ce mă privește, am admirat la ea, mai mult decât orice altceva, încrederea cu care a perseverat în acțiunea de resuscitare a conștiinței de sine a poporului român, chiar și atunci când totul părea pierdut.

Monica Lovinescu s-a numărat printre salvatorii care au făcut cu tenacitate respirație artificială unui înecat, deși dispăruse orice indiciu că trupul inert ar mai putea reveni la viață. Curioșii adunați în jur priveau cu scepticism sau, edificați, părăseau locul. Și totuși, în cele din urmă, înecatul a deschis ochii.

Speranța absurdă a unui om de acțiune ca Monica Lovinescu s-a dovedit mai înțeleaptă decât realismul spectatorilor.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Instanță morală

Ourau îngrozitor. Nu s-au mulțumit cu încercările bine cunoscute de a o intimida și chiar suprima. Au mers până la jalnice trivialități. Un om de cultură nu lipsit de merite, dar răsfățat al regimului, mi-a spus că ea – mărunță și zveltă – era enorm de corpolentă. Doar-doar mă voi dezgusta! Ar fi fost nevoie de mult mai mult ca să dau la o parte recunoștința pe care i-o purtam. A se vorbi despre tine la „Europa liberă” era, paradoxal, un certificat de imunitate. Un fel de a fi protejat. Părăseai rândurile celor anonimi, asupra cărora se puteau exercita tot soiul de presiuni, și te pomeneai tratat cu deferență de organe, nemaipropunându-ți-se decât să faci cunoscut că nu dorești să mai fii citat. Ar fi fost o mare naivitate să accept.

Monica Lovinescu și Virgil Ierunca ne-au protejat și de noi înșine. Au fost instanțe morale. Nu se putea ca, ezitând în fața vreunui compromis, să nu te întrebi care ar fi părerea lor. Știind dinainte răspunsul, îți era mai ușor să rezisti.

Am întâlnit-o pe Monica Lovinescu abia în 1990. De două ori în vederea unor emisiuni, iar apoi primit, ani de-a rândul, în casa de pe Rue Pinton. Avea opinii ferme, pe care nu încerca să ți le impună. Te asculta cu bunăvoință. Era la mijloc, dincolo de ospitalitate, un stil de a fi care venea din alte vremuri. De aceea, amintirea ei îmi ocupă

întreaga viață. Este aceea a persoanei atât de primitoare, a îngerului păzitor într-o lume rea, dar este și un semn de departe, din tinerețea părinților mei.

Oricât de intensă ar fi amintirea, Monica Lovinescu lasă un mare gol în urma ei.

Livius CIOCĂRLIE

Scrisoare

–am scris Monicăi Lovinescu acest mesaj (electronic) într-un moment bun, după prima mea vizită în casa lor de lângă Buttes-Chaumont și în ajunul zilei ei de naștere. Îl reiau acum, într-un moment în care tristețea se așază pe tristețe, ca bun-rămas și ca să fixez cea mai frumoasă amintire cu doi oameni minunați. Care nu mai sunt.

Ioana PĂRVULESCU

Date: Luni 18 nov. 2002, 14:55

Dragii mei,

Vizita în casa Dumneavoastră, aproape neverosimilă în mijlocul Parisului, cu acoperișul ei tuguat, cu lumina blândă și cărțile care captusec toate zidurile mi se pare un vis. Nu știu când a trecut timpul, parcă nici nu am intrat în casă, parcă nici n-am început să vorbim despre Leni Caler și Camil Petrescu, despre 3-ul la matematică al elevei Monica și despre replica tatalui ei șoptită la ureche la spectacolul Suflete tari, despre ce rezistă cel mai bine din Sebastian, despre micul conflict avut de Virgil Ierunca, despre interbelic și despre romane și despre literații de azi și despre dezamăgiri și amăgiri, parcă nici n-am făcut poze („Pe Monica n-o vad”-dixit Virgil). Și parcă îmi venea să-mi dau jos paltonul iarași, ca să mi-l țină domnul Ierunca și parcă îmi venea să mă întorc s-o mai sărut o dată pe Doamna lui și parcă totul nu s-a întâmplat. Ce știu sigur e că, la plecare, ceva din căldura casei m-a ținut pe loc și m-am simțit cuprinsă de o mare tandrețe pentru locuitorii ei - o tandrețe ale cărei urme le vedeți și aici și dacă vi se par prea lirice, tant pis pour moi.

Vă spun, așadar, din ajun, LA MULȚI ANI și vă trimit promisiul fișier atașat (știți să-l deschideți?) cu articolul meu prilejuit de Jurnal. Sper să nu se transforme în anti-cadou, adică să nu cuprindă ceva care să vă necăjească.

Vă îmbrățișez,
Ioana

Un fond sacrificial

Șingerea Monicăi Lovinescu, la vârsta de aproape 85 de ani, e și nu e în firescul lucrurilor. Biologic poate că da, pe planul conștiinței desigur nu. Atât de mult ne-am obișnuit cam de-o jumătate de veac cu prezența Marii Doamne, mai întâi la radio, apoi și-n pagini de carte, încât avem simțămîntul că ea se cuvine a dăinui, că ea dăinuie atîta timp cît ne aflăm noi în viață. Întrucît Monica Lovinescu, alături de Virgil Ierunca, magnific cuplu inseparabil, face parte din formula noastră launtrică, precum un neîntrecut spirit formator. Ei îi datorăm nu doar o informație neprețuită

în decenii de restriște, ci și paradigma unui mod de-a reacționa, a exigențelor unui comportament, a fermității unei atitudini. Cum am putea trece cu vederea, cum am putea uita, această vitală împrejurare? Cum am putea subestima contribuția sa la identitatea noastră? Monica Lovinescu a fost învinuită de o severitate excesivă, inchizitorială. Dar nu glasul Marii Doamne a lădat cu generozitate, a contribuit la renumele unor autori ce n-au înfîrziat a o dezamăgi prin oportunistul lor, mai discret inițial, apoi dat în vileag fără reținere? I s-a mai reproșat Monicăi Lovinescu o etică excesivă, uzurpatoare pasă-mi-te a esteticului. Dar n-a avut ea în vedere numai și numai trădarea în cuvînt, compromisul textual, adică însăși încălcarea ethosului imanent scriitorului, în afara căruia producția sa se dezagregă? Fidelă memoriei părintelui său, Monica Lovinescu i-a aplicat criteriile cu strictete, cu o dăruire ce-o presupunem dureroasă. Sortită exilului cea mai mare parte a vieții, s-a văzut răstălmăcită, defăimată, la un pas de-a fi ucisă, în confruntarea cu mediul liberticid al totalitarismului, ca încă o probă a faptului că orice misiune înaltă se cuvine a poseda un fond sacrificial. Nu ne îndoim că ultimii săi ani au fost umbriți de dezamăgirile produse de o lume încă departe de a fi așezată. După cum nu ne îndoim că va veni o epocă în care memoria Marii Doamne va fi cinstită prin împlinirea idealurilor sale, duse mai departe de cei mai vrednici dintre noi, care ne simțim azi inima cernită, dar și plină de speranțe. Fie-i vecia ușoară!

Gheorghe GRIGURCU

Prezență copleșitoare

A scrie despre aceea care, până luni, 21 aprilie, a fost Doamna Monica Lovinescu, pentru noi, cei care îndeaproape am cunoscut-o, este o grea, aproape imposibilă sarcină. Cum să închidem în puține și strâmte cuvinte bogăția de înaltă și demnă valoare intelectuală, morală și, bineînțeles, literară, pe care această mare personalitate a culturii românești a întrupat-o, ilustrat-o, reprezentat-o? Nimeni, nicăieri, în lume, în libertate sau sub jugul totalitar, nu a dorit, nu a știut și nu a putut să o cultive, să o apere, să o răspândească în orizonturi infinite – precum a făcut-o Monica Lovinescu. Pe calea undelor („scurte“) la Radio-Paris (până prin anii '60-'70), la Radio Europa Liberă (ani și ani de-a rândul, cu sprijinul marelui Noël Bernard), prin scris (în *Memoriile* de la *Apa Vavilonului*, în critica literară). Monica Lovinescu a fost o prezență copleșitoare, împreună cu Virgil Ierunca, în exilul românesc și un reper în România. A reprezentat – din 1947 până când nu a mai putut vorbi, în acești ultimi 2-3 ani – România: „nu, noi nu am părăsit niciodată România!“ - obișnuiau să spună, pe drept cuvânt, amândoi, și Virgil Ierunca și Monica Lovinescu. A fi fost în casa lor din Strada François Pinton nr. 8, devenită acum, prin

voința lor, „Fundatia «Virgil Ierunca-Monica Lovinescu»“ – însemna un pelerinaj în adevărata casă a culturii României. O pot spune – cu mâna pe inimă sau cu lacrimi de emoție în ochi – toți cei care i-au pășit pragul, de-a lungul zecilor de ani. Era, de fapt, pentru mulți, un pelerinaj obligatoriu, o instanță juridic-morală, care dădea speranțe sau putere celor „clandestini“ (termenul este al Monicăi Lovinescu) și încuraja pe cei din lumea largă occidentală, mai ales pe cei din exil (scriu aceste cuvinte sub semnul unui „Et in Arcadia ego“, pe care eu însumi, împreună cu soția mea, l-am resimțit cu ani în urmă).

Monica Lovinescu (alături de Virgil Ierunca) personifica o cultură literară a anilor care, acum, se numesc din „interbelic“. Pe scriitorii afirmați în „interbelic“ avusese ocazia să-i cunoască în casa marelui său tată, în cenaclu: vorbea și scria despre ei cu pasiune (de departe, și în spațiu și în timp)... dar atenția ei – a lor – se îndrepta spre valorile cultural-literare tinere, pe care le-a ajutat și moral și material. Monica Lovinescu și Virgil Ierunca sperau și credeau într-o nouă Românie.

Monica Lovinescu nu a făcut niciodată politică decât a culturii. „Papasa exilului“, cum o numeau nemernicii aserviți lui Ceaușescu, a fost în zadar, absurd și idiot victima încercării de asasinat politic, ordonat de dictatorul de la București. De altfel, nici nu a acceptat vreodată „explicații“ sau scuze. Mihai Pacepa, care dezvaluise dedesubturile criminale ale atentatului, a încercat de mai multe ori să fie primit de Monica Lovinescu: refuzul a fost total și definitiv (mai târziu, și Virgil Măgureanu a avut intenții similare – tot în zadar). Monica Lovinescu nu i-a iertat, spre deosebire de C. Noica, pe „fratele Alexandru“! Pentru că, împreună cu Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, lovită crunt de Securitate, nu a servit decât Libertatea.

În această perspectivă, Monica Lovinescu trebuie să fie considerată, istoric, în primul rând, alături personalităților politice și culturale ale exilului românesc, în frunte cu Grigore Gafencu, Adriana Georgescu, Bazil Munteanu, dar și alături de Mircea Eliade, Emil Cioran, și Eugène Ionesco, pe care i-a cunoscut și i-a frecventat. Odată cu aceștia toți – și alții – Monica Lovinescu și Virgil Ierunca – au rămas astăzi numai în pagini de carte, în *Jurnal*, în amintiri.

După 1990, a început să apară opera Monicăi Lovinescu în Editura Humanitas: se „întorcea“, cu scrierile, în țara pe care nu o părăsise.

Dar... Cuvintele sale au început să „jenezze“ pe cei din România: erau, pentru unii, prea severe, pentru alții, prea blânde, pentru alții, încă, injuste etc., etc. Românii din România aveau alte judecăți în perspectiva lor internă, decât Românii din exil.

Doamna Monica Lovinescu, în tot ceea ce a comunicat verbal și a susținut în scris a avut, incontestabil, de partea sa adevărul.

Alexandru NICULESCU

MONICA LOVINESCU – născută la 19 noiembrie 1923 – este fiica lui Eugen Lovinescu, cunoscutul critic literar, și a Ecaterinei Bălăcioiu.

Primele ei încercări literare datează din copilărie: la vârsta de opt ani scrie un „roman“, care îi apare în *Dimineața copiilor*. Se relansează în anii adolescenței, dar textele din această perioadă și le va renega mai târziu, considerându-le „s sofisticate și artificioase“ (este vorba de proza scurtă din *Vremea, Kalende* etc. și de un roman reprodus în mai multe numere succesive din *Revista Fundațiilor Regale*). În primii ani de după război este cronicar de teatru (un cronicar iconoclast) la revista *Democrația* condusă de Anton Dumitriu și asistentă a lui Camil Petrescu la seminarul de artă dramatică al acestuia.

În septembrie 1947 pleacă la Paris, beneficiind de o bursă a statului francez, iar în primele zile ale anului 1948 cere azil politic în Franța. Aici lucrează un timp ca regizor pentru diferite companii care promovează teatrul de avangardă. În continuare, preocupată de situația din România, publică articole despre literatura română și despre ideologia comunistă în reviste ca *East Europe, Kontinent, Preuves, L'Alternative, Les Cahiers de l'Est, Témoignages, La France Catholique*. Redactează capitolul despre teatrul românesc din *Histoire du Spectacle* (lucrare enciclopedică apărută la Gallimard). Traduce – sub pseudonimele Monique Saint-Côme și Claude Pascal – câteva cărți românești în limba franceză. Alături de soțul ei, scriitorul și filosoful Virgil Ierunca, se face tot mai cunoscută ca adversară a regimului antiintelectual și antinațional din România.

Începând din 1951, realizează emisiuni literare și muzicale pentru Radiodifuziunea Franceză și devine repede un nume în acest domeniu de activitate, căruia îi va rămâne fidelă decenii la rând.

Trăiește o tragedie, nereușind să-și elibereze mama întemnițată în România din motive politice (deși face demersuri desperate în acest sens) și aflând în cele din urmă că ea a fost asasinată în închisoare, în 1960.

Din 1962 colaborează la postul de radio „Europa Liberă“, iar din 1967 realizează pentru acest post emisiunile de mare audiență *Teze și antiteze la Paris și Actualitatea culturală românească*. Absorbită, în tot mai mare măsură, de colaborarea la „Europa Liberă“, încetează (în 1975) să lucreze pentru Radiodifuziunea Franceză.

Viața literară din România este puternic influențată de verdictele și comentariile ei, ascultate noaptea, pe ascuns, de foarte mulți intelectuali. Monica Lovinescu devine, treptat, o instanță critică, susținută de scriitorii demni și responsabili și denigrată furibund de cei aserviți regimului comunist. În 1977, cu aprobarea lui Nicolae Ceaușescu, Securitatea face o tentativă de-a o reduce la tăcere. Monica Lovinescu este bătută sălbatic, în fața locuinței ei din Paris, și ajunge în comă la spital, dar imediat după ce se restabilește își reia, neintimidată, activitatea. De la mii de kilometri distanță, participă febril și eficient, ca și cum s-ar afla în România, la toate campaniile, declarate sau disimulate, duse de scriitorii independenți împotriva imposturii și terorii comuniste.

După 1989, vizitează România și este primită triumfal de oamenii de cultură (cu excepția celor care, în continuare, nu-i suportă intransigența intelectuală și morală). În 1992 își încheie colaborarea la „Europa Liberă“, în condițiile restrângerii activității acestui post de radio (restrângere împotriva căreia protestează – fără rezultat – intelectuali de elită). Colaborează la numeroase ziare și reviste, posturi de radio și televiziune românești, rămânând un spirit lucid, adversar al oricărei forme de mistificare. La 28 septembrie 2006 rămâne singură, ca urmare a încetării din viață a lui Virgil Ierunca, soțul și prietenul ei, de multe decenii.

Moare la Paris, la 20 aprilie 2008, după o lungă suferință, suportată cu demnitate.

CRONICI LITERARE, COMENTARIU, ESEURI. *Unde scurte*, Madrid, Ed. Limite, 1978 (texte din per. 1962-1971) ● *Unde scurte – jurnal indirect*, Buc., H., col. „Memorii, jurnale“, 1990 (texte din per. 1962-1971) ● *Seismograme - Unde scurte II*, Buc., H., col. „Memorii, jurnale“, 1993 (texte din per. 1972-1977) ● *Posteritatea contemporană - Unde scurte III*, Buc., H., col. „Memorii, jurnale“, 1994 (texte din per. 1978-1982) ● *Est-etice - Unde scurte IV*, Buc., H., col. „Memorii, jurnale“, 1994 (texte din per. 1983-1987) ● *Pragul - Unde scurte V*, Buc., H., col. „Memorii, jurnale“, 1995 (texte din per. 1988-1999; cupr. și pagini de jurnal propriu-zis) ● *Insula Șerpilor - Unde scurte VI*, Buc., H., col. „Memorii, jurnale“, 1996 (texte din per. 1990-1995) ● *Diagonale*, Buc., H., 2002 (texte apărute la rubrica *Diagonale* din *România literară*, în per. febr. 1996 – nov. 2001).

CONVORBIRI. *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupășcu și Grigore Cugler*, Buc., CR, 1992.

MEMORII. *La apa Vavilonului*, Buc., H., col. „Memorii/jurnale/convorbiri“, 1999 (memorii ref. la per. 1947-1964) ● *La apa Vavilonului*, vol. II (memorii ref. la per. 1960-1980), Buc., H., col. „Memorii/jurnale/convorbiri“, 2001 ● *La apa Vavilonului*, vol. III, Buc., H., col. „Memorii/jurnale/convorbiri“, 2003 (memorii ref. la per. 1980-1990).

JURNALE. *Jurnal (1981-1984)*, Buc., H., col. „Memorii/jurnale/convorbiri“, 2002 ● *Jurnal (1985-1988)*, Buc., H., col. „Memorii/jurnale/convorbiri“, 2003 ● *Jurnal (1994-1995)*, Buc., H., col. „Memorii/jurnale/convorbiri“, 2004.

Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, în vizită la România literară (1992)

28 martie
1969

Bunicii s-au mutat la noi, pentru o vreme, de probă. Voioasă, Ioana se deprinde cu zgomotul din centru, cu telefonul, cu soneriile, cu televizorul. S-au consumat și vizitele la casa nouă. Perechea dr. Mihăilă-Cioltei, unchiu' Picu Vărtosu cu Anca lui. Șova cu bețrana Valentina. Chiar și Matei Galinescu ne-a trecut pragul. Toiu, Baltag, Pituț, Dimi și Geta, ADM-ul, MRP-ul, Preda, Racănel și problematica Doinița Sterescu, bașca rudele noastre...

Ieri în Buftea, pe șest, vedem *Reconstituirea* lui Pintilie. Un interviu cu Pintilie! În câteva locuri mi se pare că Adrian e luat la vale. Îl întrerupe, convins că nu-l înțelege corect. Puțină derădere adresându-i-se cu *Dragă tovarășe Păunescu! înțelegi, sper...* Îi cere ironic precizări la întrebările subrede și pe lângă subiect. Adrian: *Consideri Reconstituirea un film tragic? Pintii: Dar după părerea ta, ce e? Te întrerup, Adrian Păunescu. Sunt convins că nu m-ai înțeles...* Și Adrian, abil, ieșind glonț din dificultate, explică inutil că sarcina ingrată a celui ce întreabă nu pentru sine ci pentru cititor, ar fi să facă uneori pe prostul...

Pe neașteptate, cu o mașină de la Uniune, Adrian pleacă la țară. Îmi lasă pe masă, la vedere, de făcut un contract de rate și o delegație pentru colaborări. Le rezolv repede, dar obosesc la fel de repede, de la sarcină... Măine, pe la 11.30, împlinesc 28 de ani. Îmi cumpăr câteva flori. Noaptea băntui prin casă, fără somn, cu nervii întinși, îndurând cu orgoliu singurătatea. Nu mi-e ușor deloc. Refuz să accept că a uitat de aniversare. Parcă ar fi făcut-o dinadins. Când greul va trece, și după refacere, vreau să mă angajez într-o redacție. Primele salarii le-aș da pe câteva covoaie de lână. Berbec, în zodie, ador lână...

3-4 mai
1969

Maternitatea Giulești. Ieri după amiază pe la patru am născut un flăcău. Patru kilograme patru sute și 52 cm. lungime! Uriașul seriei! Operația a durat o oră și jumătate. La un moment dat situația a devenit dramatică, cordonul ombilical răsucindu-i-se în jurul gâtului și strângându-l copilul. Un început de asfixie albastră. L-au resuscitat cu mare emoție. Am sângerat crâncen din pricina unor contracții anarhice. Dacă aș fi născut natural, și dacă s-ar fi așteptat ca la prima cezariană, îl pierdeam, și nici cu mine nu se știe ce-ar fi fost...

După coasere m-au dus la reanimare, unde era întuneric și unde o vreme m-am crezut singură și uitată de toată lumea. După 24 de ore de stat nemișcată, numai pe spate, cu numai calmante și antibiotic, primesc câteva înghițituri de suc de fructe. Mi-e rău, mi-e cald, mi-e foame, mi-e greață și lehamite de lentoarea cu care îmi revin. Mi-a fost teamă să nu alunec dincolo...

5 mai 1969

De la reanimare spre salonul operatelor, pe un căruț hodorogit împins pe culoarele nefârșite și prin lifturi imense. Capăt primele vești despre frumos, despre exemplarul frumos care se spune că este. După un ceai cu pâine mă înviez...

7 mai

La miezul nopții sunt în stare să transcriu un vis ciudat avut în răstimp. El trebuie să are noima lui, marcând ieșirea tulbură din starea de anestezie. Ca un film metaforic absurd rulând înlauntrul minții. În ani, mereu am notat o mulțime de vise, de regulă colorate și fierbinți. Aș putea cândva să le strâng într-o carte de vjse...

10 mai

Cu o săptămână în urmă, în cursul dimineții mă internam, venind aici neînșoțită, spre stupoarea Ancăi, care se pregătise ca și acum doi ani să-l îmbărbăteze pe *taticul* panicat și văicăreț. Era sâmbătă. Contracțiile începând de cu seară, se înteseră în zori. Și eu am venit pe lume într-o sâmbătă, și am apreciat ca pe un semn favorabil această coincidență. Îmi cumparasem lacrimioare și o geantă pentru micul meu voiaj. Am așezat florile în apă, le-am inspirat mireasma friguroasă și tare, apoi am pomit, fără să-i trezesc pe ai casei, traversând agale bulevardul Magheru, fără nimic spectaculos, ca o victimă totuși. Ioana și mama ieșiseră pe balcon și-mi făceau cu mâna. Le-am surâs, apoi am dispărut într-un taxi, singură-nesingură...

Anca mă aștepta neliniștită și m-a certat cu gingașie, așa încât am resimțit grija ei ca pe o mângâiere. Și mare parte din nodul ce mi se ridicase în gât, s-a topit. M-a examinat îndelung, în tăcere, gânditoare, cu toate antenele concentrate asupra fătului misterios. Mi-a completat fișa și am îmbrăcat, iarăși, cămașa decolorată și halatul maternității. Conducă apoi într-un salon răcoros de la etaj. Am mai vorbit câteva minute despre Adrian, pe care-l lăsasem dormind. Abia se întorsese din oraș, în zori, și a fost opțiunea mea să nu-l trezesc, ca să nu-l văd agităndu-se speriat între vinovății și sfârșeală. Am avut o ciudată senzație de părăsire, înstrăinare și dezinteres. Mi-am zis că trebuie să fac față situației, să-mi cruț energiile și să nu mă gândesc tocmai acum la motivele care l-au tot ținut departe de casă și de evenimentul nașterii...

Anca a plecat din spital, promițând să revină spre

M i-am legănat capul într-o mișcare de alean pe perna sumară, segmentând iluzoriu timpul mare în mai mărunț...

Creștetul ghețarului

seară. Era obosită, fusese de gardă, voia să doarmă puțin. Eu am început să mă perpelesc în durerile care reveneau ritmic la intervale din ce în ce mai scurte. În sala de travaliu era un telefon de la care aș fi putut să sun la nevoie. M-am suit într-unul din paturile înalte și tari, lăsând altora grija apelului. O moașă a alertat-o pe Anca într-un târziu, care a promis să revină într-o oră... Și, la trei fără zece punct, intra radioasă în sală. Am simțit o ușurare, parcă-mi sosise Îngerul păzitor...

11 mai 1969

Sâmbătă 3 mai, duminică, luni, marți, miercuri, joi, vineri, sâmbătă și azi, iarăși duminică - nouă zile lungi de când sunt aici ca pe o altă planetă. Așadar, vreo 216 ore, sau 13 mii de minute, și ele lungi-inegale, numărate unul câte unul și măsurate după stările prin care se trece aici, cu mari distanțe goale între ele. Cu totul, vreo 777 de mii de secunde!

Măine îmi vor scoate firele. Pielea mi s-a lipit la loe într-o liniuță fină, sîdfie, peste care se va reface părul pubian. Marți s-ar putea să fiu acasă, și toate amănunțele acestea la care țin mi se vor șterge din minte...

Ce ne-am face, Doamne, fără binecuvântata uitare, și ce ne-am face fără memoria a ceea ce trăim intens? Am notat câte ceva, în grabă, pentru când voi avea timp și voi simți nevoia să pun cap la cap scene, senzații, gânduri, să nu greșesc, să nu exagerez, să nu minimalizez...

Chinul de după dezmorțire. Senzațiile crude și vocile din timpul deschiderii. Masa metalică, îngusta ce mi se păruse ca un tron, dacă nu de tortură, oricum de îndurare a unei emoții masive greu de descris. Încercam să-mi mișc degetele picioarelor și nu reuseam. Înainte de anestezie, atentă la ultima contracție ce se apropia și care însemna o ultimă durere secătuitoare, ce parcă te frânge și-ți împinge lacrimile și sudoarea împreună amestecate în glanda lacrimară. Despărțita în doua, asistată îndeaproape, aud vocea mântuitoare care îmi face o promisiune solemnă că, încă un pic, și nu mă va mai dura: *Gata, asta e ultima, îndur-o! S-o ții minte, că n-ai să te mai întâlnești cu așa ceva!* După care, întinsă pe spate, cu senzația că de la brâu în jos ești însuși neantul, și se leagă brațele în lateral în niște curele, ca într-o răstignire. În brațul drept acul perfuziei și tubul de oxigen într-o nară. Anca începând să sune instrumentele și spunând: *Constanța, acum îți voi trasa semnele, chiar pe linia vechii cicatrice, ca să rămâi frumoasă. Nici nu știi ce important e! Dă-mi de veste dacă le simți!*

Și le-am simțit ca pe cărbuni acizi pe pielea vie, arsură care m-a alarmat, dar care a dispărut instantaneu. Și Anca începe să taie apăsând cu brutalitatea necesară. Locul bombat și rezistent primește cu supunere, adormit, intervenția. La fel ca și acum doi ani, disting un clipocit. Ca și când Dumnezeu e prezent în plagă și își clătește mâinile în pântecul meu ca într-un vas viu...

Mi se azează o greutate pe stomac. Asistente trupeșe urmează comenzile, apăsându-mă și ele în zonă cu toată puterea, cu trupul lor greu pe stomacul meu. Cineva dă de veste că începe să se vadă ceva din băiețel. Toată lumea știe că de data asta îmi doresc să fie băiat, și mă gândesc că e vorba de-o păcăleală...

Simt cum sunt golită de conținut încetul cu încetul. Și numai când Anca exclamă entuziasmata: *Băiat!*, închid ochii și plâng lin, atentă la comentariile ei: *Acesta e un copil prețios, făcut la comandă. Lung, voinic, inkruntat, bărbat cu cap mare... Te felicit, Constanța!*

Uterul sângerează abundent, de neoprit, îngrijorându-i pe toți. Către final sosește și profesorul Sărbu. Anca îi prezintă maestrului său situația, cu bucurie pentru trofeu și cu îngrijorare pentru mine. Iar eu aud și încep să mă tem. Îmi sunt ridicate greutatele de pe stomac. Copilul este dus să i se facă toaleta, iar eu mă simt gata să-mi iau zborul, suspect de ușoară, pe deasupra gândurilor și lucrurilor. Ușoară, golită și fără nimic precis în minte...

Apucasem să-l zăresc. Brun și altfel decât Ioana cea trandafirică ca ingerii. Icnesc urât într-o senzație de vomă pe sec, deranjând coaserea, pe care n-o simt. Coaserea unul după altul a celor șapte invelșuri, prapuri în care stătuse fătul. Mă înfriguez și reclam starea. Mi se injectează un ser care-mi provoacă alte icnete de greață. Asistenta, speriată de ce vede că se-ntâmplă, s-a grăbit să golească dintr-odată seringă, și Anca o ceartă cu glas scăzut. În sfârșit, după coasere, toată lumea se precipită asupra unor stacane de cafea fierbinte. Sunt lăsată singură să-mi petrec starea-limită...

Recapituliez. Intervenția a început la trei și jumătate. Pe la patru, copilul extras a fost ridicat în aer. La cinci fără cinci d.m., pauză de cafea. Urmează momentul când mă atâm la comandă de grumajii încordați a doua asistente care mă azează pe o altă masă mobilă, cu rotile. Pântecul mi-este legat strâns într-o centură de pânză, și pornesc cu alaiul acesta sărac spre sala de reanimare...

Note răzlețe, din 10 mai și următoarele
Amintiri din sala de travaliu.

După niște paravane de pânză albastră, pe paturile lor de pătimire, două femei tinere îndurând ca și mine același chin atât de lent trecător. Undeva, într-o aureolă orbitoare, mai către fereastră, o femeie frumoasă ca o zeitate cu părul roșu, abundant, scoate niște răcnete neomenești... Fătul coboară spre lumină încet, tenace, milimetru cu milimetru pe drumul acela îngust, elastic, întins la maximum, dilatarea amenințând uneori să nu funcționeze corect, să nu se deschidă suficient, fie din cedarea nervilor mamei, din oboseala ei infinită. Călea aceasta se poate face ștreang. Fătul alunecă în cele din urmă într-un ultim efort disperat. Mama leșină în expulzie ori adoarme instantaneu. Noul născut, crispat sau molatic, este ridicat de picioare, cu capul în jos și scuturat, plesnit peste fese și omoplați, ca să înceapă să respire. Primele scâncete agresive nu au nimic omenesc. Parcă ar fi scârșnetul a două pietre frecate una de alta, și care seamănă cu un sunet mineral iritant. Și asistența declară că nașterea a decurs *normal!* Se fac glume, se bea cafeaua, fără vreo solemnitate, pentru reconfortare, pentru ieșirea din stres. Se trece apoi la alt pat, unde sorocul abia a sosit, cu același repertoriu de gesturi eficiente și de cuvinte: *Hai, acum, împinge, bravo, respiră adânc, împinge, bravo, încă odată!* Ore și ore se trage ca la ham, într-o caznă de neînchipuit și de o parte și de cealaltă. Apoi se așterne liniștea, care nu mai credea că există. Vine somnul de după naștere, abandonul de după extenuare. Cât doarme, mama e ridicată la cer, i se iartă păcatele, acolo, în cerul toxic al fericii ei absolute...

În timpul travaliului, dintre cei pregătiți să te asiste nu se apropie nimeni până ce nu emiți răcnete de o anumită intensitate. Exasperată în durerile ei care ating paroxismul, femeia devine toată un strigăt de nestăvilit, un animal rănit în toată salbăția lui. Abia de-atunci încolo se apropie cineva, ca să verifice parcă, nu cumva să fie vorba de vreun exces de sensibilitate, de vreun răsfăț. E bine de știut că gravida care se jenează să se manifeste, să urle din rărunchi, cea care se poate stăpâni, riscă uneori o expulzie neasistată și un făt cu țeasta deformată. Din momentul în care te sui pe masa de travaliu ești invitată să te produci fără reținere, să te înfurii, să-ți blestemi bărbatul, să strigi după ajutor. Nu vei speria pe nimeni, personalul are urechea specializată să distingă corect momentul în care trebuie să intervină...

Anca sosind, pune lumea în mișcare în jur, spre a mă pregăti pentru sala de operație. Căzul meu era împede, fiind la a doua cezariană, periculoasă, și ultima posibilă fără semnătură că îți asumi riscul. Două fiole în braț, pentru testare. Tensiunea, sondarea, transportarea la etajul doi, de data asta pe jos, pe o scară îngustă în spirală. Au durat o veșnicie preparativele medicilor pentru intrarea în Sala sterilă. Șpălarea minuțioasă a mâinilor cu periuță și mult săpun. Înmanușarea, și încălțarea în niște șoșoni din tifon. Îmbrăcarea halatelor sterile, boțite, încăpătoare. Și restul costumării, în totalitate, șorturi peste halate, bonete și așezarea pe față a măștii textile până sub ochi, ultimul lucru de făcut fiind așezarea ochelarilor, igienizați, pe nas. Mi se face între timp toaleta coloanei, cu tamponare imbibate în iod rece. Lent și mereu reluată mișcarea de sus în jos, și iarăși de sus în jos. Mi-a fost remarcat tremurul nervos și zgribulirea. Așezată pe marginea mesei metalice, flancată de aparatura de control. La îndemână flacoane, pentru transfuzii, perfuzii. Știam și așteptam cu emoție momentul anesteziei, dur, când simți în plin pătrunderea acului scurt între vertebre. Din aur și destul de gros, ca să penetreze până la măduvă. Picioarul drept va avea un zvâcnet reflex, și asta o să producă panică și încordare. Cineva te ia în brațe și te strânge la piept, ca să nu cumva să te miști haotic și să te prăbușești pe-o parte, să n-o iei la fugă. Aveam deja bărbia în piept și pleoapele strânse, așteptând cunosătoarea clipa de beznă care se face și care dă fiori. Am deschis apoi ochii într-o lumină irizând între susur și țiuit...

Notez să nu uit. Dacă cineva tânăr din familie, poate chiar copilul acesta abia născut va vrea să afle, să se documenteze pe textul meu crud spre a se regăsi. În nici un caz Adrian, lipsit de răbdare și absent cu program la întâmplările prin care trec...

Firele mi-au fost tăiate cu un foarfece bont și extrase cu penseta. Măine ar trebui să plecăm acasă. Mă gândesc la reacția lui tragi-comică de ins neajutorat care știe că nu merită minunea asta, când o să-și țină în brațe fiul. Fiul care între timp s-a albit la piele, iar perisorul negru bate acum în șaten roșcat. Sugar grăbit și vrednic, se tot desfașă frecându-și neconștient piciorușele, sughite și plânge. Și plânge urât...

Evoc sala de reanimare, umbroasă, silențioasă, cu multe draperii. Ieșirea din anestezie se lasă cu durere de cap. Dacă în timpul intervenției te-ai agitat, așteapta-te la migrene persistente și la un somn trdnic cu coșmaruri. Nu m-am

Pe ea n-o condam. Himerale ei, iluziile ei sunt ca și firești, ca și ale mele oarecând. Dar pe el nu-l absolv de vinovăție. Nemaiubindu-l, instantaneu ameteșc de greață. Îl integrez în tagma celor ce sacrifică pentru fleacuri sfințenia celuiilalt...

putut conforma. Mi-am legănat capul într-o mișcare de alean pe perna sumara, segmentând iluzoriu timpul mare în mai mărunț...

O voce gingașă înecată de tuse cere codenal. În semiîntinericul încăperii, aceeași voce mă sfătuiește să fiu cuminte, să nu mă mai agită în patul meu fierbinte, cu denivelări, să nu-mi mai plimb palma peste plagă. Să nu mai gem, că o să treacă...

Mi se dezmoțesc tălpile. Împins în sus de sarcină atâta amar de vreme, stomacul revine încet la locul lui. La intervale scurte mă lasă nervii și plâng de obidă, de umilință, de neputință, de suferință. Primesc antibiotic, calmante și somnifer. Mă liniștesc. Vecina mea iese pe culoar să fumeze. Ea poate de-acum să circule și să-mi dea bune sfaturi. Când revine o pot și vedea. E o țigăncușă firavă, mlădioasă. O copilă ageră, frumoasă, cu o dantură impecabilă. Și mai ales cu niște ochi fierbinți. Tunsă scurt și bine-mirositoare...

O bătușe bărbatul și îi rupsesse splina în trei locuri. Adusă cu salvarea în ultimul moment, se bănuia că are o extrauterină cu hemoragie. În pânțele o baltă de sânge. I se întâmplă asta la doar 18 ani! spune către mine, ca dintr-o suflare: *Norocul meu că am scăpat cu viața, din mila domnului profesor Sârbu, să-i dea Dumnezeu sănătate. O să mă rog pentru dânsul câte zile-oi avea. A fost în norocul băiatului meu, care are doar opt luni, mânca-l-ar mama! Din prostia unui cap de bărbat! După ce că nu muncește, nici el și nici nimeni dintre-ai lui, și îi țineam pe toți din leafa mea, ca lucrez la Nufărul, și după ce că are toate patimile, bea, fumează, umblă după femei, imi fură banii din geantă, acum m-a lăsat și fără splină, nenorocită pe viață. Și toată viața o să-l blestem. Și de ce m-a bătut? Că l-am trimis de dimineață, pe la opt, să aducă vreascuri din pădure. Pe la unsprezece, dacă am văzut că nu mai vine, m-am dus după el. El, peste gărlă, în picioare, fără lemne. Lângă el pe jos, o cetățeancă, culcată. Dau să trec apa, să văd cine-i femeia. El imi iese înainte, repede, pe potecă. Îl întreb și-mi răspunde, nememicul, că pe jos e nea Cutare. Ajungem acasă. Copilașul meu plângea. Eu îl bombăneam să-mi spună cu cine fusese. Mă-sa-i ia băiatul din brațe și el mă lovește de cad peste-o buturugă. De jos de unde am căzut, i-am zis pentru prima dată un cuvânt rău. I-am zis prostule! Pe urmă nu am mai știut de mine. Dacă au văzut că nu-mi revin, și asta destul de târziu, i-au chemat pe-ai mei, pe mămică și pe taticu', care m-au adus cu salvarea aici. Acum abia aștept să ies, să-l dau în judecată pe bărbatu-meu, și să ne despartă legea. Că eu nu mai pot, mai ales acum, nenorocită cum sunt și fără splină, să țin o casă de trântori. Și n-o să mai doresc bărbat, decât când mi-o crește băiatul mare, și n-o să mai aibă nevoie de mine...*

După o zi și-o noapte sunt mutată în salonul lehzelor. Cincisprezece femei, toate operate, toate mămici, în refacere, comentând întâmplările din maternitate, fiecare cum a pățimit. Ahurile și furia laptelui, alegerea numelor pentru copiii lor nou-născuți. Și deasupra tuturor, glumele femeii de serviciu, și ea cu problemele ei de-acasă, cu bărbatul care o cam trișează, dar au împreună două fete... Sugarii își văd de programul lor alert de supt-somn, de plânsul foamei lor, hrăniți până una alta de mame de împrumut. Mai primesc ser glucozat și vitamine, apă fiartă și răcită. Și stau toți cu gurițele deschise ca puile de pasăre-n cuib...

13 mai
1969

Ultima mea seară în maternitatea Giulești. Prin ferestrele deschise aud trecând tramvaie. După o zi de suferințe, de răcnete și eforturi disperate de împrștiare a lumii cu nou-născuți, se aerisește masiv, se elimină toxinele dulcele ale sacrificiului, și năvălesc înăuntru valurile de aer proaspăt amestecate cu indiferența celor care trec pe lângă aceste ziduri, neștiutori de calvarul dinăuntru. E un moment de respiro și pentru moașe și asistente, care somnolează pe scaunele de pe culoar... Am citit gazete, am tricostat un ciorăpel, și mă întreb cum își va întâmpina Ioana frățiorul.

Își va revendica locul în brațele mele? Va găsi înțelegere și duioșie pentru pruncul neputincios? Va fi ea îngerul dulce vorbitor pe care toată lumea l-a inaripat și l-a deprins cu plutirea pe deasupra capetelor noastre? Îi va ceda micuțului parte din ce-i al ei? Buchetul nostru indestructibil de două ființe, mamă și fetiță, duios și gingaș, va fi compus de-acum înainte din trei. Va avea ea, instinctiv resimțit, tot plinul de încredere în care să rostească cu glas vibrant: *cumpa mama, bita, puilul mama, pu-i-ül...?* Somn ușor, sufletul meu!

În cursul zilei am circulat prin tot spitalul. Există în incintă un punct comercial de unde am cumpărat niște pleduri săracicioase de prșop și o garnitură minusculă de corp, scutech și fașă. Recapitulez și imi simt memoria simplificând drastic amănuntele de până mai ieri. Încep să-l hrănesc la sân. Are fălci și un fel de freză țuguiată, frunte bombată cu spații largi deasupra tâmpelor, buze duble de sugar, lung și vânjos, falange fine. În curând va arăta și el ca un mieluşel. Suge și doarme. Am belșug de lapte, țâșnind de la sine, cu boltă, prin toate izvoarele deodată. Sunt în faza în care nu mă jenez să mă laud și sunt mulțumită de mine. Anca imi surăde și jubilez. Chiar dacă surăsul ei este pur profesional, eficiența lui e garantată. O simt în continuare ca pe un înger păzitor. Ea vindecă, alină, salvează cu sufletul ei, cu seninătatea privirii, cu mâinile ei delicate și cu tandrețea care o caracterizează...

2 iunie
1969

Ziua de naștere a Ioanei am serbat-o ieri, fiind duminică. Cu tort-arici și două lumânările albe, cu musafiri între care și ADM-ul cu Ileana lui și fiul lor Tudor, de aceeași vârstă cu sărătoria, care s-a exprimat curgător, gesticulând afectuoasă către micul ei prieten: *Ti log fumos, ia buboană!*

Îi place plimbarea. Nu-i place să o îmbraci/dezbraci. Cel mai bine se simte în pielea goală. Își studiază cu atenție buricul. Frățiorului îi spune firesc *căcătosule*. Nici noi, ai casei, nu cunoșteam termenul în această formă. Posesivă, dar când el plânge, imi spune: *Du-te!* Tot ce i se face celui mic vrea și ea. Își reprimă cu splendoare gelozia. Dar când el doarme, imi cere să-i spun povești cu ea, când era bebe. După fiecare poveste zice: *Încă una!* și mă acaparează: *Stai cu mine, uite ti iau di gât, pupă-mă!* Cu aceste formule magice scapă și de pedeapsă. Îi speculează pe cei slabi, care i se supun ușor. Celui mic îi zice cu ceremonie: *Salumâna*, sărutându-l până la umăr și îndărăt. Vrea să-l ducă în brațe, îi pipăie tălpile roz, îi desface degetele și îi netezește cu tandrețe parul. La plimbare, se-atârna de mâinile părintești, sărind într-un picior, se lasă greu și cântă: *Tup, tup, ca un iepulaș, futulaș*. Nu stă la pieptănă, detestă suplicul descălcării. Se recomandă *Iana Punescu*. Ia cu coada furculiței sare din solniță și îi-o presară-n farfurie, cu intenția de a-ți face un serviciu. Bunica a învățat-o să ne spună *matale*, ea muzicalizând *mantale*. Își adoră sandalele. Nu ne lasă, pe mine și pe bunica, să ne împrumutăm una alteia rochiile. Vrea să spele, să ajute la gătit, să frământă aluatul. Când se întâlnește cu alți copii, îi îmbrățișează cu lentoare. Ieri însă, când Tudor a încercat s-o sărute, ea a schimbat regulile. L-a îndepărtat cu fermitate, explicându-i: *Lasă, nu si poate!* Și băiatul a izbucnit în plâns. Spune poezioare, dar cere să fie asistată...

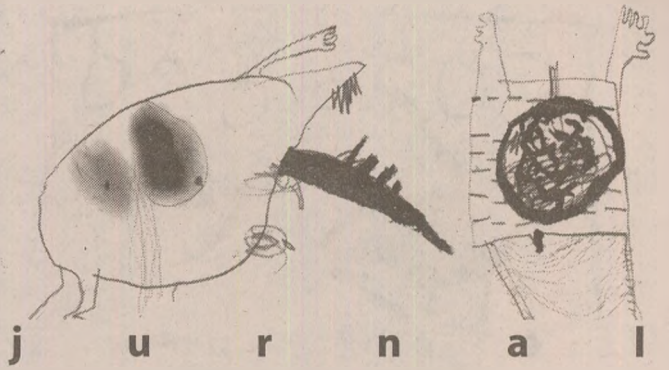
7 iulie
1969, Bârca

De două zile, cu copiii și mama la țară. Adrian și Paul ne-au condus doar până la ieșirea din bloc. Mașina, taxită de lucruri și provizii. În mașină zăduf. Andrei a dormit în brațele mele, comoara aurie în brațele bunicii. Pentru ea călătoria a fost plină de surprize. Animale în peisaj! Gârle și poduri, vaci pe pășuni, măgari și capre, dar și bicicliști, lanuri de porumburi și grâuri. Nori, berze și găște. Vocabular în largire. Ioana rămăsese cu gurița căscată de uimire. Cred că nici nu respira. Ajunși la destinație, am fost primiți cu masa pusă...

11 și 12 iulie

Copila ia în primire noutățile din ogradă, într-o pronunție delicioasă, cere și da explicații: *Sălacu di el, e mic și nu tie să vorbească!* Steluța, o fetiță dintr-a cincea, a fost adusă din sat s-o distreze pe Ioana noastră, să-i cânte, să se joace împreună. Îi cântă cu o voce atât de nefiresc înaltă, că Ioana se creponează spre plâns. Până la urmă se împrietenesc...

Limba mi-e ulcerată, mă doare. Răul se întinde în cerul gurii și coboară în gât. Încetez să alăptez, străfulgerată de o bănuială. Soacra mea Margareta imi adusese din sat, cu mare entuziasm, o carte, *India secretă*. Dumneaei n-a citit-o, dar mi-o recomandă cu convingere, insistând să citesc întâi ultimul capitol, care, chipurile, ar fi cel mai interesant. Paginile au un aspect alterat pe la colțuri, ca și când ar fi fost împrunate cu un lichid tulbure, umezite și apoi zvântate. Brusc mi-aduc aminte de otrăvările din *Regii blestemați*. Pagini care se lipesc între ele. Ca să le răsfoiești, moi degetul pe limbă. Otrava e îngurgitată astfel în timpul cititului. Doamne, Dumnezeule, ce-o fi? Șoricioaică, sodă caustică. Gâtul meu devine carne vie. Nu fac valuri, dar sunt îngrozită de-a binelea. Nici nu cer control medical și nu mă plâng la nimeni. Împachetez cu grijă *India secretă*, tot în hârția de ziar în care mi-a fost adusă, atentă să nu ating porțiunile cu aspect suspect, și-o trimit pe Margareta

s-o ducă înapoi de unde-a adus-o. Nu pot acuza în plin pe absolut nimeni. Aș fi luată de nebună. Mă tem, fac bagajele și ne întorcem val-vârtej la București, cu o mașină de ocazie...

22 spre 23 iulie
1969, București

Starea invocată obsesiv în poemele mele e singurătatea, și semn că n-o am și că mi-o doresc. De vreo trei ani încoace scriu altfel și despre singurătate. Am făcut doi copii cărora mă robesc cu trup și suflet. Mai mult, mai intens, nicăieri, niciodată! Lângă un soț din ce în ce mai evaziv, nu-mi pot odihni nici trupul, nici sufletul. La suprafață rămân pașnică...

5 august
1969

Viața tensionată, enervări absurde urmate de hilare reveniri și indioșările lui. Belșug de inspirație, haz și necaz, disperare moștenită, discreție, izolare, muțenie. Mă uzez. Urât zăcământ s-ar scormoni dacă aș nota la infinit ce mi se întâmplă zilnic, prin ce fiori de frig trece sufletul meu. Energia celuiilalt, agitația lui fără istov, dar și absențele nemotivate, pe mine mă sperie. Inegal, inconstant, consecvent în inconsecvență...

Când toți dorm, când casa redevine leagăn vegheat de îngeri, mă regăsesc, dar nu mă recunosc, atât sunt de obosită. Îi privesc pe cei mici, somnul lor e ca o desfătare intransmisibilă. Andrei tresare. Se trezește și rămâne cu piciorușele ridicate în aer. Și le contempla îndelung, silențios, răsfrându-și degetele și strângându-le la loc. Încearcă să și le apuce, parcă se ceartă cu ele, și nu reușește decât să-și tragă pumnișori în stomac. Minute în șir îl apar așezându-mi mâinile în calea loviturilor. E un sugar misterios, mult mai liniștit la vreme de noapte decât a fost sora lui, care ziua dormea și noaptea se activa...

Recitesc notițele de pe vremea când locuiam în Berceni și Ioana era bebelușul care ziua dormea și noaptea se activa. Care mi-era viața, cum se mișca Adrian în peisajul domestic:

Îi schimb lenjeria, bea încins câteva pahare cu apă de la robinet, înghite în grabă dejunul, prânzul, cina, în funcție de ora la care se trezește. Stă să plece, se-apucă de scris, dar rămâne cu ochii ca-n zarea unui sfinx tânăr, concentrându-se asupra unui punct din tavan, întins pe canapea cu mâinile sub cap, îndrăgostit cu siguranță, trecându-mi vizibil pe ultimul plan, sau pe nici un plan ființa, dorința, ca în ecou, locul și amprenta trupului. Gândesc și notez un vers absurd la prima vedere, „A fi a doua, a rămâne prima“.

În rugăciunile mele cer liniște și puterea de a îndura pustiu, uscăciunea, dezgustul și setea mea, separată, de viață. Nu mă pot hrăni în nici un fel, cu rămășițe vestede. Un autoabandon, o renunțare zămbitoare. La casa-n care locuim nu mai adaug nici un vis. În spațiul pur în care îl gândeam, s-a tăvălit și l-a distrus. De dragul lui am săvârșit minuni, mi-am sărit peste umbră. Mă supără acum și că mă iscalesc cu numele lui. Rămân cu fapta mea cea mai frumoasă - acest copil pe care îl iubesc cu o ardoare inflamată de-un plâns interior de neoprit...

Câteva luni după nașterea Ioanei, stând noi de vorbă, încercam să-l asigur că următorul nostru prunc o să fie băiatul pe care și-l dorește. Dar îi scapă o remarcă aiurioare, că lui i se vor naște numai fete. Cum așa?! Fără să-i pese de efect, mi se spovedește cu orgoliu că este tată și la altă casă. Că o nebună îndrăgostită de el i-ar fi născut gemene.

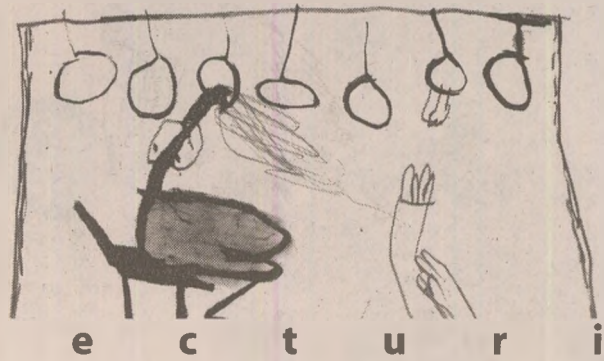
- *Ești convins că sunt ale tale?* - îi spun. - *Vrei să le vezi?* - imi răspunde. Nu sunt prea sigură că aș vrea să le văd. Coboară să dea un telefon. Imi aranjează o întrevedere cu mama fetițelor. Imi scrie adresa, și până-n seară mă trezesc ca teleghidată sunând la ușa dintr-un imobil, undeva în zona Amzei. Imi deschide o blondă nisipie și mă pilotează în tăcere către un pătuț cu grilaj în care copilulele își zbăteau bucuroase mânuțele și genunchii, între jucării și păpuși într-un aranjament ostentativ și abundent. Este o femeie măritată. Mai scundă decât mine. Cuprinsă de un tremur ușor. Nu spune mare lucru, instruită, cu siguranță, de el la telefon. Nu se așteptase, deduc, să mă vadă atât de calmă. Eram edificată. Casa mirosea a lapte și a vanilie, ca și la noi. Fetele - copii identice ale Ioanei mele. Eu nașteam în iunie, ea în septembrie! Adrian reușise performanța de a trăi liniștit, pendulând între două femei, una mai naivă decât alta, nevasta și amanta, amândouă însărcinate, apoi lehuze, alăptând prunci dolofani. Morala celuiilalt prinde iz. Orgoliul mă împiedică să evaluez corect situația, penibilul, pericolul, avaria. Rănită, mințită, nu mă văd iertând. Gândesc un vers și îl notez: „Fii exilatul lumii mele-ntregi“. Avusese tepeul să mă facă atentă că femeia suferă de schizofrenie. Cum probabil că și pe ea o pusese în gardă că aș fi dusă cu pluta. Dar ea nu dă nici un semn de dezzechilibru nervos ci afișează o uimire sinceră că nici eu nu simt nici un impuls de a-i scoate ochii...

Să recapitulez. Pe ea n-o condam. Himerale ei, iluziile ei sunt ca și firești, ca și ale mele oarecând. Dar pe el nu-l absolv de vinovăție. Nemaiubindu-l, instantaneu ameteșc de greață. Îl integrez în tagma celor ce sacrifică pentru fleacuri sfințenia celuiilalt...

Constanța BUZEA

(Fragment din *Creștetul ghețarului*)

Arta epistolară despre care am glosat în mai multe rânduri și chiar într-o carte, acum câteva decenii, se află de aproape înrudită cu jurnalul și memoriile.

Are și literatura partea ei

APRECIIND în gradul cel mai înalt volumul *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori* (ediția Emanoil Bucuța, 1937) și subliniind că „importanța acestei corespondențe este înaintea de toate de ordin literar”, E. Lovinescu ajunge să definească specificul însuși al artei epistolare, care „nu constă într-un «efort», ci în capacitatea de a produce *involuntar* (s.n.) cu necesitatea indiferentă a bradului ce dă rășină, alimentată de o sevă continuă și fatală; ea e efectul

unei stări sufletești ce reclamă nevoia comunicării directe a unor senzații și impresii“. Arta epistolară despre care am glosat în mai multe rânduri și chiar într-o carte, acum câteva decenii, se află de aproape înrudită cu jurnalul și memoriile. Spontană, fără nici o preocupare stilistică a autorului, ea dă la iveală uneori pagini ce surprind prin expresivitate, prin caracterul efectiv literar al conținutului, ce ne ridică simțitor deasupra valorii cognitive, documentare. Să mai amintesc savuroasele scrisori ale tânărului Kogălniceanu către „babaca”, numeroasele epistole-jurnal ale lui Al. Odobescu, unele misive ce concurează cu *Momente și schițe* ale lui Caragiale, scrisorile lui Duiliu Zamfirescu, multe mustind de literatură, cele care au condus la însăși definiția criticului de la „Sburătorul“?

Cum asemenea texte se confundă, spuneam, cu jurnalul, să zăbovim o clipă asupra celui maiorescian, intitulat *Jurnal și Epistolar*. El ni se relevă ca un roman autoscopic, punând în lumină, pentru început, psihologia eminentului elev de la „Theresianum”, apoi a tânărului care se autosupraveghează și se pregătește sistematic pentru viitoarea lui strălucită carieră, trecând într-un timp record examene de licență și de doctorat în marile capitale europene, Berlin și Paris. Imaginea marelui studios, impunându-și un program de viață auster, era în genere cunoscută. Ceea ce apare acum senzational este scurtul roman al iubirii lui Titu Maiorescu pentru prima lui soție, Clara Kremnitz, de o nebanuită poezie și exuberanță. Pasiunea îl invadează și-l auzim pe proaspătul doctor în filosofie pronunțând cuvintele cele mai fierbinți pe care le va fi rostit vreodată: „...nu-mi mai aflui liniștea alături de dumneata, aș vrea să te am mereu în brațele mele, și să te țin strâns, fericit, lipsit de orice gând“. Clara devine o „donna angelicata“, un fel de „axis mundi“. Tânărul ce se remarcase printr-un perfect echilibru moral, pare să judece lucrurile la un moment printr-o exclusivistă perspectivă sentimentală. Totul i se datorează mării iubite: „Activitatea mea intelectuală este opera ei, cartea apărută, ei i-o datorez și seninătatea studiilor mele actuale și concepției mele de viață.“

Lirismul și degajarea criticului, care, pe alte planuri, își pregătesc de pe acum polemica împotriva școlii Bănuțiu și teoretiza despre sublim, se manifestă și în reacția față de natură, prezentă și vie în *Epistolar* în comparație cu sumarele note din *Însemnări zilnice*. El știe să fixeze, cu o anume vibrație, fizionomia locurilor, ca într-o excursie pe Dunăre, e jovial (vrea să-și cumpere un fes „dintre cele roșii-cărămizii, cu ciucure de mătase neagră“), scâpând acum din corsetul tracasantelor preocupări zilnice. O adevărată pagină antologică despre Versailles ne apropie și mai mult de scriitorul Titu Maiorescu, evocator fin și plin de vervă al secolului de aur francez, pe care, ca intelectual de formație clasică, îl admira la modul superlativ. Însemnarea de călătorie se transformă repede în operă de imaginație, Regele Soare devenind personaj de roman galant și istoric: „Versailles însuși este un oraș grav, aproape lipsit de viață. Casele fac impresia unor sălcii plângătoare cu ramurile atârând. Când pășești în parcul cunoscut în toată lumea – acum atât de singuratic - îți se pare că aici lumea este atât de liniștită ca să poți distinge foșnetul trecerii tuturor fantomelor istorice. Aici este pădurea imensă în care Ludovic XIV își organiza vânătorile; îl vezi pe acest rege trecând călare, înalțat în sa cu aroganță, dar cu aroganță majestuoasă; se repede în pădure, se oprește deodată, lasă ceata călare să treacă și, întorcându-se singur, de aici o pornește prin acest intim coridor de verdeață pe urma doamnei La Vallère.“

Nu mai puțin senzaționale și pline de poezie sunt scrisorile lui Ion Barbu adresate lui Tudor Vianu. Plăcerea estetică se însoțește mai totdeauna cu cea erotică, un laitmotiv bine cunoscut. La muzeul din Cassel (era pe atunci bursier la Göttingen), tânărul are alături pe o Lily Lang, care-i oferă apoi nesfârșite clipe de desfătare, după care el, insatșiabilul, tânjește epistolar: „On doit

languir quand on a perdu une M-lle Lang!“ Experiențele erotice sunt multiple și permanente, selecția (dacă e vreuna!) oscilând între chipul angelic („femeia de mătase, parfum și alb de crin“ sau „fragilități de albeață de porțelan de Saxa, ochi... cum ar fi cochilia de melc albastru“) și ultima profesionistă, care-i goleşte buzunarele. Dionisiacul Ion Barbu nu are numai imensa plăcere a trăirii, dar și pe a rememorării, când parcă-și re trăiește clipele euforice. El se află într-o neistovită cursă erotică, parcă întrecându-se mereu pe sine, chiar în materie de boli venerice. Infatigabilul Don Juan, care pare asaltat de femeie (odată, ar fi fost 53 în câteva luni!), e în același timp (și tocmai prin aceasta își înalță textul deasupra documentului!) un poet care știe să extragă perenul din efemer, să fixeze frumusețea momentelor și a dulcineelor care l-au înfiorat. Aleg un exemplu dintre cele mai elocvente, unde nervul narativ însuflește o pagină inubliabilă. *Brabantil*, aluzie transparentă la „berbant“, se găsește de astă dată într-o sală de concert. Ochii lui – într-o mereu de neliniștită căutare – descoperă deodată o figură care-l fascinează și pe care o înrămează transfigurat: „...îmi abat privirile în stânga – îi scrie lui Tudor Vianu – și văz așa, ceva fără pereche. Ce să-ți spun? O strălucire, o nemișcare și o tensiune. Mai mă uit o dată și văz acumulat deasupra cefii un fel de melc de aur, un ornament greu și mat, un păr cum n-am putut nici să-mi închipui“. Ies împreună, el se întrece emoționat în elocință erotică, și fata, emoționată și ea, acceptă să se urce într-o trăsură, care va rula, ca într-un drum fără capăt, vreo trei ore. Beția erotică se contopește în beția poetică, pe mai tot parcursul acestei scrisori, dar mai ales în scena de mare frumusețe, când fata își lasă părul să-i cadă pe umeri. Și-a scos unicul pieptene... și-a fost cutremurător, nepământesc! Ploaia de aur pe Semele. M-am îmbăiat într-o fuziune de glorie, m-am șters cu el ca pe un prosop, m-am sugrumat, în prada unui sadism fără seamăn.“

Că unda literară se revărsa când și când în paginile „neliterare“ ale scriitorilor e un fapt, la urma urmei, firesc. „Seva“ de care vorbea Lovinescu se scurge printr-un fel de sistem de vase comunicante. Creatorul, de obicei, datorită unui gest reflex, nu-și poate ignora condiția. El face literatură *involuntar*, fără intenție. Memorialiștii, diariștii, epistolierii talentați, au darul *povestirii*, al *evocării*, al *portretului*, știu să insceneză *epic*. Limba pe care o folosesc e de o mare vioiciune și culoare lexicală, savuroasă (Ion Ghica, Radu Rosetti). Textul ne relevă uneori un roman indirect, autenticist (C. A. Rosetti, Pericle Martinescu), alteori, un roman-frescă (Mircea Zăciu), așa cum ne apar și memoriile unor nescrători, ca V. Argetoianu, a căror publicare după 1989 a stârnit o adevărată senzație. El descrie scene și evocă evenimente, ca un prozator, narațiunea e fluentă, verbul nu o dată expresiv. Bun observator și psiholog fin, crează o tipologie variată (personajul tragic, timidul, arivistul, diplomatul rece sau cel plin de ură, femeia pasională). În portretistică, C. Argetoianu amestecă maliția cu disprețul, având înclinație spre grotesc; el își înjosește personajele, care trebuie văzute ca ficțiuni, uneori, aflate la mare distanță de modelul real. Așa va proceda mai târziu și Petre Pandrea.

O vastă *pânză epică* realizează un alt nescrător, Ion Ioanid în memorialul *Închizitoarea noastră cea de toate zilele*, care surprinde prin tensiunea unui roman de acțiune, de aventuri dramatice, nu o dată spectaculoase. Autorul are în vedere o tipologie extrem de bogată, apelează la dialoguri, digresiuni, retrospectii, anticipări, întocmai ca un romancier. Infernala realitate a închisorii întrece ficțiunea.

Din aceeași familie a lui Constantin Argetoianu face parte Maria Cantacuzino-Enescu în memoriile sale

din volumul *Umbre și lumini*. Ea declară deschis că nu a vrut „să pozeze în scriitor“. Și totuși...

Memorialista se pricepe să evoce diverse medii, să reconstituie o anumită atmosferă specifică, păstrând parfumul de epocă, desenează ample tablouri ale modului de viață ale boierimii patriarhale (Rosetti-Tescanu) și al strălucitei familii Cantacuzino, care afișa un lux exorbitant, ca la o curte regală; participă la nunți fastuoase și înmormântări pline de pompă. Maria Cantacuzino-Enescu (ii voi nota numele, din cauza lungimii, cu inițiale) e o moldoveancă romantică, foarte sensibilă care vibrează înfiorată când aude „latrat familiar de câini pașnici, potrivit cu noaptea pe care în loc să o tulbure, o face mai misterioasă“. La fel, se comportă în fața naturii. Prinsă de o furtună în Bucegi, un brad uriaș cade lovit de trăsnet chiar lângă ea. Proiectează asupra momentului o viziune fantastică.

Nucleul dur al memoriilor M.C.E. îl constituie romanul ei de dragoste cu George Enescu pe care o dată îl portretează metaforic: „...viața în aer liber în mod hotărât nu i se potrivește; este la fel de neîndemânatic ca o lebădă ieșită din apă. Apa? Muzica lui.“ Enescu era foarte gelos, ca și Maruca (pe numele ei de alint) era o natură vulcanică, un impulsiv, un coleric; fire labilă, trecea de la stările serafice ale sentimentului la infernul neliniștii și furiei, până la a săvârși acte necugetate. Iubita însă (viitoarea soție) se dovedește mai înțeleaptă și trage o concluzie care concentrează întreaga esență: „Nu trebuie să pierd din vedere că aveam de a face nu cu un om, ci cu un artist... mai rău: cu un geniu!“ Deasupra tuturor acestor avataruri, uneori, tulburătoare, alteori, pur și simplu jenante pentru două spirite fine și educate, rămâne admirația ei, cristalizată într-o altă metaforă: „Măinile lui de lumină.“

M.C.E. are câte o scânteiere poetică, precum cele de mai sus, dar, ca și C. Argetoianu, este creatoarea unei tipologii, care treptat se îmbogățește și se diversifică; de la pitorescul bunicii, îmbrăcată în crinolină, de la cam scrobota institutoare de engleză, Miss Balbin, și de la buna Dadaia, doica mamei și a copiilor la soțul deșant și libertin (Mihai Cantacuzino), la cartoforii și morfomani sinucigași, la tipul rapace, aproape balzacian, al hrăpăreței fiice Alice Sturdza.

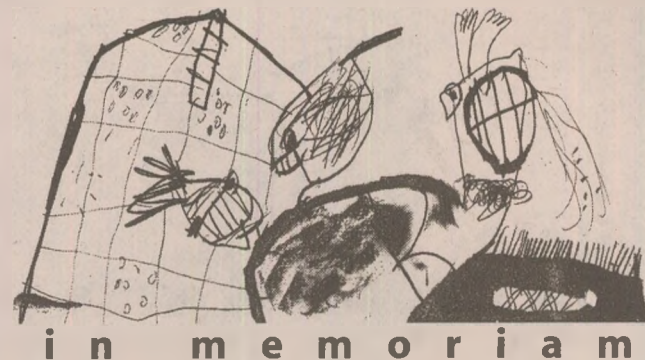
Viziunea memorialistei asupra realității rămâne una epică, nu numai în reconstituirea genealogică a familiei sale, Rosetti-Tescani, dar și, spuneam, în observarea mediilor, a celui aurit Cantacuzinesc, precum și a celor pestrițe, modeste și chiar nevoiașe, aflate la anaghie odată cu ocuparea Bucureștiului de către germani în toamna lui 1916. Iată o scenă ce mi se pare nespuse de elocventă, reprezentând disperatul convoi al refugiaților: „Ca și cum orașul lichefiat de frică se scurgea, se arunca unde vedea înaintea ochilor, împins de uraganul panicii, ridicând în urma vârtejului de praf care te orbeau și-ți transmițea spaimea acestei proferații urbești de o nebulie colectivă. Fug fără să știe încotro, fără să-și dea seama exact unde se duc, în mașină, în trăsură sau în căruță cu boi; coloane de oameni revărsându-se până pe câmp, dincolo de șanțurile pline de noroi. Bătrâni în papuci, cu barba și părul ciufulite, băiețândri slabânogi și fetițe în picioarele goale, împiedicându-se în pietrele drumului, ducând pe spatele încovoiat tot ce putuseră aduna din puținul lor avut. Tot așa de jalnice, șarete trase de mărtoage costelive, pline de copii îngrămădiți care țipă, se zbat în brațele mamelor înnebunite, alături de bătrâni ce trag de niște hături de sfoară și biciuiesc cu gesturi largi animale famelice, istovite...“

Nu presimțim, oare, în acest pasaj descriptiv de o mare densitate, pana unui prozator?

Sigur, valoarea documentară a memoriilor lui Constantin Argetoianu, Ion Ioanid și ale Mariei Cantacuzino-Enescu este incontestabilă. Dar ele nu se pot confunda în totul cu istoria, oricât de important i-ar fi rolul. Cum sper că s-a văzut, are într-o mai mică sau mai mare măsură și autorul (scriitorul sau nescrător), un cuvânt de spus, adesea în mod *involuntar*, făcându-ne să descoperim virtuți artistice ignorate la care el nu se gândise. În jurnale, memorii, corespondență, specii sau subspecii, considerate prin excelență informative, pentru mulți, bune să umple subsolul, nu o dată, are și literatura partea ei, care trebuie recuperată. N-ar fi păcat să rămână pierdute descrierile plastice de natură și izbucnirile lirice ale lui Maiorescu din *Epistolar*, admirabila poezie spontană a lui Ion Barbu din scrisorile către Tudor Vianu, calitățile de prozatori, de romancieri virtuali și câteodată reali ale lui C. Argetoianu, Ion Ioanid, ale Mariei Cantacuzino-Enescu și încă ale altora nu mai puțin semnificativi?

AI. SÂNDULESCU

i n m e m o r i a m

Dan GRIGORESCU

(1931-2008)

Tudor Vianu, modelul său intelectual și moral, pe care l-a urmat în modul de a concepe studiile de comparativă, în sensul că trebuie să fie examinate temele, ideile și procedeele aparținând, cum scria Vianu, „unor serii care străbat în secțiuni orizontale mai multe literaturi“.

A fost un bun cunoscător, deopotrivă pe calea livrării și directă (în anii 1970-1971 a ținut, la universitățile din Seattle, Portland și Los Angeles cursuri de istoria și cultura României și de literatură comparată, iar între anii 1971 și 1975 a fost director al Bibliotecii Române de la New York) al literaturii americane și al mentalităților contemporane din SUA, lista lucrărilor sale în acest domeniu fiind amplă: *13 scriitori americani* (1968), *Shakespeare în cultura română modernă* (1971), *Arta americană* (1973), *La nord de Rio Grande* (1985), *Înainte și după Columb* (1986), *Dicționar alfabetic al literaturii americane* (1996), *Romanul american al sec. XX* (1999), *Civilizații enigmatice din Nordul Americii* (2001), *Istoria literaturii americane în date* (2002).

Criticul și istoricul literar, comparatistul a fost dublat de criticul de artă, și el cu o bibliografie considerabilă: *Trei pictori români de la 1848* (1968), *Expresionismul în literatură și artă* (1969), *Cubismul* (1972), *Pictura lui Ion Pacea* (1976), *Michaela Eleutheriade* (1978), *Pictura lui Ion Gheorghiu* (1979), *Istoria unei generații pierdute: expresioniștii* (1980), *Brâncuși* (1981), *Ion Sălișteanu* (1981), *Vasile Celmare* (1982), *Aventura imaginii* (1982), *Eugen Popa* (1983), *Grafica lui William Blake* (1983), *Brăduț Covaliu* (1984), *Gheorghe*

Șaru (1984), *Vasile Kazar* (1988), *Arta engleză* (1989), *A History of Romanian Art* (în colab. cu V. Drăguț) (1990), *Brâncuși și arta sec. XX* (1998), *Povestea artelor surori. Introducere în ekphrastică* (2001), *Brâncuși și arta modernă* (2001), *Dicționarul avangardelor* (2003).

Profesorul de literatură universală și editorul are merite deosebite în inițierea, când era redactor la ESPLA, a unor serii de opere ale unor mari scriitori, între ei Shakespeare. În echipa care s-a ocupat de acest mare proiect au făcut parte Leon Levițchi, Dan Duțescu, Mihnea Gheorghiu, Tudor Vianu, Ion Barbu, Dan Botta, Ion Frunzetti, Ion Vinea. Amintim că Dan Grigorescu însuși a tradus *Zadarnicele chinuri ale dragostei* (în colaborare cu I. Frunzetti), *Henric al VIII-lea*, *Visul unei nopți de vară*, *Poveste de iarnă* și *Poeme*. În ultimele sale luni de viață pregătea o amplă antologie de traduceri în românește din opera marelui Will.

Și ca profesor universitar – unul dintre cei mai distinși ai Universității bucureștene – a urmat experiențele fertile ale dascălilor săi, adică a apreciat că nu este suficient să le imprime studenților disciplina studiului, ci să le și creeze „un climat care să-i facă să le placă să citească, să învețe, să le stimuleze propriile păreri privitoare la subiectele parcurse“.

A trecut la cele veșnice la 13 aprilie a.c., înaintea cu o lună de a împlini 77 de ani. Rămâne, cum a scris despre el profesoara Zoe Dumitrescu-Bușulenga, „o figură dintre cele mai reprezentative ale omului modern, om al vremii sale“.

Iordan DATCU

ei care l-au cunoscut bine i-au admirat nu doar demersul de profesor universitar, academician, critic și istoric literar, ci l-au prețuit, deopotrivă, pe desăvârșitul gentleman, care își vădea manierele alese și caracterul vorbind și scriind în primul rând nu despre sine, ci despre alții, cu deosebire despre profesorii săi de la Colegiul Național „Sf. Sava“ și despre cei de la Facultatea de Filologie din București, pe care i-a evocat cu nedismulată recunoștință. Și era vorba nu doar despre profesorii celebri, ca Tudor Vianu, Iorgu Iordan, Al. Rosetti, Jaques Byck, Al. Graur, Ana Cartianu, Leon Levițchi, ci și de asistenții, pe atunci, adică în anii 1950-1954, Florica Niculescu, Valeria Guțu, Matilda Caragiu, Cicerone Poghiric, G. Tohăneanu, Grigore Brâncuș, Edgar Papu și Ion Frunzetti. Cu deosebire s-a simțit legat de

Calendar

26.03.1958 - s-a născut Ioana Crăciun

1.04.1819 - s-a născut Theodor Codrescu (m. 1894)
1.04.1881 - s-a născut Octavian Goga (m. 1938)
1.04.1888 - s-a născut Mircea Florian (m. 1960)
1.04.1900 - s-a născut George Baiculescu (m. 1972)
1.04.1900 - s-a născut Alexandru Al. Philippide (m. 1979)
1.04.1940 - s-a născut Gheorghe Pituț (m. 1991)
1.04.1942 - s-a născut Gabriela Adameșteanu
1.04.1943 - s-a născut Anda Teodorescu

2.04.1851 - s-a născut Matilda Cugler-Poni (m. 1931)
2.04.1903 - s-a născut Olimpiu Boitoș (m. 1954)
2.04.1914 - a murit Theodor C. Văcărescu (n. 1842)
2.04.1923 - s-a născut Lucian Dumitrescu (m. 1992)
2.04.1939 - s-a născut Ion Gheorghiu (m. 1991)
2.04.1954 - a murit Olimpiu Boitoș (n. 1903)
2.04.1987 - a murit Emil Zegreanu (n. 1913)

3.04.1893 - s-a născut Damian Stănoiu (m. 1956)
3.04.1905 - a murit Ion Pop-Reteganul (n. 1853)
3.04.1906 - s-a născut Szeimler Ferenc (m. 1978)
3.04.1929 - s-a născut Silviu Rusu (m. 1982)
3.04.1934 - s-a născut Tiberiu Iovan
30.4.1938 - s-a născut M. D. Carpen (m. 2002)
3.04.1940 - s-a născut Neagu Udroid
3.04.1944 - s-a născut Farkas Árpád
3.04.1945 - s-a născut Florentin Popescu
3.04.1977 - a murit Florin Mihai Petrescu (n. 1930)
3.04.1996 - a murit Rodica Toth (n. 1927)

4.04.1901 - s-a născut Ion Breazu (m. 1958)
4.04.1915 - s-a născut Vasile Florescu (m. 1982)
4.04.1917 - s-a născut Valeriu Ciobanu (m. 1966)
4.04.1917 - s-a născut Gall Ernő (m. 2000)
4.04.1927 - s-a născut Dumitru Trancă
4.04.1928 - s-a născut Florica Dimitrescu-Niculescu
4.04.1931 - s-a născut Petru Anghel
4.04.1937 - s-a născut Dimitrie Roman
4.04.1967 - a murit Mariana Dumitrescu (n. 1924)
4.04.1992 - a murit Vintilă Horia (n. 1915)
4.04.1992 - a murit Lucian Valea (n. 1921)

5.04.1912 - s-a născut V. Copilă-Cheatră
5.04.1926 - s-a născut V. András János (m. 2006)
5.04.1927 - s-a născut Viorica Rogoz
5.04.1931 - s-a născut Corneliu Barborică
5.04.1932 - s-a născut Fănuș Neagu
5.04.1933 - s-a născut Romulus Vulpescu
5.04.1934 - s-a născut V. Fanache
5.04.1946 - s-a născut George Arion
5.04.1946 - a murit Ilarie Voronca (n. 1903)

6.04.1901 - s-a născut Elena Mătasă-Dumitrescu (m. 1989)
6.04.1907 - s-a născut Bogdan Amaru (m. 1936)
6.04.1908 - s-a născut Emilia Șt. Milicescu (m. 1990)
6.04.1922 - s-a născut Anatol Gujel
6.04.1930 - s-a născut Al. George
6.04.1933 - s-a născut Mária Tóth
6.04.1953 - s-a născut Vlad Pohilă
6.04.1940 - s-a născut Draga Marianovici
6.04.1973 - s-a născut Cristina Rhea
6.04.1984 - a murit Virgil Carianopol (n. 1908)
6.04.1999 - a murit Ion Grecea (n. 1924)
6.04.2002 - a murit Petru Dumitriu (n. 1924)

7.04.1910 - s-a născut Nicolae Albu (m. 1986)
7.04.1947 - s-a născut Petru Poantă
7.04.1951 - s-a născut Ana Bantós
7.04.1952 - s-a născut Nichita Danilov
7.04.1954 - s-a născut Daniel Corbu
7.04.1954 - s-a născut Ruxandra Rădulescu
7.04.1972 - a murit Ion Gimbășanu (n. 1890)

8.04.1898 - s-a născut Al. Claudian (m. 1962)
8.04.1911 - s-a născut Emil Cioran (m. 1995)
8.04.1913 - a murit Panait Cerna (n. 1881)
8.04.1928 - s-a născut Alexandru D.Lungu
8.04.1929 - s-a născut Liviu Leonte

9.04.1894 - s-a născut Camil Petrescu (m. 1957)
9.04.1924 - s-a născut Francisc Munteanu (m. 1993)
9.04.1929 - s-a născut Virgiliu Ene (m. 1997)
9.04.1939 - s-a născut Iosif Cheie-Pantea
9.04.1961 - a murit Alexandru Kirițescu (n. 1888)
9.04.1964 - a murit Mihai Dragomir (n. 1919)

10.04.1912 - s-a născut Anton Breitenhofer
10.04.1914 - s-a născut Maria Banuș (m. 1999)
10.04.1922 - s-a născut Alexandru Țion (m. 1982)
10.04.1926 - s-a născut Virgil Chiriac
10.04.1935 - s-a născut Nicolae Roșianu
10.04.1936 - s-a născut Horia Gane (m. 2004)
10.04.1946 - s-a născut Vitalie Baltag (m. 1992)
10.04.1948 - s-a născut Elena Ștefănescu
10.04.1951 - s-a născut Mircea Scarlat (m. 1988)
10.04.1952 - s-a născut Richard Wagner
10.04.1977 - a murit Tiberiu Tretinescu (n. 1921)

11.04.1744 - a murit Antioh Cantemir (n. 1709)
11.04.1858 - s-a născut Barbu Delavrancea (m. 1918)
11.04.1898 - s-a născut Mircea Ștefănescu (m. 1982)
11.04.1907 - a murit Simion Florea Marian (n. 1847)
11.04.1924 - s-a născut Florian Grecea
11.04.1924 - s-a născut Ion Grecea (m. 1999)
11.04.1930 - s-a născut Mihnea Moisescu
11.04.1936 - s-a născut Aurel Buiciuc
11.04.1942 - s-a născut Virgil Mazilescu (m. 1984)
11.04.1943 - s-a născut Ion Buzași
11.04.1944 - a murit Ion Minulescu (n. 1881)

12.04.1890 - s-a născut Vintilă Ciocâlțeu (m. 1947)
12.04.1899 - s-a născut Tudor Teodorescu-Braniște (m. 1969)
12.04.1904 - s-a născut Mihail Steriade (m. 1993)
12.04.1930 - s-a născut Marcel Petrișor
12.04.1931 - s-a născut Paul Miclău
12.04.1935 - s-a născut C.D Zeletin
12.04.1940 - s-a născut Mircea Martin
12.04.1944 - s-a născut Gheorghe Anca
12.04.1991 - a murit Ion Vitner (n. 1914)
12.04.2002 - a murit Platon Pardău (n. 1934)

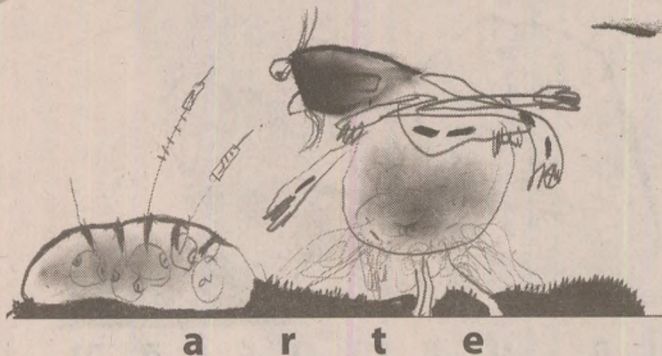
13.04.1889 - s-a născut Ion Trivale (m. 1916)
13.04.1914 - s-a născut Bogdan Istru (m. 1993)
13.04.1920 - s-a născut Gh. Bulgăr (m. 2002)
13.04.1924 - s-a născut Alexandru Lungu
13.04.1936 - s-a născut Nicolae Velea (m. 1987)
13.04.1944 - s-a născut Mira Lupean
13.04.1951 - s-a născut Ruxandra Berindei
13.04.1956 - s-a născut Ioan T. Morar
13.04.1974 - a murit Iosif Morușan (n. 1917)
13.04.1987 - a murit Marcel Constantin Runcanu (n. 1947)

14.04.1924 - s-a născut George Munteanu (m. 2001)
14.04.1932 - a murit Iacob Negruzzi (n. 1842)
14.04.1943 - s-a născut Florin Faifer
14.04.1947 - a murit Ioan (Iancu) Botez (n. 1872)
14.04.1950 - s-a născut Daniela Crăsnaru
14.04.1950 - s-a născut Viorel Varga
14.04.1954 - s-a născut Traian Furnea
14.04.1985 - a murit Al. Gheorghiu-Pogonești (n. 1906)
14.04.1998 - a murit Francisc Păcurariu (n. 1924)
14.04.2004 - a murit A.I. Zăinescu (n. 1934)

15.04.1927 - s-a născut Petre Luscalov
15.04.1929 - s-a născut Huszar Sándor
15.04.1964 - s-a născut Anta Raluca Buzinschi (m. 1983)
15.04.1988 - a murit Modest Morariu (n. 1929)
15.04.1997 - a murit Petru Creția (n. 1927)

16.04.1879 - s-a născut Gala Galaction (m. 1961)
16.04.1896 - s-a născut Tristan Tzara (m. 1963)
16.04.1916 - a murit N. Gane (n. 1838)
16.04.1926 - s-a născut George Iaru
16.04.1926 - s-a născut Lucia Olteanu
16.04.1928 - s-a născut Constantin Aronescu
16.04.1931 - s-a născut Al. Hanță
16.04.1935 - a murit Panait Istrati (n. 1884)
16.04.1936 - s-a născut Gheorghe Grigurcu
16.04.1937 - s-a născut Stelian Gruia (m. 1996)
16.04.1938 - s-a născut Iurii Grecov
16.04.1944 - s-a născut Oláh István
16.04.1951 - s-a născut Ion M. Cochinescu
16.04.1959 - s-a născut Grigore Chiperi
16.04.1984 - a murit Georgeta Mircea Cancicov (n. 1899)
16.04.1994 - a murit Mihail Crama (n. 1923)

a r t e

ar pentru un critic dovada cea mai importantă că există și că e folositor este iubirea pentru teatru. Căci și atunci când critică e de presupus că scrie cu iubire și nu cu ură. Ura rămâne doar în seama guguștiucilor.

Ofelia Popii

Andras Hathazi

Foto: Mediatfax

CÂTEVA CONOTAȚII SUBIECTIVE

Asumarea riscului

Nominalizările la categoria "Cel mai bun spectacol" consider și acum, după ce evenimentul s-a consumat și a beneficiat de nu puține comentarii, că rămân în afara oricăror altor alternative. Justețea lor ilustrează, poate, în modul cel mai complet maniera de "lucru" a juriului, constituind punctul forte în care criteriile au operat perfect, cu argumente estetice ce nu au lăsat loc pentru nicio ezitare. Ceea ce demonstrează că sunt cazuri când *unanimitatea*, de atâtea ori pe drept pusă la zid, din partea ei trăgându-ni-se deseori ponoase cu carul, câteodată nu e numai benefică, dar e și imposibil să nu fie decizională. Fac această afirmație nu ca un observator de pe margine, ci ca un ins implicat în chestiune, fiind unul dintre cei trei "vinovați" de "oferta" propusă pentru premiere. Spectacolele pe care s-a mizat au fost *Faust* de Goethe, *Unchiul Vania* de Cehov și *Cinci piese scurte* de Eugen Ionescu. Ordinea, spre a nu stârni vanități și a evita orice suspiciuni, e cronologică, a ținut cont de data de naștere a autorilor. Ele aparțin a trei regizori ce au atins o cotă ridicată de inspirație, reprezentând totodată și trei modalități radical diferite de a concepe actul teatral, trei direcții stilistice și de formulă spectacologică în care în mică sau mai mare măsură întâlnim cam tot ceea ce a constituit tendința de înnoire și undă de șoc în materie de artă regizorală. Fără să minimalizez alte spectacole, cu evidență și ele revendicate de la un program riguros (mă gândesc, fără îndoială, la experiențele fanatiche ale lui Maniuțiu, la ceea ce au realizat Tompa Gabor, Afrim, Bocsardi, căci în jurul lor sau cam agitat zarurile), dar și la cele trei spectacole absente de pe lista nominalizărilor datorate tot lui Andrei Șerban (*Pescărușul*), Silviu Purcărete (*Gianni Schicchi*) și Alexandru Dabija (*Capra sau Cine e Silvia*). În legătura cu cele din urmă recunosc că (și alături de mine și ceilalți doi membri ai juriului) le-am preferat pe cele nominalizate. De ce? Pentru că și un juriu are dreptul să fie subiectiv. Chiar dacă la o anchetă la care am răspuns înainte de a vedea, de pildă, *Unchiul Vania* am considerat *Pescărușul* cel mai bun spectacol al anului teatral 2007 și pe Andreea Bibiri cea mai bună interpretă în Nina. Acesta e și motivul pentru care nemulțumirile lui Andrei Șerban le-am privit ca pe o formă de "cochetărie". În sensul că el are doar pe jumătate dreptate, adică atâta câtă au și membrii juriului de nominalizări. Și asta nu o spun ca să disculp pe cineva. Deoarece sunt convins că omisiunile de la "ospațul cel mare", oricine s-ar fi aflat în situația de a opta, nu ar fi făcut altceva decât să le înlocuiască, mai mult sau mai puțin scutit de erori, cu altele. Riscul, evident, ar fi fost mai mic dacă numărul nominalizărilor nu ar fi fost de trei, ci de cinci. Dar,

mă întreb, cui ar fi folosit o asemenea soluție? Sigur, pe de o parte, ea ar fi fost mai comodă pentru juriu, protejându-l de unele „păcate”, și, pe de alta, ar fi îndulcit întrucâtva sentimentele de frustrare. Prea puțin însă fața de primejdia de a demitiza spiritul de competitivitate, împingându-l în logica lui „hai să împacăm și capra și varza”. Trebuie să mărturisesc, totuși, că prezența într-un juriu, deși totul s-a isprăvit fără să se taie capul cuiva, nu e ceva de invidiat. În ceea ce mă privește, am încă insomnii din pricina absenței lui Purcărete de pe lista regizorilor nominalizați sau a lui Bogdan Zsolt a actorilor. Dar asta e o problemă pur personală și m-a afectat direct. De altfel, la un moment dat, ca să dau un exemplu, nu am fost străin de ideea de a propune spre nominalizare la categoria cel mai bun actor trei interpreți din *Unchiul Vania*. Oare care ar fi fost reacțiile?

Un paradox

Marina Constantinescu remarcă o degradare a Galei de la o ediție la alta. Paradoxul e că îi dau dreptate, dar nu sunt de acord cu ea. Întrucât, după opinia mea, nu Gala se degradează, dimpotrivă, Caramitru et.com fac eforturi imense de a o menține într-o stare de normalitate. Ceea ce se degradează este atitudinea artistului față de propria breaslă. Nu se mai poartă, astăzi, bucuria față de ce săvârșește aproapele tău. Mulți, ori chiar foarte mulți, sunt interesați de realitatea teatrală doar în măsura în care îi vizează. A dispărut cultul pentru valori, la cei tineri pentru model (fenomen cu neliniște remarcat și de Gabriel Liiceanu cu prilejul lansării cărții omagiale dedicate lui Victor Rebengiuc), proliferază în schimb mentalitatea ca teatrul "începe și sfârșește cu noi". Urmările unei astfel de "împacări cu sine" se pot constata în multiple planuri, iar în timp pot deveni catastrofale. Căci ele nu se înfățișează decât ca niște moste ale suficienței și lipsei de har, nefiind altceva decât un produs păgubos a ceea ce se înțelege prin a-ți fura singur căciula. Dar să nu ne speriem prea tare atâta vreme cât publicul de teatru nu încetează să râsplătească prin serioase semne de optimism, arătându-se pe mai departe un degustător al spectacolelor de artă și nu a acelora de bandă rulantă. Când întâlnește pe afiș nume de regizori precum Șerban, Purcărete, Cătălina Buzoianu, Tompa, Maniuțiu, Dabija, Darie, Galgoțiu, cum și de tineri ca Radu Afrim, dă navală către sălile de spectacol. Nu-l reține nici chiar distanța dintre Cluj, București sau Sibiu. Cum nu i-a reținut nici pe Clody Bertola și Lucian Pintilie să alerge la Târgu Mureș să vadă *Livada cu vișini* în regia lui Harag sau pe Mariana Mișuț și Victor Rebengiuc să ajungă la Cluj și să vadă *Unchiul Vania*.

Nevoia de critici

Cei mai mulți dintre laureații șirului de Gale anterioare, la fel ca și cei din seara de 14 aprilie 2008, indiferent pentru ce merite, au simțit că e necesar să exprime mulțumiri. Nu am făcut nici eu excepție de la un astfel de gest protocolar de bunăcuviință și am mulțumit teatrului pentru că există. Aceasta cu atât mai mult cu cât criticul de teatru în general, dar și comentatorul de spectacole ce am fost vreme de peste trei decenii, are o condiție cu totul specială. Parafrazând un cunoscut titlu de carte al lui Marin Sorescu aș zice că e singur printre oamenii de teatru. Dacă dramaturgul, regizorul, actorul și scenograful sunt cei care creează teatrul, pe critic acela care îl creează este însuși teatrul. Fără să existe teatrul existența criticului de gen e de neconceput. Or, existența teatrului înseamnă pentru mine cei din amintire, pururi vii și neuitați, și-mi îngădui să transcriu câteva nume de care am fost puternic marcat: Toma Caragiu, Vlad Mugur, George Constantin, Gina Patrichi, Leopoldina Bălănuță, Octavian Cotescu, Dan Jiteanu, Silvia Popovici, Adrian Pinteș, Moțu Pitiș, Ovidiu Iuliu Moldovan, Dan Micu, Iulian Vișa... Și înseamnă și cei alături de care mă simt mândru că trăiesc, că am norocul să-mi plec clipă de clipă fruntea dinaintea lor. Îi port mereu în minte și suflet pe Radu Beligan, Ion Lucian, Dina Cocea, pe Liviu Ciulei, Lucian Pintilie, Aureliu Manea, Andrei Șerban, Purcărete, pe lordul Rebengiuc, pe unicii Ștefan Iordache și Horațiu Malaele, pe Radu Penciulescu, Horea Popescu, David Esrig, Cătălina Buzoianu, Tocilescu, Moisescu, pe Silvia Ghelan, Ilie Gheorghe, Florin Piersic, Caramitru, Iureș, Malaimare, Mihaița, Mircea Rusu, pe Valeria Seciu, Mariana Mișuț, Maia Morgenstem, pe Maniuțiu, Tompa Gabor, Dabija, Darie, Strumer, Buhagiar, Lia Manțoc, pe Emil Boroghina, Constantin Chiriac și pe alții mulți nenumiți. Prin anii a veacuri două ei au creat miracole, făcând teatrul să existe și implicit și criticul să existe. Lor le-am mulțumit și prin fiecare am mulțumit teatrului. Nu aș dori însă ca vorbele mele să pară cumva ocazionale. De circumstanță. Adevărul e că "viața criticului în teatru" nu a fost numai un toșpait exaltat de entuziasm. Pe lângă întâlnirile cu *minunații* la care m-am referit nu am fost ocolit și de întâlniri cu inși de o infamie ce mi-a depășit orice imaginație. Desigur, aceștia din urmă au reușit să mă facă să sufăr și chiar să mă umilească. Dar s-au trudit degeaba. Niciodată nu au reușit să mă facă să nu iubesc teatrul. Iar pentru un critic dovada cea mai importantă că există și că e folositor este iubirea pentru teatru. Căci și atunci când critică e de presupus că scrie cu iubire și nu cu ură. Ura rămâne doar în seama guguștiucilor. Din păcate, "fauna" e în ascensiune. Astfel că astăzi mai mult ca oricând e nevoie de critici și de mărturia lor. Li se cuvine și fariseilor să le fie cunoscută înfățișarea cea reală.

Ion COCORA

reația lui Tiberiu Olah e ca o inimă preparată pentru a fi monitorizată, gata oricând de operație.

Să fii loial !

Retorica post-modernistă, se știe, e una la vedere, francă, manifestă. Chiar dacă își demonstrează egolatria, compozitorul exhibă, de multe ori cu voluptate, mecanismele elaborării opusului, după toate regulile unui material sonor animat de drame, conflicte și, eventual, rezolvări, fie dispuse într-o cursivitate logică, rațională, fie orânduie printr-o discursivitate onirică, iluzorie. Creația lui Tiberiu Olah e ca o inimă preparată pentru a fi monitorizată, gata oricând de operație. Și nu orice fel de operație, ci una pe cord deschis. Puține sunt lucrările în care descoperirea soluției optime să nu conteze ori să nu fie împărtășită cu sinceritate și entuziasm, iar îmbrățișarea unei cauze aleatoare să fie suficientă pentru a valoriza inteligența și intuiția compozitorului. În *Timpul cerbilor*, de pildă, cu toate că titlul lasă frâu liber imaginației, Tiberiu Olah se joacă (or, joaca se petrece fără ascunzișuri) cu unul dintre procedeele sale preferate: coliziunea dintre unele conglomerate intens disonante cu alte acorduri consonante, coliziune în urma căreia rămân acele sonorități edulcorate, plasate în contrast ferm cu impactul care le-a introdus. Anatol Vieru remarcă sentimentul naturii ce se degajă din această lucrare. Dar, nu-i așa, natura e întotdeauna cinstită, neprefăcută.

Să fii dezlănțuit !

Post-modernismul, în special prin măștile sale, aparține istoriei, îmbrăcând situații urgente, ce nu suportă amânare. Ideile circulă dezinvolt, spontan, fără a fi însă agresive. Culmile de intensitate nu apar ca recuzită a unui șoc, ci corespund unei tensiuni interioare îndelung alimentată de episoade contemplative, de o simplitate aparentă. Ca în *Coloana fără sfârșit* unde impetuoșitatea aglomerărilor sonore narativ dezvoltătoare, de un colorit amețitor, se naște din rarefierile la fel de entuziaste și de năucitoare ale travaliului de tip meditativ-expozitiv. Tiberiu Olah este năvalnic și atunci când acționează, și atunci când reflectează, când fructifică acele formule ritmico-melodice de certă proveniență folclorică, devenite componente structurale ale stilului său, ori când glosează pe marginea unor soluții bătătorite de muzica occidentală. Consecința? Un anume vertij profitabil asediază ascultătorul, așa cum, situat la mare altitudine, te amețește, copleșindute, perspectiva. Gestul componistic e unul torențial, Tiberiu Olah certându-se și împacându-se permanent cu propria-i personalitate creatoare, față de care îndrăznește să-și camufleze violențele și să-și reprime senzualitatea. Că reușește sau nu, asta-i o altă poveste.

Să fii boem

În celebra sa *Sonată pentru clarinet solo* Tiberiu Olah juxtapune în chip armonios practica omofoniei cu ispitele polifoniei, hibridizarea sonatei cu fuga constituind una dintre contribuțiile de indiscutabilă originalitate ale compozitorului. În fond, post-modernismul este profund antidogmatic. Dar mai e și iconoclast. O răzvrătire ce îi conturează, o dată în plus, libertatea, conferindu-i totodată șansa unei comunicări rapide. Iar roadele acestei comunicări sunt fulgurațiile de structurare ori incursiunile fruste într-o direcție sau alta, autorul marcându-și teritoriul aidoma unui animal de pradă. Olah nu-și administrează ideea de polifonie la un instrument monodic, ci doar o conturează. Rezultă un fel de boemie componistică fascinantă, dar nesigură, echivalând în mod consolator ipostazele previzibile, academice, tocmai prin funcția charismatică îndeplinită de autor, ca și prin proiecția către personificarea deplină, discursul creator ferecându-se în individual.

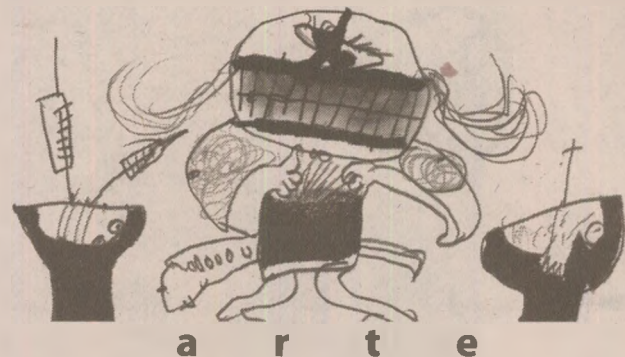
Să fii receptiv !

Ca în orice labirint al adevărului, important e traseul, care obligă la viețuirea cu tine însuși, dar și cu alteritatea ta. Astfel, post-modernismul e plin deopotrivă de puseuri originale, inedite, extravagante și de detente obișnuite, standard, ordinare. Când remedii insolite, când parafraze ori chiar citate, cu toate însă înserate în regim de surpriza cât mai relevantă. Pe de altă parte, noile arhitecturi post-moderne sunt dependente de atare aluzii ori preluări, în

timp ce formele consacrate (de clasicism, romantism, modernism) au încetat, în mare parte, să mai existe ca atare, ele fiind înlocuite printr-un conglomerat de idei și fapte formale pe care le-am putea eticheta rezonabil doar prin termenul de eseu componistic. Așa cum este, de exemplu, *Simfonia a IV-a „Giocosa”*, în care dincolo de pendularea ambiguă dintre tragic și comic ori între monodie pe de o parte și eterofonie sau polifonie pe de altă parte, asistăm la translarea și combinarea în trepte a unui material sonor care, la un moment dat rămâne parcă uluit de sonoritățile beethoveniene ce ne amintesc flagrant de *Simfonia a IX-a*. Printr-o asemenea abordare a metabolismului componistic, Tiberiu Olah bagă de seamă că post-modernismul trimite la o întreagă tradiție europeană, ce-i drept actualizată în fața prezentului, astfel încât tiparele ei mentale și expresive să exercite o presiune considerabilă, re-formând percepția noastră sonoră și împingând-o spre rezolvarea amiabilă a dilemelor ridicate de grosul experiențelor avangardiste.

Să fii altruist !

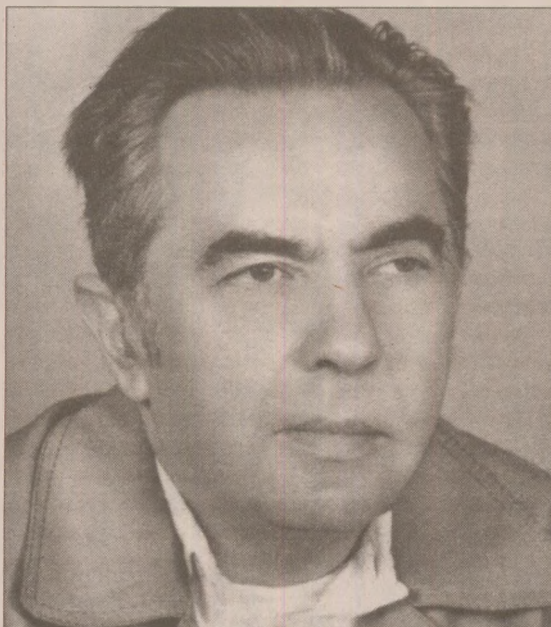
În primul rând cu tine însuși, suprapunându-te ori de câte ori este nevoie. Olah, bunăoară, superpozează piese proprii, de sine stătătoare, capabile să con-viețuiască atât separat, distinct, cât și împreună, solidar (ca în ciclul

toate colțurile, fiind pregătit să răspundă oricărei provocări. Nu e ușor să rezisti la un asemenea stres: îți trebuie o anume îndemânare, iscusință chiar în a dribla ceea ce nu te reprezintă și a deambula în zonele congruente cu propriul temperament sau stil de lucru. Aparent Tiberiu Olah nu a lansat idei monumentale, nu a avut revelații esențiale precum Ștefan Niculescu, Aurel Stroe sau Anatol Vieru. Numai cel care a străbătut cu gravitate căile creației poate sesiza inefabilul unei idei secundare și doar cel care a fost cutremurat de măreția unor vaste construcții poate înțelege semnificația detaliului. În *Spațiu și ritm*, ca și în *Simfonia a III-a*, în *Poarta sărutului*, ca și în clasele de compoziție de tipul *Echinocțiilor* sau *Invocațiilor* Olah a știut să gestioneze cu dibăcie relația dintre obiectele și evenimentele sonore și modul de perpetuare al acestora. Compozitorul, spre deosebire de moda post-modernismului de nuanță hermesiană, nu numai că pune în discuție, problematizând anume ceva, ci chiar afirmă, dincolo de orice îndoială, enunțuri categorice. Este felul lui de a fi actual și autentic.

Să fii consecvent !

Jaques Lacan definește post-modernismul prin prisma dedublării ce implică multiple rupturi în lanțul semnificațiilor (dedublarea identificându-se în arta sunetelor cu pastașa

Tiberiu Olah și cele șapte porunci ale postmodernismului

Armoniilor) ori să sporească un traiect inițial, cu valoare de cantus firmus, prin adăugire progresivă sau simultană de voci, siameze din punctul de vedere al facturii și ethosului (ca în *Rime pentru revelația timpului*). Este o convingătoare pledoarie pentru un aspect particular al pluralismului, acela de posibilă reduplicare auctorială. Un pluralism ce poate crea, iată, o nouă omogenitate a înțelesului, în ciuda multiplicității de efecte, instrumente, stiluri. Adaptând o butadă a lui Hal Foster, am putea spune că Tiberiu Olah dezvoltă o muzică precum un semn al muzicii.

Să fii abil !

Călin Dan spunea cândva că post-modernismul este o cultură de așteptare. „Nu se sesizează mari curenți energetici, ci doar o infinitate de pulsări în zona eseisticii, o simultaneitate de concerte camerale ce se grupează și se despart în configurații aproximative și efemere”. În acest peisaj compozitorul post-modern pândește la

și colajul). Pe de altă parte, Frederic Jameson crede că „experiența post-modernă accentuează eterogenitatea și profundele discontinuități în opera de artă, care nu mai este unificată sau organică, devenind acum un virtual ansamblu de subsisteme disjuncte”. La Tiberiu Olah, dimpotrivă, opusul muzical, chiar și atunci când are la bază un material brut și accidental ori impulsuri de varii genuri și pregnanțe, vădește o exemplară constanță și stabilitate. Nu e nici fluxul continuu, nestăvilat din sintactica niculesciană, dar nici clivajele ori incompatibilitățile din alcătuirile formale ale lui Aurel Stroe. Compozitorul refuză diagnosticarea curentă a muzicii actuale ca patologică. Legat osmotic de tradiție, el lucrează temeinic la instaurarea unei euforii a sunetului ca o manifestare concludentă a post-modernismului în raport cu sublimul. Iar dacă Tiberiu Olah poate fi asociat esteticii post-moderniste, este și pentru că s-a dovedit a fi loial, dezlănțuit, boem, receptiv, altruist, abil și consecvent.

Liviu DĂNCEANU

a r t e

Angelo Mitchlevici

CRONICA FILMULUI

Dragoste și puțină holeră

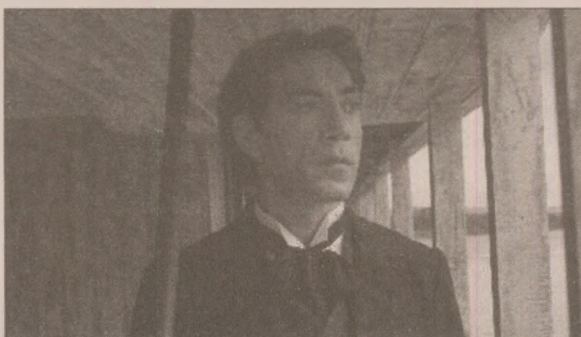

U

NUL dintre pariurile dificile pentru orice regizor este să ecranizeze un roman de excepție cum este cel al lui Gabriel Garcia Márquez, *Dragostea în vremea holerei*. Cartea inevitabil face concurență filmului, iar spectatorul vede adesea filmul prin lectura ei care-i creează propria sa imagine. În cazul de față, romanul lui Márquez are ceva cu totul special, o capcană în care un regizor neinspirat

poate cădea cu ușurință: romanul evoluează pe un *pattern* mult îndrăgit și el, sud-american, cel al telenovelei. Prozatorul se plimbă abil pe meandrele siropoase ale genului, ai sentimentul că dă satisfacție potențialului de pasiune și ușurătate care fac kitschul melodios al telenovelei și îți scapă printre degete. Ușurință de a manevra registrele și nu ușurătate, în romanul său Márquez compune una dintre cele mai frumoase povești de dragoste, o poveste a cărei împlinire întârziată, nu o face mai puțin atractivă. În opinia mea, Mike Newell pierde în filmul său tocmai ambiguitățile și finețea marquezienne, cu toate că beneficiază de cel puțin un actor excepțional, Javier Bardem, în rolul lui Florentino. Fără a cădea în capcana sentimentalismului ca un englez bine educat – scenariul este semnat Ronald Harwood –, britanicul Mike încearcă să trateze povestea în manieră victoriană, unde prejudecățile și educația acționează frenatoriu și orice pasiune trebuie să-și găsească respectabilitatea. Este ironie și în romanul marquezian, dar când de subtil filtrată printr-o tandrețe desuetă, ori filmul pare să ofere explicații acolo unde ar trebui să avem doar intuiții. Pe deasupra, regizorul a avut ideea neinspirată de a recupera culoarea locală și prin intermediul unei engleze vorbite cu accent spaniol, engleză care sună bizar, fals. Desparțiți de un tată grobian, Lorenzo Daza (John Leguizamo) decis să-i ofere fetei sale o partidă pe măsura frumuseții ei, cursul vieții fiecăruia dintre îndrăgostiții evoluează diferit. Băiatul de la telegraf (Unax Ugalde) se transformă peste noapte în Florentino (Javier Bardem) pe când Fermina (Giovanna Mezzogiorno) căsătorită cu doctorul Juvenal Urbino (Benjamin Bratt) pare să rămână aceeași sub straturile succesive de fard. Florentino își însușește repede ticurile unui om bătrân, dar aceasta este doar o aparență, la un moment dat, nefericitul amarez numără a 622 cucerire în carnetul său, pentru că orice s-ar spune femeile se simt atrase de felul său manierat, prevenitor de a fi, prilej pentru o întreagă orchestrație ironică, dat fiind

faptul că dragostea sare de unde nu te aștepti și își găsește rezolvarea te miri unde. Unchiul Don Leo (Hector Elizondo) punctează cu propriile ictusuri ironice suferințele nepotului său, un fel de Don Juan fără voie în așteptarea momentului prielnic al împlinirii dragostei platonice. Este unul dintre paradoxurile neîndeajuns exploatare în film, bărbatul cu o reputație de virgin sau chiar mai rău, trăind cu discreție o tumultoasă viață amoroasă, păstrându-se totuși sufletește virgin pentru momentul scontat al morții soțului Ferminei, nebunia și frumusețea acestei situații transpare prea puțin, notele sublim-absurdiste ale poveștii sub pierdute făcând loc unui tipizat de cultură latino în versiune victoriană cum spuneam. Unele cadre riscă să devină interesante, precum unul care decupează doar o parte din chipuri și o umbrelă roșie care traversează strada. De asemenea, Bardem reușește să imprime personajului o emoție aparte, iar relația dintre Florentino și mama lui, Tránsito, excelent interpretată de Fernanda Montenegro, este construită nuanțat, cu mare sensibilitate, mai ales în momentul bolii sale însoțită de amnezie. Bardem are ceea ce trebuie filmului, o anumită fibră spaniolă modelată romantic, un romantism surprins pe mai multe registre, spre exemplu în scrisorile de dragoste pe care le scrie pentru doi îndrăgostiți răspunzându-și propriilor declarații sau scrisorile în versuri trimise companiilor engleze, versificarea fiind un reflex liric al pasiunii sale. Filmul urmează cursul romanului, dacă facem excepție de desemnarea ca retrospectivă a celei mai mari părți a lui, fapt care nu schimbă datele problemei. Mike Newell a încercat să păstreze o notă dramatică care nu survine din punerea în paralel a evenimentelor celor două existențe separate, sau prin aventurile lui Florentino, configurând o viață plină, încărcată de noutate, sub semnul „dragostei divizate”. Tensiunea survine din micile evenimente, din privirea cu coada ochiului spre accidente de parcurs care fac o biografie și în care tern cu adevărat este mariajul Ferminei. Florentino trăiește în schimb parfumul fiecărei aventuri numerotate scrupulos, fiecare femeie reprezintă atât un pansament al dragostei neîmplinite, cât și un fel de evazionism. În tot acest timp, Florentino numără clipele celui alt, iar momentul decedului îl găsește la post, acționând prompt, trecând peste respingerea inițială a văduvei îndurerate pentru a ajunge la inima ei cu răbdare și prin experiența amantului versat. Scena de dragoste la bătrânețe nu are nimic grotesc, așa putea spune că regizorul a știut să evite o catastrofă, în mod clar însă, un mic dezacord vine dintr-o îmbătrânire nereușită sub aspectul machiajului, dar și al prestației actoricești a Giovannei Mezzogiorno care nu reușește să țină pasul cu Javier Bardem. Cu toate acestea, relația dintre amantii ajunși la bătrânețe are farmecul ei, scena cu pălăria de pai indicându-l, sub aparența jovială, pe puternicul director al companiei fluviale, mustața în furculița și încercările stângace de a săruta creează un impact emoțional pe care regizorul a știut să-l exploateze aproape tot filmul. E greu de spus ce rol mai joacă holera în toată povestea, regizorul a făcut pierdute episoadele maladii sau le-a descărcat de orice dramatism astfel că titlul își găsește doar o vagă justificare. Văd în filmul lui Mike Newell o încercare demnă de luat în seamă, o încercare curajoasă de a „lupta” cu un roman atât de dificil sub aparența de facil a tramei amoroase. În definitiv, complicația romanului ține de rezolvarea cheii melodramatică, kitsch a poveștii de dragoste, înalțându-l la demnitatea marilor istorii de dragoste ale lumii. Ceea ce Mike nu reușește. ■

Love in Time of Cholera (Dragostea în vremea holerei, 2008). Regia: Mike Newell. În rolurile principale: Javier Bardem, Giovanna Mezzogiorno. Genul: Drama, Romantic. Premiera în România: 07.03.2008. Durata: 139 minute. Produs de: New Line Cinema. Distribuitor în România de: Prooptiki Romania.

Pe de o parte, formele sculpturii lui Nică Petre se înscriu într-un anume comentariu pe marginea structurilor bizantine și post-bizantine și, pe de altă parte, aceleași forme se supun gestului impulsiv și urgent de factură baroco-expresionistă.

Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

ÎN DIMINEAȚA zilei de 21 aprilie, Nicăpetre, pe numele lui civil Petre Bălănică, s-a stins din viață la reședința sa din Toronto. Indiferent cum va fi receptată sculptura lui de acum încolo, un lucru trebuie indiscutabil amintit în aceste momente, pentru că sculptura noastră, ca gen, și Nicăpetre, prin consecință, fac parte dintr-o cultură fundamental înaptă pentru tridimensional, ba chiar ostilă acestuia. Noi nu am avut sculptură decât începând cu mijlocul secolului 19, iar dacă e să socotim bine, nu avem mai mult de 150 de ani de sculptură cultă și asta dintr-o pricină foarte simplă: așezarea noastră confesională sub influența răsăritului ortodox, care se înscrie

direct în reflexele iudaismului și mai puțin în acelea ale culturilor occidentale clasice, ale culturii grecești și romane, nu a generat o civilizație articulată a tridimensionalului, ci, dimpotrivă, a determinat o filozofie și o atitudine total ostile acestuia, prin asocierea lui directă cu *chipul cioplit*. Una dintre interdicțiile majore ale Decalogului este tocmai aceasta: să nu-ți faci ție chip cioplit. Crizele iconoclaste, începând cu aceea, majoră, din timpul lui Leon al III-lea Isaurul, nu s-au încheiat o dată cu epuizarea fazei lor acute, cu agresiunea sălbatică a oponenților de atunci ai icoanelor, ci se prelungește, subtil, până astăzi.

Pe de o parte cultura occidentală, de tip figurativ, de tip clasico-renascentist, are propria ei vitalitate în spațiul de referință, adică în ambianța catolică, iar, pe de cealaltă parte, ideologia, filozofia, modul de înțelegere și de reprezentare a lumii, de factură vetero-testamentară, aceea în care Dumnezeu nu este corporal, în care figurația esenței nu este posibilă în cheie antropomorfă, se manifesta și ea cu aceeași vitalitate.

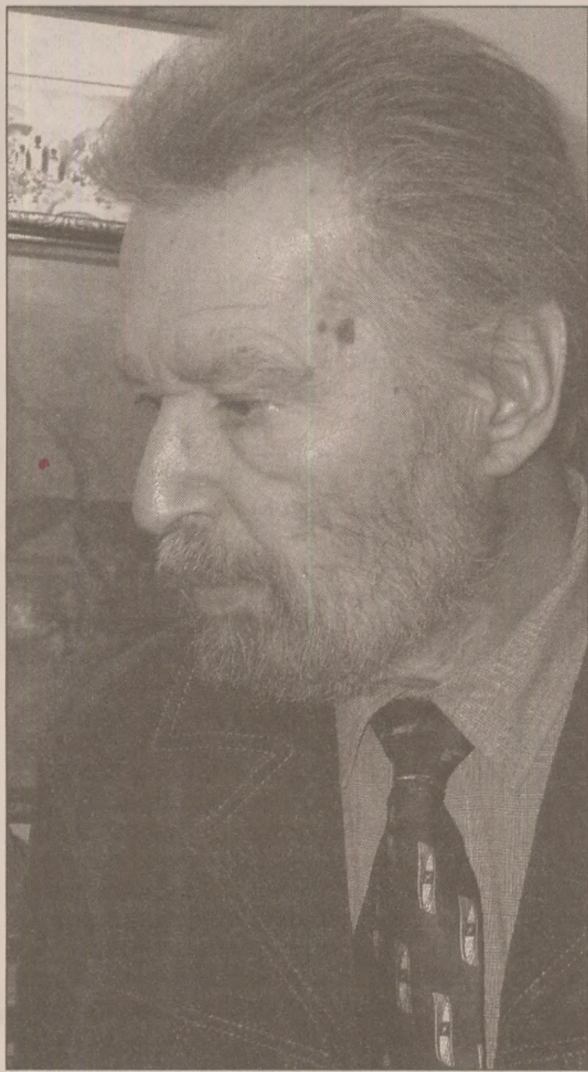
Secolul 20, mai exact începutul secolului 20, a separat, de fapt, cele două paradigme într-un mod decisiv, iar avangardele istorice, care includ dadaismul, futurismul, suprarealismul și așa mai departe, nu fac decât să prelungească și să accentueze încă o dată criza iconoclastă de pe vremea lui Leon al III-lea. Iar dacă e să facem un inventar al tradițiilor culturale, al educației privirii, așa cum s-au manifestat ele la începutul secolului 20, o să vedem că avangardele au o extrem de mare densitate de artiști care vin din trei mari tradiții culturale: unele din iudaism, altele din spațiul ortodox și altele din ambianța protestantă. Toate cele trei surse confesionale și filozofice sunt de factură nonfigurativă și ele nu și-au însușit tipul de civilizație antropomorfă, eroică, clasico-renascentistă, acela prin care statuarul a pătruns în civilizația contemporană.

Cel care marchează ruptura definitivă, sau, mai bine zis, cel care face trecerea de la sculptura ca formă gravitațională, ca formă newtoniană, către sculptura de tip imponderabil, către sculptura einsteiniană, este Constantin Brâncuși. Și orice episod din sculptura românească, și nu numai românească, de după Constantin Brâncuși nu poate fi judecat cu adevărat decât raportându-l la cele două mari paradigme, la cele două mari aspirații ale formei tridimensionale: la aceea clasico-renascentistă și la aceea iudeo-orientală. Brâncuși, fără să fie abstract, așa cum de multe ori se face greșeala de a fi definit, este poate cel mai concentrat sculptor realist, dar un sculptor non-figurativ. Brâncuși este interesat de un nou discurs asupra materiei, iar acesta nu implică exterioritatea, aspectele anecdotice și perisabile ale formei, ci esențele, conceptele, definițiile, scopurile ultime ale energiei vitale care se concentrează și se manifestă într-o formă. El nu sculptează pasărea, sculptează desprinderea de gravitație, sculptează zborul, nu sculptează peștele ca accident, sculptează fluidul, dinamica, nu sculptează cocoșul, sculptează ritmica muzicală a spațiului, nu sculptează foca, nu sculptează regele și așa mai departe, ci sculptează principii și circumscrie conceptele.

După Brâncuși lucrurile s-au clarificat și s-au amestecat în egală măsură. Foarte mulți au intrat în brâncușanismul minor, au intrat în discursivitatea pe care Brâncuși a

eliminat-o voit din preocupările sale, și au rămas în zona de periferie a sculpturii brâncușiene. Cei mai importanți sculptori de astăzi din România și din lume au un filon brâncușian, fără să fie epigoni sau parteneri mecanici ai lui Brâncuși. Și de la Henry Moore la Paul Neagu avem nenumărate exemple.

În acest sens, este foarte interesant de urmărit ce s-a întâmplat în sculptura românească. Generația din care face parte și Nicăpetre este una de sculptori exemplari și i-aș aminti aici pe Vasile Gorduz, Ovidiu Maitec, Paul Vasilescu, George Apostu, Gheorghe Iliescu-Călinești, Paul Neagu, Peter Jacobi etc. Dacă privim aceste prezențe în sculptura românească și universală în același timp, pentru că mare parte dintre ei sunt deja sculptori care

reprezintă în egală măsură spațiul cultural românesc și diverse alte spații culturale europene sau extra-europene, se va vedea foarte limpede că fiecare și-a identificat o zonă în care comunică cu Brâncuși, dar în care se și individualizează în același timp. Ovidiu Maitec, de pildă, și-a însușit zona clasică, o zonă care ține cumva și de spațiul aulic, de spațiul imperial, de acea metaforă a stabilității, a așezării definitive în loc și în timp. George Apostu este singurul nostru sculptor romantic, pre-gotic, și ilustrează o atitudine de tip prometeic, fondator, care este fascinată de formele grele, abia scoase din amorful materiei. Paul Neagu s-a dus și către zonele alternative, către modelarea spațiului și prin alte procedee decât acelea stricte ale sculpturii, făcând și performance, și instalații, și obiecte, încercând, prin toate, să redefinească relația cu spațiul, să creeze un nou raport cu acesta. Gheorghe Iliescu-Călinești s-a dus către zona decorativă, către zona care arată puterea de jubilație a pădurilor, puterea de jubilație a lemnului, aceea în care gravitatea este cumva lăsată într-un plan secund și bucuria de a trăi este adusă într-un plan mai apropiat, iar Gorduz și

Paul Vasilescu, prin interesul pentru modelaj, pentru suprafață și pentru lumină, l-au reconciliat oarecum pe Brâncuși cu Rodin.

În această orchestra de sculptori, în structura acestei generații, din punct de vedere tipologic, adică fără a face echivalări axiologice, Nicăpetre este un baroc cu tente expresioniste. El și-a însușit forța generatoare și regeneratoare a naturii și a materiei. A descoperit forțele germinției, a descoperit forțele htonice, stările de latență ale realului pe care le-a redimensionat, le-a restructurat, le-a reconstruit și le-a adus aproape de partitura muzicală a desprinderii de gravitație, a desprinderii de imperativele materiei grele. În mod fundamental, ca și Brâncuși, Nicăpetre este un cioplitor, este acel tip de conștiință artistică care se sfiște să se impună cu voluntarism în relația lui cu materialul. Cel care modelează lutul și apoi îl toarnă în formă definitivă, pomește de la principiul că înainte de a exista forma în materie, în substanța amorfă, există în propria sa reprezentare, în mintea sa, în interioritatea sa, el nefăcând decât să o scoată din propria sa ființă și să o adauge materialului pe care îl modelează. Cioplitorii, care reprezintă, într-un fel, maximum de ingenuitate, maximum de inocență, sunt cei care cred că rupând din materie, rupând din blocul de piatră, din trunchiul lemnului, așchie cu așchie, bucată cu bucată, la un moment dat, înăuntrul amorfului, înăuntrul blocului indiferent și lipsit de orice rezoluție în sine, vor găsi forma care așteaptă să fie descoperită. Nicăpetre este un căutător, este un cercetător înăuntru, în substanța lumii, și nu o conștiință care obligă lumea să ia formele propriilor lui reprezentări. Dar aceste lucruri nu trebuie înțelese mecanic și absolutist. Și cel care adaugă materie și cel care detașează materia ilustrează la fel actul de creație; reprezentarea interioară, forma mentală și forma sufletească sunt prezente în aceeași măsură în metabolismul sculptorului, doar tehnica și procedeul prin care el își descoperă propria interioritate îl așază, aparent, în realități cu totul diferite.

În ultima expoziție pe care Nicăpetre a organizat-o în România, cea din 2006, de la Biblioteca Centrală Universitară, au fost concentrați aproape 40 de ani de sculptură, din anii 1966-67, în orice caz de pe la mijlocul deceniului 7, și până la începutul acestui mileniu, până la începutul anilor 2000. Dacă urmărim traseele formelor sale se va vedea cu câtă strictețe își urmărește programul, cu câtă convingere își decupează formele, cu câtă acribie își cultivă obsesiile. Indiferent dacă e vorba de piatră sau de lemn, imaginarul său funcționează absolut identic și trădează o energie vitală, o capacitate de absorbție, de transmisie și de răspuns cu totul uimitoare. Cred că nu există în sculptura românească de astăzi un temperament artistic, în sine, de o asemenea vigoare și o inocență de o asemenea dimensiune. Faptul că nu s-au manifestat clivaje, că nu sunt rupturi în discursul său, că totul se leagă așa cum a fost enunțat, arată cu câtă precizie Nicăpetre și-a decupat lumea de forme încă din anii '70 și cu câtă perseverență și-a urmărit-o. Chiar atunci când trece la tridimensionalul de tip clasic, să zicem, la acela figurativ, reperatele lui de cioplitor și dinamica gândirii care țin de taietura directă rămân egale cu sine, proaspete și neperturbate.

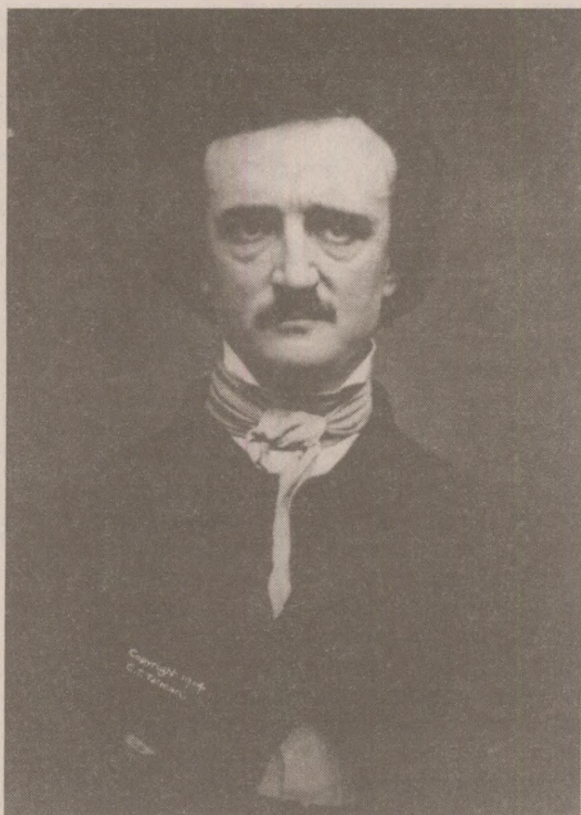
Dacă e să asociem diverselor stilistici interioare momentele prin care formele lui Nicăpetre au trecut, atunci ele s-ar înscrie în două mari categorii. Pe de o parte, acestea se înscriu într-un anume comentariu pe marginea structurilor bizantine și post-bizantine, unde ornamentica și un anumit tip de figurație hieratică se întâlnesc, și, pe de altă parte, aceleași forme se supun gestului impulsiv și urgent, de factură baroco-expresionistă, la capătul căruia se întrezărește, însă, nostalgia unui clasicism imperturbabil și senin.

Cam așa se vede, la o privire sumară, aventura sculpturii lui Nicăpetre la capătul a aproape patruzeci de ani de luptă și de reverie în pîntecele materiei. Al acelei materii care, iată, și l-a revendicat acum pentru totdeauna. ■

m e r i d i a n e

A

NGLISTUL clujean Liviu Cotrau a revenit pe piața noastră editorială cu volumul al treilea* din remarcabilul său proiect cultural de tipărire a operelor complete – aparținând romanticului american Edgar Allan Poe – în limba română. După proza scurtă a scriitorului, ediția *Poe* a profesorului Cotrau se oprește asupra romanelor (neterminate – în opinia majorității istoricilor literari

– deși, măcar în cazul primului, putem susține, pînă la un punct, contrariul) *The Narrative of Arthur Gordon Pym of Nantucket/ Povestea lui Arthur Gordon Pym din Nantucket* și *The Journal of Julius Rodman/ Jurnalul lui Julius Rodman*. Ambele opere duc înclinația autorului american către misterul morbid (transformat, în buna tradiție romantică europeană, în sursă de creație estetică exemplară) la un apogeu artistic, constituindu-se în repere fundamentale (în ciuda preferinței criticii mai degrabă pentru epicul poesc scurt!) ale literaturii de peste Ocean.

Pym, romanul exotic și prin excelență simbolic al lui E.A. Poe, este o parabolă despre relația complicată existentă între realitate și ficțiune sau, altfel spus, între *istoria trăită* și *istoria textuală*. Cîteva dintre temele majore ale narațiunii conțin axiomatice acest principiu fundamental: limitarea fatală a posibilităților de cuprindere, în timp și spațiu, a oricărei perspective umane date, ficționalizarea faptului istoric real prin reprezentarea lui textuală și divergența fenomenologică între aparență și realitate. Toate apar, mai mult ori mai puțin explicit, în frământările inaugurale și finale ale personajului-narator, Pym, precum și în evoluția neobișnuită a mărturiei sale narrative, de la voluptatea teoreticului și detaliului științific – pentru întărirea autenticității –, în prima parte, pînă la obsesia fantasticului absurd și aproape grotesc, spre sfîrșitul povestirii.

Statutul naratorului este foarte controversat de la bun început. Pym, în calitatea sa de „conștiință reflectoare”, oferă cel puțin două ipostaze narrative. Pe de o parte, el ar putea fi banuit *autonom*, în felul naratorilor din proza scurtă a lui Poe, stăpîn absolut adică pe trucerile lui de comunicare și în complicitate cu cititorul, neglijînd orice interferență a autorului propriu-zis. Pe de altă parte însă, este posibil să avem de-a face cu un narator *anexat* personalității scriitorului, o „mască” a identității creatoare. Întrucît, prin intermediul lui Pym, recunoaștem adesea metodologii estetice expuse de către Poe însuși, în eseuri și articole distincte (precum *The Philosophy of Composition/Filozofia compoziției*), cea de-a doua variantă pare mai apropiată de adevăr. Chiar naratorul ne spune, în introducere, că textul nu îi aparține integral. El a început să-l scrie la insistențele „domnului Poe”, scriitorul. Ultimul a intervenit în povestire – din rațiuni stilistice –, dar a redactat și capitole întregi atunci cînd eroul l-a rugat să o facă.

Cronica traducerilor

Călătorii inițiatice

Foarte interesant rămîne faptul că „dl. Pym” nu consideră necesar să ne spună care părți din roman îi aparțin (ne anunță vag că începutul a fost scris de către „dl. Poe”) sau măcar în ce punct „dl. Poe” intervine concret în text, susținînd că vom realiza singuri acest lucru pe parcurs. Desigur, nimeni nu reușește să facă vreo distincție cu certitudine, textul dovedindu-se pînă în ultima clipă a redactării – oarecum suspendată – foarte organic, din punct de vedere tematic, evenimential și stilistic. O mică ruptură reprezentatională se produce în momentul începerii aventurilor pe *Jane Guy*, povestirea devenind ceva mai profesională, mai aplecată asupra detaliului marinăresc și făcînd, prezumtiv, intrarea în scenă a omului mării (Pym). Supoziția nu rezistă, însă, în totalitate. Detaliile tehnice abundă și în aventurile de pe *Ariel* și *Grampus*. În ciuda asigurărilor date de Pym la începutul cărții, textul și existența se suprapun ulterior pînă la indistinct, realul devenind ficțional, iar ficționalul funcționînd ca adevăr.

Întorcîndu-ne la naratorul Pym, să remarcăm faptul că el este foarte reticent la propunerea de a-și redacta aventurile pentru publicul larg. Consideră că „reflecția” lor textuală poate fi mistificatoare și deviaționistă, cu atît mai mult cu cît, în absența jurnalului/cronicii de actualitate, ele se vor baza exclusiv pe memorie. Remarca lui Pym este, în fapt, mult mai subtilă, trimișînd nemijlocit la posibilitatea ca orice reprezentare umană (inclusiv cea textuală) să conțină germeii ficționalizării experienței ca atare. Tema principală a personajului este să nu-și dezamăgească cititorii care, parcurgînd varianta *textuală* a aventurilor sale *trăite*, l-ar putea considera mincinos. Totodată, el sesizează faptul că drumul de la istoria faptelor la istoria textului se suprapune cu drumul de la realitate la aparență ori de la ființare la „umbra” ființării.

Notabilă devine replica „domnului Poe” pe această temă. Persuasiv, el îl îndeamnă pe erou să treacă peste șovăieli, considerînd că sîngăria stilului ar fi un argument al autenticității faptelor prezentate și nu un dezavantaj estetic. Mai mult, editorul-autor stabilește o relație de invers proporționalitate între istoria textuală și istoria trăită. Cu cît textul este mai nestilizat, cu atît faptele vor avea mai acut marca veridicității. Cu alte cuvinte, dacă aparența, reprezentarea sau „umbra” ființării sînt mai puțin pregnante, realitatea, evenimentialul sau ființarea propriu-zisă au șanse de a fi sesizabile dincolo de cadrele butaforice, oferite de obicei percepției. Premisa „fenomenologică” a hibridului auctorial Pym-Poe este că percepția umană transfigurează universul faptic și, în cele din urmă, îl reconceptualizează ficțional. Realitatea dispăre așadar în interiorul semioticii implacabile a aparenței.

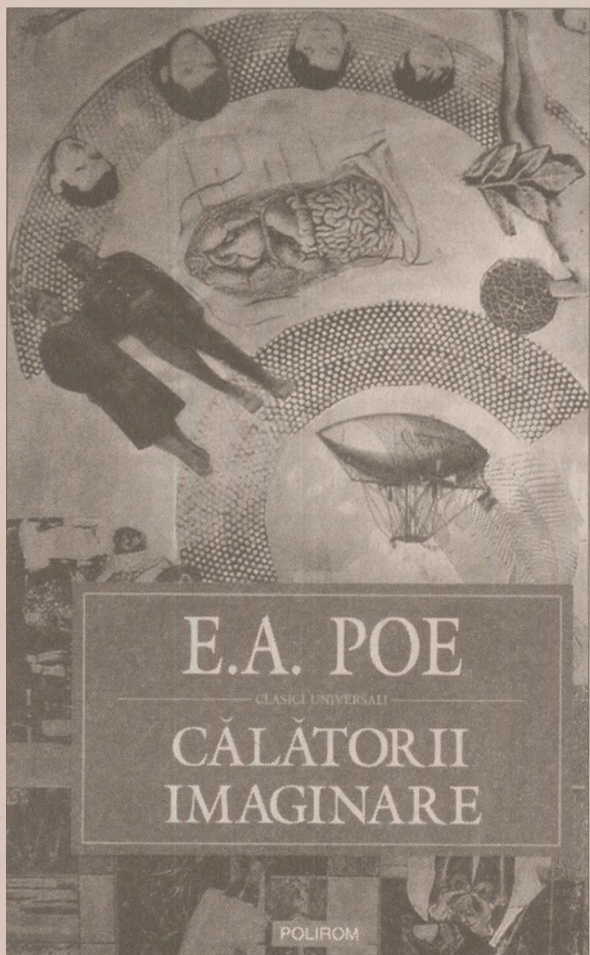
Să încercăm să observăm validitatea acestei prezumții introductive pe parcursul aventurilor marinărești ale eroului, prezentate succesiv de către „dl Poe”-autorul și „dl Pym”-naratorul (nu neapărat în ordinea menționată). Ideea succesiunii revine obsesiv în arhitectura generală a romanului, ea nerezumîndu-se la simpla substituție a autorului cu naratorul sau invers. O succesiune de momente epifanice (inițiatice) este povestirea însăși, din punct de vedere structural. Textul cuprinde trei secțiuni mari care se succed cronologic și evenimential, în funcție de aventurile lui Pym pe vasele inițierii sale: *Ariel*, *Grampus* și *Jane Guy*. Eroul „se formează” așa-zicînd permanent, în contextul acestui „circuit” empiric, evoluînd de la amatorismul aventurii de pe *Ariel* la profesionalismul și maturitatea de pe *Grampus* și, ulterior, *Jane Guy*.

Surprinzătoare este însă natura faptelor prezentate. Dacă la început acestea sînt însoțite de nenumărate detalii științifice, menite să le verifice autenticitatea, spre sfîrșit, ele cresc în dimensiunea lor fabuloasă și abundă în elemente supranaturale. Oricine observă diferența uriașă între maniera științifică, scrupuloasă, cu care naratorul

Teama principală a personajului este să nu-și dezamăgească cititorii care, parcurgînd textul, l-ar putea considera mincinos.

prezintă cauzalitatea tuturor incidentelor neobișnuite pe care le trăiește în cala vasului *Grampus* – din prima jumătate a romanului – și stilul exaltat, aproape oniric, sub impactul căruia ne descrie insula confracțiilor lui Nu-Nu ori înfîlnirea de gradul trei, pe care supraviețuitorii de pe *Jane Guy* o au cu ființa exotică albă, la finalul povestirii. În plus, succesiunile inițiatice din roman merg pe ritmuri diferite de derulare evenimentială. Inițial, faptele se succed lent, fiind estompate de lungi teoretizări pe marginea lor, iar, spre sfîrșit, densitatea și desfășurarea lor cresc semnificativ, narațiunea devenind extrem de dinamică.

Nivelele inițierii naratorului sînt delimitate exact de începutul/sfîrșitul experiențelor marinărești, pe fiecare dintre cele trei corăbii simbolice ale povestirii. La început, pe parcursul aventurii necontrolate – sub influența alcoolului –, la bordul lui *Ariel*, împreună cu prietenul Augustus, Pym este indubitabil un amator care, treptat, învață rigurile vieții pe mare. Ulterior, ascuns în cala lui *Grampus* și avînd insolita experiență a captivității alături de cîinele Tiger, el oferă imaginea unei personalități din ce în ce mai formate. Instinctul de supraviețuire, împreună cu inteligența sa pragmatică și abilitatea creării deprinderilor sînt remarcabile. Ele vor atinge apogeul în timpul foametei de pe *Grampus*, pentru a intra într-un deznodămînt al maturității stabile odată cu experiența de pe *Jane Guy*, al cărei jurnal de bord ne arată un profesionist complet, radical schimbat în comparație cu novicele de la bordul lui *Ariel*. Distingem aici natura de „cunoaștere în trepte” a experiențelor lui Pym. Succesiunea stadiilor sale de inițiere trasează o ascensiune cognitivă graduală. Mai mult, *avant la lettre*, ea instaurează un principiu fenomenologic – introdus de Maurice Merleau Ponty abia în secolul XX –, principiul „procesului de corecție” sau „al așezării în perspectivă”. Naratorul lui Poe are obsesia obiectivității și face orice pentru a o atinge. Citit atent, întregul roman nu reprezintă altceva

E.A. Poe – *Călătorii Imaginare*. Traducere din limba engleză, note și comentarii de Liviu Cotrau. Col. „Biblioteca Polirom”, Iași, Polirom, 2008, 328 pp., 39.50 RON

Mergeți în pace.

Organista face să răsune *Dormi, pruncule, liniștit*. Este acompaniată de țipete impresionante.

Americanul

Păr îngrijit, vopsit blond. Fața cu puține riduri, ochi vii, adolescenți. Săni opulenți. Dinți mai mult sau mai puțin albi, regulați. Picioare cu piele fină. Îmbrăcăminte bleu, mini, din material subțire, transparent. Femeia calcă drept ca un par. Vorbește un limbaj ales. Totul pare sub control, are aspect de mare doamnă. Care luptă cu toate mijloacele disponibile contra semnelor de bătrânețe. Cu succes. Se bucură nespuse de complimente, da, are nevoie de ele zilnic și e foarte mândră că pare binișor cu zece ani mai tânără. Fata de șaptezeci de ani încă mai lucrează ca patroană a unui magazin de elită care vinde toalete de nuntă.

- Nu de mult, un american și-a însoțit logodnica în magazin. S-au hotărât repede pentru o splendidă și scumpă rochie de mireasă. Mătase naturală. Dar mai erau necesare câteva mici ajustări. Cei doi au spus că vor trece peste câteva zile. Cam peste o săptămână sună în magazin telefonul mobil. Lui nu-i mai place rochia de mireasă. La întrebarea „Atunci ce-ai dori, mă rog?” americanul a răspuns ca o săgeată: „Pe dumneavoastră, numai pe dumneavoastră v-aș vrea, sunt de-a dreptul îndrăgostit de atunci”.

Societatea invitată la masă de frumoasa italiancă și-a ascuțit urechile așteptând încă o clipită ca să audă continuarea istoriei. Până ce doamna a izbucnit prima într-un răs lung, molipsitor.

Întâlnire cu Silvio Berlusconi

Lucca, în Toscana. Mișcarea politică Forza Italia a invitat, simpatizanții au venit cu duimul.

Aștept în ploaie, împreună cu o mulțime de oameni, în fața hotelului în care liderul politic cu suita sa și-au fixat reședința. El mai trebuie să se ferchezuiască, Silvio nu se prezintă oricum în locuri publice, chiar și din motive de securitate, e de părere vecinul meu. Șoferul președintelui e nervos, mut, pornește motorul limuzinei cu câteva minute înaintea sosirii stăpânului. De aerul poluat nu-i pasă nimănui. Berlusconi, „Il cavaliere”, cam mic de statură, cu dinți strălucitori ca pietrele scumpe și rare, apare, are o discuție scurtă cu un fan de fotbal și apoi drumul în mașină până la intrarea laterală a operei. Nu-i posibil să obții un loc la operă, s-a comunicat cu câteva zile înainte de întâlnire. Am totuși chef să-l ascult pe acest showman și mă folosesc de un truc: „Scrivo per un giornale svizzero, lasciatemi entrare per cortesia”.³ Și reușesc, un funcționar de la Forza Italia mă conduce în sală și-mi oferă un loc bun.

Înnul organizației Forza Italia produce atmosfera festivă. Steagurile flutură. Silvio, în costumul său negru de ultimă modă stă, desigur, în centru. Apoi curge un monolog. Fără manuscris. Ploaie de vorbe care nu spun mare lucru. Sloganuri. Punctul de vedere politic al unui impresar hiperliberal...

După scurt timp mi-a fost de-ajuns. Îmi iau rămas-bun de la baronul mass-mediei. Și, odată cu el, de la mulțimea exaltată care strigă din timp în timp și pare să cunoască numai un idol: Silvio, il Dio denaro.⁴

Prezentare și traducere de
Magdalena Popescu-Marin

¹ Bine ați venit, în română.

² (It.) Asta e mafia.

³ (It.) Scriu pentru un jurnal elvețian, lăsați-mă, vă rog, să intru.

⁴ (It.) Zeul ban.

Linard Candreia

Pietre de pavaj

Scriitorul elvețian de expresie română și germană s-a născut în 1957 în teritoriul surmiran din partea centrală a cantonului Grisons, petrecându-și copilăria la Casti, unde a urmat cursurile școlii primare. Și-a dorit să lucreze cu copiii și, după terminarea studiilor (Școala normală la Chur/Cuera, Universitatea din Friburg), a funcționat ca profesor la școala elvețiană din Catania/Sicilia (1986-1990). A predat apoi istoria și limbile străine la Liceul comercial din Glion/Ilanz (1990-2003), iar din 2003 predă la o școală din cantonul Basel (în localitatea Laufen), părăsind cantonul natal, dar continuând să scrie în română. Este un om activ în politică și pe tărâm cultural (face gazetărie și muzică).

Linard Candreia este cunoscut ca scriitor prin miniaturile sale, un tip de proză foarte scurtă, consemnând un detaliu de viață. Subiectele sunt foarte variate, el aplecându-și cu interes urechea la ce povestesc oamenii într-un local, în tren, pe marginea drumului, în adunări, la telefon etc. Multe dintre „miniaturi” sunt rodul propriilor sale observații sau trăiri. Menționăm volumele: *Notițe din Sicilia* (1990), *Pietre de pavaj* (2003), *Miniaturi* (2006).

Traducerile de mai jos sunt selectate din volumul bilingv (scris în română și germană) *Pietre de pavaj*.

Tată, fii „cool”

Elveția devine al 190-lea membru al ONU. Festivități la New York.

Tatăl urmărește la televizor ziua istorică și se înfurie rău de tot.

Președintele Confederației abia menționează româna la New York, în fața venerabilei adunări a ONU.

Un jurnalist discută după aceea cu magistratul, atingând și acest aspect. Președintele se apără. N-a spus nici un cuvânt în română, fiindcă ar fi fost probleme de traducere simultană, iar el stăpânește prea puțin graiul românilor.

- Du-te la Chicago cu justificările tale neghioabe. Ia exemplu de la Kofi Annan, el e O.K., el a pronunțat un frumos *beinvegni*, strigă tatăl.

Băiatul de 19 ani îl potolește:

Tată, fii cool, stai liniștit pe covor!

Tatăl se mai înfurie o dată în zilele următoare. Nicio reacție în presa română, niciun comentariu din partea autorităților.

Nu zic nici păs, lașii, se amestecă mereu în gloată.

Definiția mafiei

Discuții înflăcărâte la Marea Ionică, aproape de Catania (Sicilia) cu privire la termenul *mafia*.

Există definiții cunoscute și mai puțin cunoscute. Exemplul cel mai deosebit îl propune adunării teribil de înfierbântate *il maresciallo della guardia di finanza* (agentul gărzii financiare):

- Ascultați-mă bine, capul mafiei din Catania, Santapaola, s-a întâlnit cu ani în urmă cu un baron și a onorat repede această persoană respectată sărutându-i mâna dreaptă, pentru ca peste câteva secunde să se întorcă și să scuipe jos. *Questo è mafia!*²

Țipete

În fiecare an are loc același scenariu în una dintre cele două biserici din orașel. Copiii cântă colinde, în vreme ce un băiețel în scaun cu rotile, așezat la marginea unei bănci din primele rânduri, începe să țipe, încât ba unul, ba altul, dintre cei prezenți se plânge în sinea lui sau mormăie încet. Anumite figuri întunecate trădeză gânduri rele, de tipul: „Ce obrăznicie, mama acestui handicapat e vinovată de galăgia asta insuportabilă. Copiii noștri pregătesc cu grijă Crăciunul și sunt întrerupți de țipetele lui ascuțite, fără nicio noimă.” O femeie spune în șoaptă: „În timpul anului, nu prea o văd în biserică pe mamă cu acest copil, de ce apar ei tocmai acum, în seara de Crăciun?”

Slujba solemnă din casa Domnului, plină de lume, își continuă totuși firul obișnuit. Melodiile cunoscute, cântate împreună de credincioși, întrec țipetele sporadice ale copilului handicapat. La sfârșitul slujbei, credincioșii asteapta binecuvântarea. Dar, în seara asta, preotul se hotărăște să schimbe puțin ritualul. Părăsește altarul cu pași ușori, se apropie de copilul din scaunul cu rotile, îi ține mâinile firave într-ale lui și declară cu glas blând:

- Dragă Reto, sârbătoarea de Crăciun e un eveniment plin de bucurie, unde toți sunt bineveniți, toți sunt deopotrivă în ceata Domnului, oricine are dreptul să se exprime după puterea lui. În lumina asta, vă doresc tuturor un Crăciun fericit, în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.

decît un gigantic proces al autocorectării, un mecanism al determinismului matematic și al calculului probabilistic. Pym vrea veridicitate cu orice preț și, de aceea, dilată evenimentialul sub lupa microscopului, pînă la revelarea nervurilor invizibile, cu care faptele sînt legate în motivația lor cea mai obscură. El este pregătit pentru surprizele percepției, conștiința sa autocorectoare fiind permanent deschisă unei reprezentări fenomenologice (“așezări în perspectivă”) aproape științifice.

Un foarte bun exemplu al acestei disponibilități fenomenologice ramîne episodul petrecut pe *Grampus*, după intrarea vasului în derivă, doar aparent o licență grotescă de tip poesc. În realitate, avem aici schema procesului de corecție dezvoltat la nivelul întregii cărți. Devastați de foame, supraviețuitorii catastrofei de pe *Grampus* zăresc în depărtare un vas, trăind prima licărire de speranță într-un coșmar fără sfîrșit. Pym expune gradual, toate senzațiile trăite de el la vremea respectivă. Crede mai întîi că marinarii, vag vizibili la bordul navei ce se apropie, fac, prietenește, semne cu mîna, și dezvoltă un întreg scenariu entuziast pe tema iminentei salvări. Apoi, pe măsură ce perspectiva asupra realității se îmbunătățește, “autocorecția” fenomenologică îl aruncă în cea mai cruntă disperare: pe corabia în cauză sînt numai cadavre intrate în putrefacție și legănate de vînt, iar ceea ce părea un zîmbet binevoitor este doar maxilarul unui matelot, dezvelit lugubru de procesul mumificării.

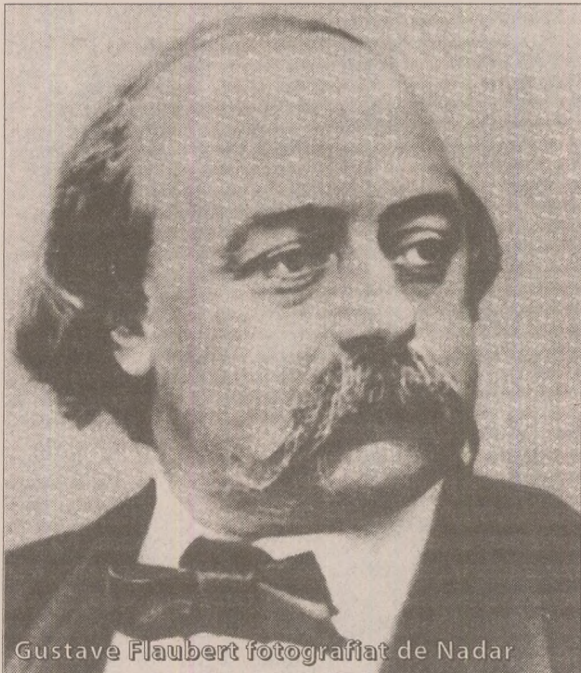
Aventura finală însă, din insula Tsalal, pare să ascundă, în clarobscurul ei metaforic, sensul major al alegoriei lui Poe. Stranițetea terifiantă a ținutului și locuitorilor săi este ilustrată de prezența copleșitoare a culorii negru în orice formă de viață. Primim informația înfricoșătoare că băștinașii nu au nici măcar „albul” ochilor, iar dinții le sînt, de asemenea, negri. Din apele insulei răzbate o întunecime maladivă și cîteva incidente la care Pym asistă confirmă presupunerea că albul reprezintă aici un pericol vital. Blana animalului polar vînat de către echipaj cu ceva timp în urmă, adusă la bordul corabiei, stîrnește un val de îngrijorare printre autohtoni. Ei vor dansa în jurul mormanului de păr alb, isterizați în mod acut, invocînd bizare forțe teurgice cu strigătul – „Tekeli-li! Tekeli-li!”. Contrastul dintre alb și negru trimite la un palier simbolic mult mai profund decît erau, probabil, pregătiți cititorii americani ai lui Poe, din veacul al XIX-lea, să înțeleagă.

Ultimii supraviețuitori de pe *Jane Guy*, Pym și Peters, împreună cu băștinașul Nu-Nu, atunci cînd evadează de pe insulă într-o barcă, sînt martorii confruntării terifiante dintre alb și negru. La vederea pescărușilor albi, indianul începuse deja să strige „Tekeli-li!”, pentru ca, la apariția misterioasă, din ape, a unei gigantice siluete albe, să moară instantaneu. Surprinși ei înșiși de șocul psihologic al băștinașului, Pym și Peters nu au timp să conștientizeze miracolul întîmplării, întorcîndu-se spre trupul inert din ambarcațiune. Antagonismul simbolic al culorilor pare de aceea menit să rămîna, inițial, un mister total, întrucît povestirea naratorului se oprește subit chiar în acest punct. Într-o notă finală, parțial explicativă, „dl. Poe”, autorul, deplînge faptul că textul rămîne suspendat tocmai în momentul tensiunii maxime, datorită morții lui Pym și plecării lui Peters, singurul care ar mai fi putut aduce completările necesare, dar își asumă, cumva pervers, rolul oferirii unei “hermeneutici” a situației.

“Dl. Poe” consideră că enigma lumii observate de Pym își are explicația în prăpăstiile și peșterile existente pe insulă și desenate de narator, fără vreun comentariu însă. Alăturînd semnele creionate de marinar, „dl. Poe” pretinde că a extras rădăcina etiopiană a unui cuvînt care înseamnă „a fi întunecos”. Într-o altă formă de aranjament a figurilor, el obține rădăcina „a fi alb”, pentru ca, în totalitatea lor, formele să dea construcția egipteană „ținutul de la miazăzi”. De fapt, acest joc “savant” este metafora ultimă folosită de “dl. Poe” pentru a ne deruta (să nu uităm că scriitorul a fost un maestru al mistificărilor!). Interacțiunea dintre *alb* și *negru* reprezintă *modul în care se face literatura*, “ieșind” din invazia semnelor pe pagina albă și “încifrînd” realitatea într-un cod. De asemenea, ea “fișnește”, căznit, aidoma fantomei apelor din final, din “întunericul” subconștientului, pentru a naște, ultimativ, “lumină”. O lecție admirabilă, să recunoaștem, de postmodernitate în plin romantism american!

Codrin Liviu CUȚITARU

Gustave Flaubert fotografiat de Nadar

Se cuvine salută reeditarea lui *Salammbô*, în traducerea Irinei Mavrodin, recent apărută la Leda. E una dintre operele lui Flaubert cele mai enigmatice, cele mai paralizante pentru comentatori, nu o dată derutați de multiplicarea punctelor de vedere și, mai grav, dornici să tragă concluzii, uitând de avertismentele maestrului, pentru care mania de a trage concluzii e simptomatică pentru răul suprem, prostia.

Derutată e și masa cititorilor, pierduți în descrieri de bătălii și ospete, în descrieri de obiecte, a căror proliferare sufocă narațiunea și uneori însăși semnificația; pierduți în meticuloasa, aproape erudita reconstituire a Cartaginei, o lume dintotdeauna mult mai străină decât antichitatea greco-romană, care și ea ne este din ce în ce mai departe. S-a făcut o paralelă între Europa secolului al XIX-lea și orașul-stat întemeiat de fenicieni – civilizație mercantila, rafinată și dură, superstițioasă și chinuită de spaime, surprinzător de puțin cunoscută, poate fiindcă vocea învinșilor nu e ascultată, sau poate fiindcă n-a dat artiști remarcabili. – Un critic susținea că ne putem îndoi de seriozitatea „unei povești cu un schematism de benzi desenate”, ce pare uneori o farsă; o poveste gustată mai ales de copii, un public inocent și crud, ce nu va căuta psihologie și, amator de filme unde singele curge gărlă, nu va fi oripilat de avalanșa de atrocități. Într-adevăr, există în Franța, și probabil nu numai, elevi care preferă un roman epic *Doamnei Bovary*. Adulții, dincolo de strălucirea limbii – egal distribuită, obositor pentru unii, nu doar în pasajele de antologie –, vor descoperi o parabolă sofisticată și teribil de amară; un fel de manual de cinism, pe fond de disperare. Narațiunea aceasta de o frumusețe stranie, sălbatică, halucinantă, e o scriere pentru cinici, artiști și adolescenți între doisprezece și șaisprezece ani.

E sigur că în 1862, anul apariției cărții – anul *Mizerabililor*, totodată, cu dulcegăria și patosul lor umanitar –, a avut loc o neînțelegere de proporții: artistul, care până la moarte nu va mai cunoaște asemenea succes, s-a văzut sărbătorit de burghezi disprețuiți, pe care voia să-i șocheze cu o carte pe care azi nu greșim numind-o antiumanistă, subversivă, o carte realizând o operație de dezvrăjire. Mai surprinși au fost criticii vremii; Sainte-Beuve, alegându-și cu grijă cuvintele („puțina imaginație sadică”), descoperirea ceea ce avea să ajungă un loc comun al exegeților: influența marchizului de Sade, cu viziunea lui teribilă despre natura umană. Răspunzând acuzației că ar fi atras de macabru, Flaubert invoca masacrele din timpul Revoluției Franceze, al celei de la 1848 sau, mai recent, al războiului civil american, orori comise în țări pretins civilizate. Tocmai fragilitatea distincției civilizație – barbarie e una dintre cheile romanului; toate cruzimile din *Salammbô* au o dimensiune profetică, dacă ne gândim la hecatombe secolului XX. E semnificativ ce găsim într-o scrisoare a autorului: „Poate că războaiele dintre rase vor reîncepe. (...) Întregul Orient împotriva întregii Europe, lumea veche împotriva celei noi”.

Orientalism, nevoie de evadare, iubire imposibilă culminând în moarte (foarte pe gustul secolului al XIX-

Pentru copii și cinici

lea), între o domniță melancolică și un barbar plin de vitalitate, fantasme sadomasochiste, ce le dau o pâine de mâncat psihanalizilor, imaginar al cruzimii; s-a vorbit de o estetică a excesului, îndatorată romantismului frenetic, de închipuit fără umbra divinului marchiz. Detestând epoca modernă, meschină și sufocantă, Flaubert se întoarce spre un trecut violent, în care credea că pasiunile se mai puteau exprima liber. Evită acele figuri ale Antichității despre care ni s-a păstrat o imagine mai clară, figuri exemplare, supuse idealizării, ce au ajuns asociate eroismului sau măreției; paradoxal sau nu, la sfârșitul vieții plănuia o scriere inspirată de bătălia de la Termopile, ce ar fi continuat exemplaritatea protagoniștilor celor *Trei povestiri*, fiecare cu felul lui de sfințenie. Structurile narative sunt deconstruite într-un mod diferit de *Bouvard și Pécuchet*. Dezgustat în fond de convențiile romanului, artistul creează un soi de epopee a maselor, lipsită de personaje atașante – deși sunt de acord că i se poate atribui o anumită măreție lui Mâtho, învins și omorât în chinuri groaznice –, unde nu iubirea este centrul de greutate, iar miticul primează în dauna psihologicului, ce și-ar fi avut prea puțin locul aici. Flaubert era convins că e dificil să pătrunzi în mintea unei femei din Orientul atât de fascinant pentru el, cu atât mai mult în mintea uneia de acum mai bine de două mii de ani. Pradă unor forțe obscure, *Salammbô* confundă primele impulsuri erotice cu aspirațiile mistice. În pofida etimologiei – a fost remarcată ironia –, nu e o făptură a păcii; e, dimpotrivă, aducătoare de nenorocire și moarte, somptuoasă încarnare a femeii fatale, mitul literar pe care nicio altă epocă nu l-a exprimat cu atâta forță. Fiica generalului Hamilcar Barca, pe care îl vede rar, și de care se teme, izolată de semenii prin nașterea înaltă, se plictisește printre bijuterii, parfumuri și stufe scumpe, aproape la fel de puternic ca Emma Bovary în colțul ei trist din Normandia. Infernului cenușiu din Yonville îi corespunde peste timp acela colorat din Cartagina; lumea ca abator, pare a spune, resemnat, Flaubert. Nici animalele nu scapă de legea cruzimii universale: leii răstigniți de țărani; peștii sacri, uciși de mânia mercenarilor; nevăstuicile arse de vii, pentru a pregăti un leac. Totul stă în picioare prin forța stilului; jocul analogiilor și simetriilor înseamnă o formă de a atenua haosul, o injecție de ordine. Multe scene au un caracter cvasionic; printre cele mai izbutite, cea petrecută sub cort pomeste, evident, de la un episod biblic, Cartea Iuditei.

Flaubert văzut de caricaturistul Lunot, 1860

Se cuvine salută reeditarea lui *Salammbô*, în traducerea Irinei Mavrodin, una dintre operele lui Flaubert cele mai enigmatice.

Răsculații sunt fascinați de metropola pe care urmăresc s-o distrugă; se află printre ei și nomazi care nu văzuseră niciodată un oraș. Revolta celor dominați împotriva puterii colonizatoare îi permite romancierului un studiu al resentimentului, iar unor comentatori neinspirati, să vorbească prea mult despre Marx și capital. Se detașează figura lui Spendius, una dintre căpetenii, natură oarecum intelectuală, fost sclav, fiul unui retor grec și al unei prostituate – genealogia nu e întâmplătoare, avem de-a face cu un vorbitor priceput și lipsit de scrupule –, capabil să-i manipuleze pe răsculații rudimentari, ce cred în transparența cuvântului. Demagog abil, însetat de revanșă, cu urmași în secolul XX – din nou, un element profetic –, Spendius, poliglotul, profită de confuzia din rândul mercenarilor, unde se întâlnesc felurite popoare, ce se înțeleg greu între ele; ocazie, pentru Flaubert, de a-și exprima pesimismul lingvistic; și aici, ca și în *Bouvard* sau *Dicționarul ideilor primitive*, chiar dacă mai puțin radical, există o revoltă împotriva semnificației. Înțelegerea dintre oameni nu e posibilă, chiar și acolo unde există bune intenții, ca la bătrânul cartaginez Giscon. Criza limbajului și criza fundamentelor religioase: alt resentimentar – și altă ființă izolată, ca *Salammbô*, a cărei educație i-a fost încredințată – e libidinosul eunuc Schahabarim, marele preot al zeiței lunii, Tanit, mutilat și afectiv și trupest; însetat de certitudini și neputincios, presimte prăbușirea legăturii, cu zeii. Pe *Salammbô* și pe mentorul său o distanță imensă îi separă de oameni; sunt și ei maști ale artistului, cum e întrucâtva și Spendius, conștient de puterea și vidul cuvintelor.

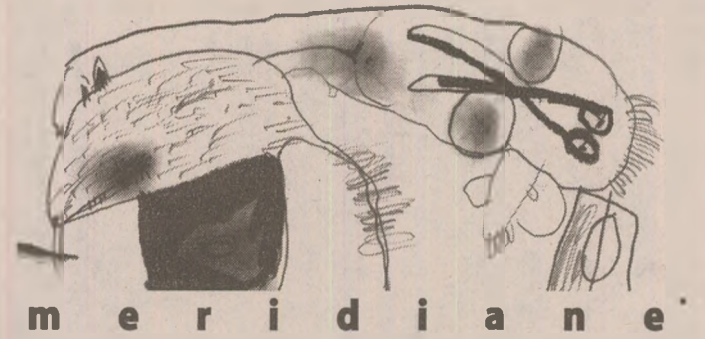
Mai complex decât fostul sclav e Hamilcar, modelat în bună măsură după ceea ce știm din surse părintoare despre fiul său, mult mai celebru, Hannibal, a cărui perfidie, după Titus Livius, o întrecea pe aceea, legendară, a semînției sale. Hamilcar e un manipulator unde se întâlnesc, aproape de perfecțiune, cinismul politic și cel militar; nemairaportându-se la divinități, crede, s-a observat, doar în sine însuși. Cinismul lui Spendius e unul al slăbiciunii și resentimentului; la Hamilcar există în schimb o julație a forței. Printre cartaginezi, el e un învingător, și nu onestul Giscon, victima mercenarilor, depășit de un război atât de murdar, încât vechi istorici ca Polibiu nu-i găseau un precedent. Un amurg al zeilor: Flaubert, nihilistul, era atras de perioadele din antichitate de slăbire a credințelor religioase; aici, zeii s-au retras, iar eroul salvator care ocupă scena în final e uns cu toate alifiile – altfel decât la Wagner, cu care se poate face o paralela.

Triumful lui Hamilcar e, firește, unul relativ, Cartagina fiind, o știm, condamnată; în *Salammbô*, roman al unei civilizații amenințate, o lume de un materialism brutal, care trăiește o criză a religiei, găsim deja obsesia decadentei, atât de puternică în literatura franceză a deceniilor ce au urmat. Orașul dominator și lacom, ce se știe vulnerabil, e cuprins de un fel de nevroză colectivă. Are o dimensiune alegorică boala care îl desfigurează pe Hannon, grotescul personaj (creație enormă), literalmente putred până în măduva oaselor; putredă și fără scăpare e însăși trufașa cetate. Hannon, s-a spus, e nu în ultimul rând un prost, cum mai sunt și alții în roman. La temelia răului, hrănind discordia, se află prostia: ea îi face pe oameni să se măcelărească, alături de cupiditate, rea credință și resentiment.

Toma Pavel considera că mai mulți autori francezi dintr-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, remarcabili prin lipsă de încredere în om și rece detașare, formează o școală a disprețului: Flaubert, frații Goncourt, Zola. Adușându-i pe Barbey, Villiers, Léon Bloy (oameni care nu întotdeauna au cota meritată), pe mai puțin realizatul Octave Mirbeau și pe alți câțiva, aș vorbi mai degrabă de ferocitate, dublată adesea de o fascinație a răului, trăsături care-i fac teribil de actuali. Evocând conștiința crizei, prăbușirea valorilor, să nu ne gândim doar la unii prozatori ruși sau la Viena din jurul anului 1900; ceea ce Franța a avut de spus, a spus-o cu strălucire.

Mircea LAZARONIU

Prin anticariate

Les trois Grâces

ARĂRILE vieții și ale morții sînt vegheate, de cînd e lumea, de trei femei, sub nume foarte diferite. Fețe ale liniștii sau, dimpotrivă, ale patimii. Grații, Graie, Hesperide, Erinii. Viața și moartea însele, între care crește, frămîntată, conștiința ireductibilei lor asemănări. Nu altcuiva decît preaomenescului acestei treimi, avîntat, cînd s-ar voi sovăielnic, îi scrie Bogza, în „epoca haotică și prerevoluționară a anilor 1930“, un *Cîntec de revoltă de dragoste și moarte*. Va apărea în '45, ilustrat de Marcela Cordescu, la Fundația Regele Mihai I. Un atentat, ca toată avangarda, la mizerabila condiție umană, dar un atentat slab, chinuitor, gîndit pe picior mare și destrămat, metodic, de dintele decrepitudinii. Artizanul lui, scînteie sarită din romantismul revoluționar, e-un „tânăr neîmblînzit, haotic, revoltat mai întîi/ de destinul biologic al lumii.“

Cele trei femei, în care se strîng viața și remușcările oamenilor, moartea, regretele, răpățul și neputincioasele lor furii, nevolnicia și pragurile, dorința de a sparge și slăbiciunea de-a clădi sînt, în *Cîntec...*, o fecioară galbenă, de ceară, care le joacă pe rînd și, neapucînd s-o trăiască pe nici una, le anunță, totuși, pe toate. *Correspondențe*, à la Baudelaire, s-ar putea numi, pe altă parte a poeziei, această incantație către dezastre. *Correspondențe* ca între semne rele, ca între coșmaruri și încă mai feroasa lor întrupare din vîntoasele lumii. Zonele de întuneric zdrențuit din ilustrațiile Marcela Cordescu, schițe de basm fără acțiune, în care suieră golul, instantanee de țară părăsită, „peisajele stranii ale dragostei nostalgice și exasperate“.

Superstițioșii, și nu numai ei, știu cît pot fi de neliniștitoare descoperirile acestor potriviri purtîndu-și, prin lume, reaua menire. Asociațiile pe care le iscă priceperea de-a prinde firul, dincolo de impresia de devalmășie avangardistă, în care toate cuvintele și școlile sînt neamuri, a lui Bogza străpung cortine de istorie cu pintenul romantic al nelipsitului, neocolitului *memento mori*. În fiecare creație e-o execuție: „fecioară galbenă rudă cu inima conspiratorilor și gloanțele plutoanelor de execuție/ așa cum noaptea de 3 Mai 1808 (*Tres de Mayo*, ziua împușcării prizonierilor spanioli de către trupele lui Napoleon, după ce, spune șeful armatelor franceze în Spania, poporul din Madrid *s'est laissé entraîner à la révolte et au meurtre*; titlul unui tablou de Goya – n.m.), e rudă cu geniul îngrozitor al marelui Goya.“ Din nou, pretutindeni, fatala cifră trei, a antitezelor și-a rudeniei înspăimîntătoare dintre ele. Între *dos* – al revoltei și morții, și *tres de Mayo* diferența o face arta.

Semnele ordinare, dintre lucrurile care i se-ntîmplă oricui, sînt puse pereche cu marile tragedii, demascînd, romantic-inflamat, cum cancerizează istoria din pricina negului de pe nasul cine știe cărui cămătar: „fecioară galbenă rudă cu nostalgia, cu revolta, și cu sinuciderea din privirile mele/ așa cum nopțile de insomnie sunt rudă cu drapelele negre care flutură la poarta/ lugubră a ospiciilor/ și radiografiile cutiilor craniene, cu surâsul/ tragic al marilor poeți.“

Aceleași cuvinte, ca-ntr-un dans de iele, umplu paginile prin acumulare, delir maniacoal bîntuit de presimțiri de Casandră, de speranțe pierdute în ultima clipă, între inutil de devreme și regretabil de tîrziu: „fecioară galbenă rudă cu nebunia, cu sinuciderea și cu celelalte privilegii violente/ ale dragostei și ale biologiei/ așa cum ochii măriți de groază ai marinarilor, sunt rudă cu valul uriaș care în/ ultima clipă le înghite corabia.“

Imagini voalate cu vitriol care, în loc să le dea tărie, le dizolvă, pictate într-un galben de momîie și luîndu-și cruzimea din mezalianțe cu rezervoarele de depresie curată, motivată istoric, ale civilizației chinuite, ca de icnetele mătușii bătrîne, de cocoșele biologiei, își schimbă poziția, sucite într-un manual de scriere experimentală, care vrea să afle cît poți să compui cu aceleași note. Invariabil, atunci, cîteva din versetele prevestind apocalipsa orașului, încăpută sub o frunte emaciată de poet, sînt repetiții obosite, zături ale unor foste viziuni, siluind demonul în arlechin. Tensiunea trebuie să se spargă, cușca să se deschidă: „și mai departe/ și mai departe, adică dincolo de spuma albastră a oceanelor, dincolo/ de meridianele cerești pe care ultimele planete se învîrtesc obosite în jurul soarelui/ foarte departe/ foarte departe, adică acolo unde nu ajunge decît închipuirea, și numai de acolo infinit mai departe/ plutesc nebuloasele.“

The undiscovered country from whose bounds/ No traveler returns și cîmpia fericirii la care înjește poezia aceea bună, care se poate cînta fie la muzicuță, fie la fanfară, se vîd deopotrivă în metafora neagră, împinsă dincolo de pragul senzorial la care umorile se amestecă: „ocean și nebuloase din nopțile mele de febră/ și de insomnie/ ocean și nebuloase, îndepărtate splendori, din/ nopțile mele de poezie,/ cînd aplecat asupra cuvintelor ca peste tăioase săbii/ le-am strâns, plin de nostalgie și de revoltă, în cîntecul fecioarei galbene rudă cu/ marile/ cu îngrozitoarele dezastre ale dragostei.“ A treia cale, care le dă, vieții și morții, prin înțelegerea exploziilor ce răvășesc, deopotrivă, ființa și violența ei amintire (fără de care dispariția nu-i decît o dulcegărie), neabătuta lor grație.

Simona VASILACHE

Bref

Biblia și Coranul

● Cele două texte sacre, ale creștinilor și musulmanilor, *Biblia* și *Coranul*, sînt azi raspindite în lume cu ajutorul noilor tehnologii de comunicare și concurează în propagarea cît mai largă a religiei lor. Biblia este difuzată (vîndută sau dăruită) în peste o sută de milioane de exemplare anual (numai în SUA se vînd în fiecare an biblii în valoare 650 de milioane de dolari, iar organizația evanghelică Gideon's International dăruiește o carte în fiecare secundă). Pe de altă parte, Coranul nu e doar cea mai citită carte din lumea musulmană, ci și cea mai recitată din memorie (Coran semnifică în arabă „recitare“). Războiul celor două cărți sfinte s-a mondializat. Dacă la 1900, 80% din creștini trăiau în Europa și SUA, astăzi ei nu sînt în țările dezvoltate decît vreo 60%. Același fenomen și pentru islam, care în 1900 era concentrat în lumea arabă și în Asia de sud-est iar acum e infiltrat mai peste tot (de exemplu, Marea Britanie are azi un număr egal de anglicani și practicanți musulmani). Mondializarea, noile tehnologii și bogăția crescîndă au dus la un adevărat război comercial între *Biblie*

și *Coran*. Dacă o rețea mondială care adună 140 de societăți biblice a difuzat deja 500 de milioane de biblii în China, țara oficial atee, Arabia Saudită tipărește și distribuie, sub egida Ligii islamice mondiale, cam 30 de milioane de exemplare din Coran anual. În plus, ambele texte sacre pot fi descărcate de pe Internet, pot fi ascultate pe un ipod, iar mai multe canale de radio și televiziune sînt consacrate exclusiv difuzării Bibliei, respectiv Coranului. În această batalie a Cărilor, musulmanii sînt dezavantajați de faptul că religia lor afirmă că în *Coran* e conținut însuși cuvîntul lui Allah dictat de arhanghelul Gabriel profetului Mahomet, deci în cartea lor sfîntă nu se susține un adevăr, ci ea însăși este Adevărul, ceea ce respinge în principiu ideea de traducere. Pe cînd *Biblia* este tradusă în aproape toate limbile pămîntului (inclusiv în inuit și creola afro-americană). Oricum, e o certitudine că ambele cărți sacre vor continua să exercite o influență crucială asupra situației geopolitice din secolul XXI – scrie publicația londoneză „The Economist“.

O poetă de referință

● La 83 de ani, Friederike Mayröcker este scriitoarea cea mai cunoscută din Austria, după Elfriede Jelinek. De cînd a primit în 2001 Premiul Büchner și de cînd Editura Suhrkamp i-a publicat, în 2004, o ediție completă de poeme, ea a devenit o figură de referință a literaturii germanofone. Împreună cu soțul ei, sarcasticul și turbulentul poet Ernst Jandl (1925-2000) cu care a alcătuit cuplul far al avangardei austriece din anii 1960-1990, Friederike Mayröcker e studiată de germaniști în universitățile lumii, dar puțin cunoscută în afara țării de limbă germană, și fiindcă e foarte dificil de tradus. În 1999, cînd a apărut cartea ei ineluctabilă (poem în proză – jurnal – autoficțiune) *Brüt sau grădina curtezanilor*, criticii din Austria, Germania și Elveția au considerat-o un eveniment, o experiență de lectură unică, pentru cititori cultivați și rafinați. Doi traducători francezi au lucrat mai mulți ani la echivalarea lui *Brüt* în limba

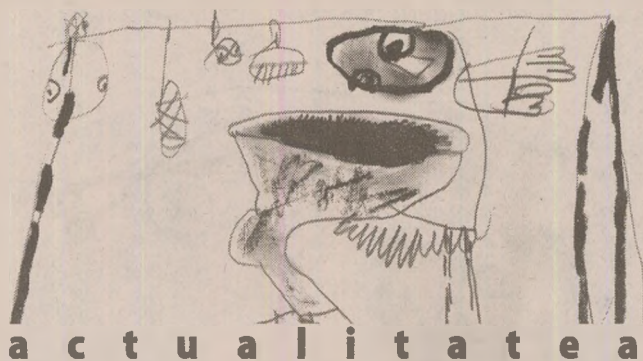
lui Voltaire și au reușit un adevărat tur de forță – scrie „Magazine littéraire“ din aprilie.

Nastoișciaia Liubov*.wrt

● În Rusia a apărut luna trecută primul roman scris nu de o ființă umană, ci de un computer. La originea evenimentului stă editura Astrel din Sankt Petersburg și directorul ei, Aleksandr Prokopovici, care avea nevoie de un roman vandabil, al cărui titlu îl găsise: *O iubire adevărată*. Cum nici unul din scriitorii cărora li s-a adresat n-ar fi fost în stare să producă atît de repede cartea, a decis să încredințeze sarcina unei echipe de informaticieni. Ei au pus la punct în cîteva luni un program, PC Writer 2008, capabil să dea „talent epic“ creierului electronic. Extrase din proza a 13 mari scriitori au intrat în ordinatoarele, precum și „date personale“ ale eroilor, descrieri ale aspectului fizic, caracterului și modului de a vorbi al fiecăruia. Ca bază, a fost ales *Anna Karenina*, considerat de editor cel mai frumos roman de dragoste al tuturor timpurilor, și ale cărui personaje sunt reunite, în viziunea experimentală realizată de PC Writer, pe o insulă pustie unde se dedau unor singeroase reglări de conturi. *O iubire adevărată* a ieșit mulțumitor. Computerul a reușit ceea ce scriitorilor-oameni le reușește mai rar: o poveste captivantă, scrisă bine, cu un stil

marcat (unde va la mijloc între Haruki Murakami și Andrei Platonov). Dacă lui Tolstoi i-au trebuit cam cinci ani să redacteze *Anna Karenina*, creierul electronic și-a compus versiunea în doar trei zile. Cît despre buget, costurile (inclusiv contractul informaticienilor) reprezintă un sfert din drepturile de autor pretinse de un scriitor-vedetă. Scriitorii deja s-au pronunțat ferm împotriva „operei fabricate“. Unii dintre ei, precum Vasili Axionov, Serghei Minaiev sau Serghei Lukianenko afirmă că e o prostie și că nu teama de concurență îi face să o deteste. Oricum, *Nastoișciaia Liubov*.wrt* (acesta e titlul complet al cărții, care-i indică originea cibernetică) are un prim tiraj de 10000 de exemplare și se vinde bine, cititorii fiind curioși nu atît de conținut, cît de experiment. Editorul, care recunoaște că a fost totuși nevoie și de un redactor pentru a aranja puțin textul, e convins că apariția insolită va face să crească și vînzările veritabilei *Anna Karenina* și ale altor opere de Lev Tolstoi, fiindcă lumea va dori să compare programul PC Writer 2008 cu capodoperele originale.

a c t u a l i t a t e a

Constanta Buzea

POST-RESTANT

Poemul și scrisoarea

„Dintre sute de catarge/ Care lasă malurile/ Câte oare le vor sparge/ Vânturile, valurile?” este doar prima strofă din care posteritatea, cu o reverență reală lua, prin 1960, sintagma eminesciană ce a consacrat atunci și de atunci, o generație de poeți, și mai multe, păstrând gustul ștafetei nealterat și credința că poezia este lăsată pe pământ cu scopul de a ne face fericiți într-o continuitate de glorie, ciudată și de neînțeles pentru mulți. Și noi am fost în Arcadia, și noi am debutat în revista *Lucașfărul* cândva, de aceea ne-am bucurat cu o înfiorare specială la apariția în paginile lui de astăzi a unui nume nou, *Ionuț Răzvan Pricop*, pe care ne pregăteam și noi să-l debutăm masiv și convingător, în **România literară**. Tânărul poet însă a făcut un gest de înțeleș, iată, bun, dublând trimiterea, și către noi și către *Lucașfărul*, cu aproape aceleași texte frumoase din care colegii noștri au selectat bun din bun și l-au publicat deunăzi. Ne-a mirat faptul că debutul a fost aproape fără prezentare, doar un rând modest, acolo, lăsându-i cititorului să se orienteze singur asupra talentului. Dar nouă, poetul ne-a scris și o scrisoare în care face istoria venirii sale cu nesaș în poezie, cu talent și sinceritate. Rubrica noastră pentru debuturi și personalități promițătoare este astfel servită de minune. Iată scrisoarea, după care, pe cuprinsul care rămâne, vor urma și poemele: „Cu intermitențe și reveniri succesive poezia mea s-a consumat prin excelență în spațiul privat al gândirii. În acest parcurs există o singură tentativă a poeziei mele de a se deschide către lume (februarie 2004 în **România literară** la apariția dvs. care mi-a oferit o primire grațioasă, sub neinspiratul pseudonim Răzvan Frunză), însă adolescentul de atunci a eșuat în gestionarea favorabilă a semnului primit și spațiile din biografie au învins. În noiembrie 2007 am expediat un plic care conținea o scrisoare amplă și un grupaj de poeme (ambele scrise de mână, neglijent, dar noile semne nu s-au ivit. Amenda necesară pentru expedierea neglijentă (culpă pe care o prezum) a corespondenței. Prezumata neglijență a mea a fost întâmpinată de dispariția de la chioșcuri (coincidentă cu schimbarea firmei de distribuție) a **României literare**, începând cu 1 ian. 2008. Astfel *deșertul cultural* din Constanța s-a amplificat pentru mine. Voi reveni într-o scrisoare viitoare (cu speranța că ea va fi un răspuns) cu poemele, viața și cărțile (nescrise). Consider poemele pe care le scriu un infim demers de exigență, de la lumea înconjurătoare, în sensul ameliorării acesteia. Cu considerație, Pricop Răzvan-Ionuț.” (C. B.)

Răzvan-Ionuț PRICOP

1. Împotriviri

Ea zicea
că trăiește într-un oraș de pescari,
în mijlocul munților,
deasupra pădurilor,
sub pietrele mari și umede.
Ea zicea
că nu a mâncat niciodată pește,
fiindcă păstrăvii se împotrivesc curgerii apei.
Ea zicea
că se simte în pielea unui păstrăv
(avea o piele frumoasă)
și toată viața ei se împotrivesc.
Ea zicea
că în lumea de azi,
păstrăvi nu mai sunt,
au murit demult.
Ea zicea
să nu facem dragoste în plasele pescarilor.
Ea zicea
să fiu ca un păstrăv la sânul ei,
în plasele de mătase,
în apele reci.
Ea zicea
împotrivesc-te ca un păstrăv
și nu vei muri niciodată,
strivit de bărci.

2. Relatare

A făcut dragoste, o noapte întreagă cu scorbura unui copac bătrân,
scoarța deshidratată era delicată,
în desfrânare.
A rupt câteva crengi
și a mâncat ouă crude din cuiburile de pasări.
Presă a vorbit despre un nebun,
în traversarea unei crize de senzualitate.
Ea cățărata în vârful aceluși copac
ne-a spus că îl iubește.

Nu este suficient?

3. Belle époque

Ezra Pound umbla îmbrăcat în pantaloni verzi,
din pânza meselor de biliard
și purta un sombrero imens.
Străzile Londrei l-au urmat,
până la Renaștere.
Era înconjurat de bărbați
și făcea curte unei femei
(destul de formal).
Que belle époque!
A murit la Veneția,
aici apele sunt verzi,
ca pânza meselor de biliard,
din pantalonii lui Pound.

4. Viziunea din turnul de oțel și sticlă

În martie,
după o lungă pauză de țigară
m-am reintors în birou
la masa de lucru
și în reîntoarcerea mea
ca o ruptură musculară
am privit fumul de țigară înconjurător,
care gravita în jurul unei muște.
Era aura ei,
albastruie și caldă.

5. Însăpăimântare

Însăpăimântarea,
în apropiere singur privind-o
sau ceea ce printr-o fereastră,
ovală
este în îndepărtare,
de Aici.
Până și destrămarea unui vârf ascuțit,
de metal,
Toate ne privesc În.

6. Izbucnire

Înăuntrul întinderilor,
de linii în curbare
este o casă.
Casa din care am izbucnit,
la 4 ani,
tâindu-mă în geamuri
și cu sângele picurând.
Acum sunt creșteri de fier,
din pământ
și oamenii îi mulțumesc lui Dumnezeu.

7. Albire

Sarat și fără solzi
în hibernare,
pe țărurile de funingine
ale Mării Negre,
sub sori
în îngustare,
ești la începutul
unui animal mort.
Constanța.

8. Africa

Între
tăieri
abatoarele de lumini ale lumii
zac
în aburirea lichidă
a marginilor de corpuri.
Între
rupând tăierile
Cancer & A.I.D.S.

9. Atingerea în îmbrățișare

În mișcare
măinile lasă în aer
mii de goluri în formă de degete,
transparente și în alungire.
Cei vizibili sunt prada
sârmei din golurile
în formă de degete,
transparentă și în alungire
Toate degetele golite
de mâini,
sunt în atingere,
îmbrățișate.

10. Atomii blânzi

Din atomii blânzi,
în amortire
ai mamei
izvorăște lenea mea.
Din nucleu
puritatea ei
de nimfa,
în crisalidă.

11. Înflorire

În înflorire
copacii sunt o extindere,
unul către celălalt
și înapoia lui.
Dedesubt întâlnirile de rădăcini
sunt în izbucnire.
Întinde-ți mâinile libere,
amândouă
să deschidem un cer,
înaintea lor.

12. Orbire

Un orb în orașul meu orbește a doua oară
și devine un orb care se plimba
prin fața magazinului cu ochelari,
ținând în mâini o floarea-soarelui
și îi arată altui orb
drumul către casă.
Locuia în Est. ■

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Borges umilitul și Arghezi comersantul

ÎN RUBRICA sa din El Pais, Mario Vargas Llosa a publicat recent un articol, în mare parte despre Borges. Am citit textul în săptămânalul Money Express. Llosa evocă aici trei Argentine, cea democratică, Argentina lui Peron și Argentina de azi. Liberalul Llosa admiră trecutul preperonist al acestei țări, când Borges era ajutor de bibliotecar la Buenos Aires, funcție în care înregistra și fișa cărți într-o încăpere minusculă, fără ferestre, care azi a devenit loc de pelerinaj pentru turiști. După venirea la putere a lui Juan Peron lui Borges i se ia această funcție. E numit în schimb inspector al piețelor de găini, post pe care autorul *Istoriei universale a infamiei* îl acceptă. Llosa e convins că scriitorul a fost astfel umilit cu premeditare, din cauza convingerilor sale politice neconvenabile regimului. Poate că da, poate că nu. Peron nu căuta în coarnezile adversarilor politici, încât ar fi putut la fel de bine să-l lase pe Borges fără nici o sursă de venit. Admiratorii generalului au susținut totdeauna că prin această numire scriitorului i s-a acordat o sinecură, nu că a fost trimis să numere găinile din piețele Capitalei. Borges a acceptat insultătoarea ofertă, ceea ce Llosa nu comentează. Să fi văzut și el în această funcție o simplă sinecură pe care a acceptat-o ca atare – sau o sursă de venit după ce fusese concediat de la bibliotecă? Scriitorul a tratat cu destulă discreție acest episod din viața sa. Citind textul lui Llosa despre umilirea peronistă a lui Borges m-am gândit că autoritățile de la noi, din anii 50 s-au ferit să-l pună într-o asemenea neplăcută ipostază pe Tudor Arghezi. L-au lăsat câțiva ani fără nici o sursă sigură de venit, încât poetul vindea cireșe la poarta casei sale de la Mărtișor. Mai câștiga din traduceri, adică n-a fost lăsat să moară de foame. Tot în anii 50 Vasile Voiculescu făcea, se zice, gimnastică în timpul orelor de plimbare din pușcărie și spunea optimist: „Nu murim!”. Fusese arestat la vârsta de 74 de ani. După ce a fost eliberat a mai trăit un an bolnav și în sărăcie. N-a apucat să vadă publicate *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare...* Suprerealistul Gellu Naum, interzis din 1948 până în 1968, a trăit în toți acei ani de pe urma traducerilor. Constantin Noica a avut domiciliu obligatoriu la Câmpulung-Muscel din 1949 până în 1958, an în care a fost arestat. A stat în închisoare până în 1964. Când a fost eliberat statul român a cheltuit pentru el contravaloarea unui rînd de haine și a unei perchi de pantofi, fiindcă atunci când a fost eliberat filosoful n-avea cu ce să se îmbrace. Alexandru Paleologu, care scapă de pușcărie pînă în 1959, supraviețuind în clandestinitate, va trăi din același an „pe cheltuiala statului”, ca deținut politic, pînă în 1964.

Prin comparație cu ei, umilinta la care a fost supus Borges, cu acordul lui, totuși, de regimul discreționar al lui Juan Peron pare o simplă glumă proastă. ■

Livius Ciocărlie

DIN CARTEA CU FLEACURI

E CALCANUL unui bloc dintre Calea Moșilor și bulevardul Carol scrie, cu litere uriașe: HEMOROIZI.

Greșeala ce se face în lumea actuală este introducerea principiului democratic acolo unde nu are ce căuta. Valorile nu pot fi democratizate. Democrația poate fi suportul și garantul valorilor, ca și, asta-i adevărat, garanția că ele nu se vor supraîncalzi.

Din politețe, răspund scrisorilor unor oameni cu idei. Ca s-o fac, sunt nevoit să am și eu idei. În realitate, n-am. Le fabric *ad-hoc*. Nu numai secolului douăzeci îi supraviețuiesc. *Îmi supraviețuiesc.*

Aflu din jurnalul lui Gheorghe Crăciun o vorbă a lui Adler: „A fi om înseamnă a te simți inferior.“ Iată-mă și supraom!

O frază a lui Gheorghe Crăciun însuși: „Ordinea exprimă frica ta de moarte.“ Ordinea de pe masă, din camera, presupun. Mă apucă frica o dată la câteva săptămâni. În restul timpului, ce curajos! Serios vorbind, cred invers. Ordinea e o formă de moarte. Viața e dezordine. A spune că ordinea exprimă frica de viață mi s-ar părea mai adecvat.

Ca principiu de ordine, Dumnezeu nu mi se pare mai interesant decât legea gravitației. Ori este interioritate, ori Dumnezeu nu merită mai mult decât să iei act de existența lui.

Până nu demult, ai fi zis că optimismul și pesimismul au realizat unitatea contrariilor. Se întrevădea o lume globală, asigurată material, în care tot ce se cuprinde, pe diferite trepte, se va dezindividualiza. Acum, s-ar părea că acest proiect întâmpină obstacole de nesurmontat.

Ne pregătim de Luxemburg. T are nevoie de două adrese de e mail. Le găsesc, stupoare!, în sertarul unde le caut. Una din ele dispăre numaidecât. Până la ora asta, n-a reapărut.

Maxone e de o scrupulozitate în a-și recunoaște insuccesele sau limita succeselor nu lipsită de umor. Îl întreb: „S-au băgat multe goluri pe partea ta? –Nici unul. –Ești așa de bun? –Portarul e bun.“

În metrou, mama Mașei, cred. Sigur nu sunt. E prea tânără, mă gândesc, deși știu că o femeie frumoasă rămâne tânără până târziu. În incertitudine, n-o salut. Ies din metrou la șosea. Un tânăr mă întreabă unde e consulatul italian. Însușit de performanța anterioară, fac presupuneri exuberante, în stare să zăpăcescă și un copoi. După un timp, îmi aduc aminte: știu unde e (am stat acolo, cu Alexandra, la două interminabile cozi). Însă el, tânărul, nu mai e. Dimineața avusesem mai mult succes. Un cuplu m-a întrebat unde e strada Parintele Galeriu. Mergeți pe strada asta, până la Popa Petre. Acolo faceți la stânga și prima la dreapta vă duce la biserică, unde e și strada. Deloc suspicioși, oamenii pomesc în pas întins. Nu trec multe secunde și îmi aduc aminte: eram pe Silvestru când i-am întâlnit, stradă care îi ducea până la biserică, nu aveau de ce să facă la stânga pe Popa Petre. Am alergat pe după colț (cu o sacoașă abundentă într-o mână), să-i mai prind. Într-adevăr, făcuseră la stânga, spre Toamnei, și șoseau. Găfâind, i-am îndrumat din nou. Abia acum m-au privit lung. Nu-i vorba, T mă ajunge din urmă. Plecând la piață, și-a lăsat cheia în ușa, la intrare. Pe dinafară, bineînțeles. Plecând și eu, am lipit un bilet: „Cheia e sub preș.“ Puteam s-o las în broască, de ce să se aplece hoțul, mi-am zis. Decât că există o șansă să fie analfabet.

Gheorghe Crăciun: „Dacă ești un scriitor adevărat nu poți să scrii decât despre corp.“ Nu sunt un scriitor adevărat.

Până la ora asta, a prânzului, a fost, astăzi, O.K. E adevărat, n-am știut nici de rândul asta cum se intră într-un bloc după ce ți s-a răspuns la interfon și nici să-i spun medicului câte extrasistole mi s-au găsit pe minut, însă este o măsură în toate. Nu mi

actualitatea

Luna de pe cer

se poate cere luna de pe cer.

Gheorghe Crăciun: „Singura noastră certitudine e propria noastră capacitate de autoadmirație.“ Mie îmi lipsește. Una mai mult sau mai puțin nu e cine știe ce.

Dau, într-o carte de Italo Calvino, peste următorul fragment: „Sunt atâția alții, mai tineri sau mai puțin tineri decât tine, care trăiesc în așteptarea unor experiențe extraordinare; de la cărți, de la persoane, de la călătorii, de la evenimente, de la ceea ce le rezervă ziua de mâine. Tu nu. Tu știi că lucrul cel mai bun pe care-l mai poți aștepta e să eviți ce e mai rău.“ Aș fi de acord, dacă n-ar fi cu totul inutil să sper așa ceva. M-aș mulțumi cu ce e un pic mai puțin rău. Nu să nu mor, ci *cum* să nu mor.

Pe strada Latină, în partea ei dinspre Calea Moșilor – pe cealaltă o ignor complet, nu e în drumul nostru –, începând din Spătarului, nu-mi place să mă duc. La coțul dinspre casa noastră, lipită de muzeul numit cam aproximativ *Pallady*, cu fațada în Spătarului și latura în Latină, o casă cândva frumoasă, acum parăginită, în contrast cu câinele superb din grădina, să-i zicem dog german. În colțul opus, dinspre bulevardul Carol care se vede, destul de departe, în fund, o casă tot fără etaj, nu de mult renovată, cu firma *Jaluzele*, dispărută de la un timp. Pe partea ei, către încrucișarea Căii Moșilor cu Carol, n-am prea fost și nici mare lucru nu e de semnalat, afară de o vastă pubelă publică pe locul unde se va construi, cine știe când, un bloc, de magazinul alimentar *Bombaru*, de cam doi ani dezafectat și așteptând, cu hârtie de ziar lipită pe vitrine, să fie restaurat ca agenție de voiaj care se va găsi alături de altă agenție de voiaj. Pe colț, o farmacie, înlocuită de o florărie. Pe stânga, cum privești spre Calea Moșilor, mai întâi o casă cu pisici și câini lătrători când nu te aștepți. Urmează o curte mare, pavată mărunț, cu, în fund, *Casa de pensii*, sediul central, o clădire de la 1900, lată și bombată, cu un etaj sau două, acoperiș în pantă repede și fără vîno-incoa. După grilajul de la intrare, ghereta portarului și cușca a doi câini tolanți pe trotuar. Nu latră când, în trecere, abia de nu calci pe ei. În curte și de-a lungul trotuarului, mașini, unele atunci sosite, altele pomind cu, înăuntru, doamne și domni funcționari, uneori și șefi mai mari. Vine la rând o casă parăsită, tot în fundul unei curți, unde trăgeau vara *les sans-abri*, proprietate, zice-se, a unui om de afaceri din lumea interlopă, Nicu Ghiară. Cloșarzii nu se mai adăpostesc acolo fiindcă, în primăvara asta, casa a fost demolată, lăsând în loc destul spațiu pentru o altă pubelă publică, în care rămășițele menajere, fotoliile desfundate și cutiile de televizor, prevăzute cu ecran, se aruncă peste grilajul acoperit cu mari folii de plastic cenușiu. Prin interstițiile grilajului, ies și intră alți doi câini pașnici, hrăniți de persoane feminine de o anumită vîrstă, grijulii. După aceasta, continuând parcursul, o clădire înaltă, discretă în manifestări, abia mi-o reprezint. Alături, încă o pubelă, unde a fost, până de curând, o berarie fără mușterii și, față în față cu *Bombaru*, alt magazin alimentar. La capăt, o scurtă anfiladă de vitrine. Prima da spre galantare cu mâncăruri gata preparate, de nimeni cercetate, a doua e a unui pantofar de modă veche, cu calapod, ciocane și cuie între dinți și, în sfârșit, a treia, unde la venirea noastră fusese o filială a *Căsei de Economii și Consemnațiuni*, e sediul pustiit al *Alianței Dreptate și Adevăr*, și ea, alianța, dezafectată, din sectorul doi. Inutil să repet: îmi cade mai mult la stomac decât la suflet strada asta, Latină, prefer să ocolesc, ca să ajung în Moșilor, pe Corbeni. Acolo mă întâmpină un bloc reprofilat în hotel cu nume sonor – *The Monte Nelly* – prin fața căruia trec impresionat. ■

actualitatea

Dobitoace?!

Dupa vorba – fiindcă portul nu neapărat ne interesează... – presa noastră e o cutie cu surprize. Nu știi ce-ai putea găsi, când pe cronicari, crainici, reporteri ș.a.m.d. îi ia gura pe dinainte. Chiar și revistele culturale, care se pot lauda, dacă închizi ochii la greșelile de tipar, cu corectitudinea limbii în care scriu, nu nimeresc întotdeauna registrul stilistic potrivit. Bunăoară, în *OBSERVATOR CULTURAL*, numărul 161 (419) din 17-23 aprilie, Iulia Popovici scrie, la cold, în calitate de persoană implicată, factor de decizie, despre recent încheiata Gala UNITER. Foarte frumos. Paragraful unu, de fapt un fel de *chapeau*: „cine a avut de comentat a mîrîit (ce-a făcut?... – n.m.) pe la colțuri.” Mai la vale: „cum reușește UNITER-ul să facă pace-ntre *dobitoace*”. Mă rog, fiecare cu epitetul lui... Pe urmă, ceva despre persoane cu dizabilități, despre comisari de festivaluri, și tot așa. Nu m-am apucat să socotesc de câte ori apare, în articole din aceeași revistă, din aceeași săptămîna, familia *a huli – hulit – hulire*. Mi-au sărit, totuși, în ochi vreo trei „ocurențe”. Parcă prea mult. De ce ne-am mai mira, atunci, că pe același front de discuții cultural-ideologice, nu foarte departe în urmă, un academician și-o profesoară se acuzau, prin scrisori deschise, că nu știu... să numere. Evident, nici ei, nici alții, nu știu nici să vorbească. Mîrîie.

Și deodată: pac!

Revista bimestrială *DACIA LITERARĂ* (nr. 2 din 2008) ne oferă un savuros interviu pe care Calin Ciobotari i-l ia poetului Emil Brumar. În el e vorba despre tot și toate, dar mai ales despre lumea literaturii românești. Titlul dialogului anunță, ca un preludiv mustos, umoarea conținutului: „Am fost prost, prost, prost și, deodată, pac!...” Cronicarul redă fragmentul în care Emil Brumar povestește cum, citind postumele eminesciene, s-a convertit la poezie: „Domnule, la mine a fost o chestie ciudată. Eram prin clasa a șasea, sau așa ceva, cînd au apărut postumele lui Perpessicius. Mai înainte fuseseră antumele; atunci, după o lungă pauză, postumele. Era o carte care costa 25 de lei. Timp de-un an am stat cu cartea aia la cap și am citit numai Eminescu. Îl știam aproape pe de rost. Era la mine, în gazdă, un văr, care mă lua în rîs pentru că ajunsesem să vorbesc aproape în versuri. Nu cred că percepția mea asupra lui Eminescu s-a schimbat. S-a făcut, la un moment dat, multă vîlvă cu un număr din *Dilema*, în care Eminescu era «detabuizat» sau, mă rog, așa ceva. Pe mine nu m-a tulburat deloc. În Occident sunt biografii care spun pe șleau orice despre cei mai mari scriitori. Ceea ce este uluitor la Eminescu, ceea ce mă tulbură cu adevărat, este volumul uriaș de manuscrise, nepuse toate încă în valoare, apoi nenumăratele traduceri, chestiile de filozofie. Pentru cît a trăit, omul acesta a scris enorm.”

În biroul lui Pamuk

Un interviu excelent, consistent și alert, am citit în paginile *OBSERVATORULUI CULTURAL* (nr. 161). Nu numai subiectul său suscită interes (Orhan Pamuk, scriitorul care va veni în curînd în România), ci elementele concrete, biografice și artistice, pe care editoarea Livia Szasz de la Curtea Veche le aduce în discuția cu Ovidiu Șimonca, oferindu-le unui public mai puțin familiarizat

ochiul magic

cu scriitorii turci, fie ei și câștigători ai unui Premiu Nobel.

Așadar: “- Cum a rezistat? Din ce și-a câștigat existența? - Din nimic. El e născut într-o familie de oameni înstăriți. Bunicul lui a făcut o avere considerabilă, ca om de afaceri, din construcția de căi ferate. Cu banii din averea bunicii, familia și-a construit un blocușor, în care stă toată familia, cu bunici, unchi și mătuși. Unchiul au cam risipit averea, dar tot a rămas ceva. Pamuk a început studiul de arhitectură, pe care le-a abandonat, făcînd apoi cursuri de jurnalism. (...) a fost susținut puternic de tatăl său ca să devină scriitor. Tatăl era o fire mai boemă, a și risipit mare parte din avere, cu tentative de scriitor. Să ne amintim faimosul discurs ținut de Pamuk la decernarea Premiului Nobel, cînd vorbește despre valiza cu scrieri ale tatălui său, pe care o lasă moștenire fiului. (...) - Nu i-a fost frică să revină în Turcia, după ce a început procesul intentat împotriva sa de statul turc? - Nu. A avut o scurtă perioadă, cînd a fost amenințat de dreapta din Turcia, cînd a stat câteva săptămîni în Germania. Dar, mereu, fie că era în Statele Unite, fie că era în Germania, s-a reîntors la Istanbul. Cine citește volumul *Istanbul* vede că Pamuk nici nu poate trăi în altă parte. El își confundă destinul personal cu viața orașului ăstuia, cu părțile lui bune și părțile lui rele. Nu are imaginea unui tărîm mirific, dar i se pare că este legat inextricabil de destinul orașului. Îl descrie într-o lumină crepusculară, de oraș care a fost cîndva mare capitală de imperiu, dar care continuă să fie un oraș fascinant. Pamuk scrie acum un roman, care se numește *Muzeul inocenței*, pe care așteptăm să-l citim și să-l traducem. Este un roman la care el muncește de ani de zile. Pamuk este un singuratic, nu are nimic din flamboaianța unui om de lume, preferă biroul și camera lui în care să petreacă zile în șir, să citească și să scrie.”

Ei, toți scriitorii preferă asta, dar numai unii și-o pot permite...

Revizuirii

Pe ultima pagină a revistei *CULTURA* (nr. 15/ 17 aprilie 2008), Catalin Sturza publică, sub titlul explicit *Criticii spoler-i*, un incitant articol referitor la una dintre manile publicistice ale anilor din urmă. Repovestirea esențializată în câteva fraze a unui întreg tăvalug de intrigi și de sincope narrative duce, în viziunea lui Sturza, la „stricarea” plăcerii de lectură adevărate în favoarea unui snobism unanim al conversației ușoare. Cronicarul nu poate decât să fie, *à vol d’oiseau*, de acord cu el. De cele mai multe ori narativizarea la firul ierbii a lecturii analitice nu e decât o formă subtilă și pretențioasă de evitare a eforturilor de orice fel. Sau, dimpotrivă, de marcare suplimentară a caznelor cititului. Cine izbutește să rezume un roman – și să sară peste doar câteva amănunte – dovedește că l-a parcurs rînd cu rînd. Lucrul pare mai demn de fervorile stahanovismului studentesc decât de justa măsură a criticii literare. Iată ce propune, însă, recenzentul de la *Cultura* pentru a tulbura, pe cât e necesar, apele: „Pentru a nu strica plăcerea cititorului, un critic ar trebui, prin urmare, să se limiteze la a schița premisele intrigii, fără a depăși paginile de început ale cărții. E despre dragoste sau e despre un tânăr jurnalist rus – acestea sunt detalii suficiente. Critica nu povestește, critica valorizează. Cîntărește, judecă, dă verdicte.” Acum, ne putem întreba, prietenește, dacă excesul de verdict nu semănă un pic cam mult cu o poveste despre sine – în ipostază de super-erou – pe care comentatorul o livrează, pe nepusă masă, publicului său. Și dacă nu cumva există o sumedenie de cărți nu tocmai demne de admirație care se pretează însă unui comentariu inteligent în mai mare măsură decât capodoperele bătătoare la ochi. Și dacă riscul de a tranșa fără precauții valorile – mutabile, vorba aceea – nu e nițel cam apăsător pentru un singur om. Ne putem întreba, spuneam mai sus. Dar n-o vom face, atîta vreme cît nu ne vom fi lămurit o și mai cumplită dilemă: cînd am citit oare, în acești termeni, ultima carte „despre dragoste”? Sau „despre un jurnalist rus”? Probabil la vîrsta cînd nu atît gustul, ci mai ales vocea se simțea amenințată de niscaiva revizuirii.

Cronicar

Erată

Din articolul *Acesta nu e un necrolog* de Dumitru Țepeneag (nr. 10/ 2008, p. 21), a fost omisă, la transcrierea în redacție, o propoziție. Îi cerem scuze autorului și republicăm începutul articolului în forma corectă:

„În ultimul său roman, *Roman sentimental*, naratorul e întins ca pe o năsalie, undeva într-un spațiu mortuar, o cameră de spital, pentru reanimare sau, mai degrabă, pur și simplu la morgă: *où mon corps sans vie a été transporté après un accident*. Într-adevăr, accidental cardiac a avut loc în noaptea de 17 spre 18 februarie, undeva la Caen, oraș normand, nu departe de Brest unde Robbe-Grillet s-a născut pe 18 august 1922. O să spuneti că la vîrsta asta orice text devine premonitoriu. Așa o fi... Dar nu orice scriitor – și după părerea mea Robbe-Grillet e unul dintre cei care rămîn în istoria literaturii – își termină cariera într-un delir erotic descris cu o voită emfază aproape insuportabilă. Un delir de fapt mai mult sadic decât erotic și care, la lectură, nu declanșează nici cea mai mică excitație sexuală, ci mai degrabă angoasă”.

ZIRKON

ZIARE, ZI DE ZII

Abonamente 2008

România literară

Talon de abonare începînd cu .....

- abonament trei luni (13 numere) - 40 lei
- abonament șase luni (26 numere) - 70 lei
- abonament un an (52 numere) - 140 lei

Nume ..... Prenume .....
 str. .... nr. .... bl. .... sc. .... et. .... ap. ....
 sector. .... localitate. .... cod poștal. .... județ. ....
 telefon .....

Începînd cu 1 ianuarie 2008 abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media!
 Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor Hârlescu nr 6, sector 2, București, 022195. Tel: 255.19.18, 255.18.00.
 Plata se face prin mandat poștal sau prin Ordin de plată în contul:
 RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.
 Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.
 Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau 300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dir. adm. Corneliu Ionescu, Fundația România literară, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

